

פרק 24 ביטוח לאומי

נכתב על ידי גב' אורנה צח-גלרם, רו"ח
כל הזכויות שמורות ©

תוכן עניינים

עמוד

24.1 שיעורי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בשנים 2009 עד 2017

- 24.1.1 נתונים לדיווח ולתשלום דמי ביטוח.....
- 24.1.2 מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום למי שאין הכנסות חייבות בדמי ביטוח.....
- 24.1.3 שינויים בשכר הממוצע במשק החל בחודש ינואר 2006 וקביעת ה"סכום הבסיסי".....
- 24.1.4 ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח.....
- 24.1.5 תשלום דמי ביטוח בריאות.....
- 24.1.6 שינוי בשיעורי דמי הביטוח הלאומי של עובד עצמאי.....

24.2 בירור מידע, העברת מידע ומסמכים ותשלום דמי ביטוח

- 24.2.1 בירור מידע במוקד הטלפוני.....
- 24.2.2 אופן העברת מסמכים למוסד לביטוח לאומי.....
- 24.2.3 תשלום דמי ביטוח בטלפון.....
- 24.2.4 תשלום דמי ביטוח באמצעות האינטרנט.....
- 24.2.5 הוראת קבע והסדר תשלומים.....
- 24.2.6 תשלום בכרטיס אשראי בעסקה בודדת.....
- 24.2.7 העברה בנקאית מחשבון הבנק של הלקוח לחשבון המוסד לביטוח לאומי.....
- 24.2.8 אתר האינטרנט של הביטוח הלאומי www.btl.gov.il.....
- 24.2.9 אתר שירות אישי באינטרנט.....
- 24.2.10 מוקד טלפוני להזמנת אישורים.....
- 24.2.11 ייצוג במוסד לביטוח לאומי.....

24.3 סוגיות הקשורות לעצמאים ולבעלי הכנסות שאינן מעבודה.....

- 24.3.1 עובד עצמאי.....
- 24.3.2 עובד לשעה.....

עמוד

.....	24.3.3 קביעת מעמד המבוטח
	24.3.4 מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי
	24.3.5 עצמאי שאינו כלול בהגדרת "עובד עצמאי"
.....	24.3.6 מבוטחות שאינן חייבות בדמי ביטוח לאומי ו/או בדמי ביטוח בריאות
.....	24.3.7 ידועים בציבור
.....	24.3.8 פנסייה מוקדמת המשתלמת בעד חודש פברואר 2004, ואילך
.....	24.3.9 בחינת הסיווג הביטוחי של המבוטח (ההכנסה המדווחת ומועד השינוי)
.....	24.3.10 גמלה חוסמת
.....	24.3.11 צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים שחל על עצמאים
.....	24.3.12 תיקון מקדמות דמי ביטוח
.....	24.3.13 הענקה מטעמי צדק
.....	24.3.14 העברת תלוש משכורת כאשר למבוטח יש הכנסות נוספות החייבות בדמי ביטוח
.....	24.3.15 התרת דמי הביטוח הלאומי בניכוי לצורכי מס
.....	24.3.16 פיגור בתשלום דמי ביטוח
.....	24.3.17 תשלום דמי הביטוח בתום שנת המס
.....	24.3.18 חישוב דמי ביטוח בעבור שנים קודמות
.....	24.3.19 הודעות חוב ועיקולים אוטומטיים
.....	24.3.20 החזרי דמי ביטוח לחשבון הבנק
.....	24.3.21 הכנסה הונית
.....	24.3.22 הכנסה ממשכורת המופקת בחו"ל
.....	24.3.23 דמי אבטלה ו"מצב אבטלה" בהקשר של עובד עצמאי
.....	24.3.24 פטור מתשלום דמי ביטוח לתלמיד על יסודי
.....	24.3.25 פטור מדמי ביטוח למתגייס לצבא, או לשירות לאומי בהתנדבות, או לעתודאי
.....	24.3.26 פטור לחניך במכינה קדם צבאית ולמתנדב בשנת שירות החל מספטמבר 2011 ועד יולי 2013
.....	24.3.27 פטור מדמי ביטוח למשתחרר
.....	24.3.28 פטור מדמי ביטוח למקבל גמלה ממשד הביטחון
.....	24.3.29 פטור מתשלום דמי ביטוח לתורם איבר
.....	24.3.30 הכשרה מקצועית
.....	24.3.31 החבות בדמי ביטוח של "עקר בית"
.....	24.3.32 תשלום דמי ביטוח למשרתים בשירות אזרחי על ידי גבייה מרוכזת
.....	24.3.33 בחינת מעמדם של מבוטחים המדווחים כשכירים ב"חברות חשבונית"

עמוד

.....	24.3.34	אסיר או עציר
.....	24.3.35	כספי פיצויים שהתקבלו בגין מלחמה
.....	24.3.36	המידע שמועבר למוסד לביטוח לאומי בעקבות תיקון בחוק ההתייעלות הכלכלית
.....	24.3.37	עיסוקים מעורבים והוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח
.....	24.3.38	הכנסות פסיביות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח על פי סעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי
.....	24.3.39	השפעת הכנסות פסיביות על גמלאות
.....	24.3.40	חלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג
.....	24.3.41	תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה מפיצוי בגין אובדן כושר עבודה
.....	24.3.42	סיווג הכנסות של חבר דירקטוריון
.....	24.3.43	קיזוז הפסד של עצמאי ממשכורת או מהכנסות פסיביות לעניין דמי ביטוח
.....	24.3.44	קביעת מעמדו של עובד עצמאי – כעובד שכיר
.....	24.3.45	דרישת אסמכתאות ממייצגים
.....	24.3.46	הפחתת דמי הביטוח הלאומי בחישוב דמי הביטוח
.....	24.3.47	ניכוי הפקדות לקופות גמל בידי נכים הפטורים ממס
.....	24.3.48	הגדרת "נכות" לעניין סעיף 9א לפקודת מס הכנסה
.....	24.3.49	שיעורי דמי ביטוח לאומי נמוכים לזכאים לקצבאות מהביטוח הלאומי
.....	24.3.50	התיישנות החזר דמי ביטוח
.....	24.3.51	ויתור על חובות נפטרים ויתרות זכות של נפטרים
.....	24.3.52	דמי ביטוח בריאות למקבלי קצבאות נפגעי עבודה
.....	24.4	סוגיות הקשורות למעסיקים ולשכירים
.....	24.4.1	מבוטח שכיר במוסד לביטוח לאומי
.....	24.4.2	חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987
.....	24.4.3	חיוב בדמי ביטוח של הכנסת עבודה
.....	24.4.4	ניכוי הוצאות מהכנסת עבודה
.....	24.4.5	תזכורת לכללי פריסת שכר ותשלום הטבות
.....	24.4.6	חבות בדמי ביטוח של המענקים לרופאים במקצועות במצוקה ובפריפריה
.....	24.4.7	הפרשי גמלה
.....	24.4.8	הבסיס לתשלום גמלאות מחליפות שכר כאשר השכר מורכב גם מעמלות
.....	24.4.9	צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים
.....	24.4.10	חובת דיווח חודשית
.....	24.4.11	דיווח רבעוני
.....	24.4.12	עדכונים בדיווח על משכורות

עמוד

24.4.13	העברת מידע ממוחשב.....
24.4.14	דוח מתוקן ודוח שאינו סביר.....
24.4.15	דמי ביטוח מופחתים בשל זכאות לגמלה.....
24.4.16	תשלום דמי ביטוח בתקופת חופשה ללא תשלום (חל"ת).....
24.4.17	מבוטח שלא עבד בשל סיבה שאינה תלויה בו.....
24.4.18	העסקת עובדים זרים (תושבי חוץ).....
24.4.19	חשיבות הדיווח על ההכנסה הנכונה של עובד לעניין הגמלאות.....
24.4.20	אחריות המעסיק לדיווח ולתשלום דמי הביטוח ותיקון סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי
24.4.21	תשר (טיפ) למלצרים.....
24.4.22	תשלום לאחר ניתוק יחסי עבודה.....
24.4.23	הכנסה של עובד שניתנת ממעסיק עקב ניתוק יחסי עבודה.....
24.4.24	דיווח מרוכז.....
24.4.25	מילוי טופס 101 וטופס 103.....
24.4.26	נושא משרה.....
24.4.27	חובת ניהול פנקס שכר ותלוש שכר.....
24.4.28	חשיבות הרישום המדויק.....
24.4.29	הגברת ההרתעה.....
24.4.30	טופס 102 - הדרכים לדיווח ולתשלום.....
24.4.31	טופס 126 מקוון שמועבר למוסד לביטוח לאומי החל בחודש יולי 2016.....
24.4.32	טופס 100 - פירוט שנתי של השכר וניכוי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות לעובד ולמעסיק.....
24.4.33	תיאום דמי ביטוח מראש והחזר דמי ביטוח בדיעבד.....
24.4.34	חישוב דמי ביטוח של עצמאי שהוא גם שכיר.....
24.4.35	החזר דמי ביטוח למעסיק ודוחות שליליים - "קובץ זיכויים".....
24.4.36	תיקון סעיף 351(א) וביטול סעיף 351(ה) לחוק הביטוח הלאומי בשנת 2008.....
24.4.37	החזר דמי ביטוח למעסיקים הכלולים בתקנה 22.....
24.4.38	מימוש ניירות ערך ואופציות לעובדים.....
24.4.39	דמי אבטלה.....
24.4.40	תביעות שיבוב לפי סעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי ממי שאינו המעסיק.....
24.4.41	מעסיקי עובדים במשק בית.....
24.4.42	פנסיה מוקדמת (פרישה לגמלאות לפני גיל הפרישה).....
24.4.43	הקבלן - כמעסיקים של עובדי קבלן-המשנה (בעבודות בנייה).....

עמוד

24.5	ביטול ועדת שומה ומינוי "פקיד השגות".....
24.6	דגשים בביקורת ניכויים של המוסד לביטוח לאומי.....
24.7	גביית חוב דמי ביטוח בנסיבות מיוחדות.....
24.8	עסקים משפחתיים ובעלי שליטה.....
24.8.1	שינוי מעמד מבעל שליטה בחברה לעצמאי.....
24.8.2	הרמת מסך ההתאגדות בחברה.....
24.8.3	המועד שבו נבחן עובד שכיר לעניין זכאותו לגמלאות.....
24.8.4	דמי אבטלה לבעלי שליטה ולבני משפחה של בעלי שליטה.....
24.8.5	זכאות בעלי שליטה לגמלאות הביטוח הלאומי.....
24.8.6	מעמד אשת בעל השליטה.....
24.8.7	תיקון שכר בעלי שליטה באופן רטרואקטיבי.....
24.8.8	מבחנים בהעסקת בן משפחה.....
24.8.9	בני זוג העובדים בעסק משותף (שאינו מאוגד כחברה).....
24.8.10	תיקונים בסעיף 66 בפקודת מס הכנסה משנת 2014.....
24.8.11	החזר דמי ביטוח כתוצאה משינוי מעמד בדיעבד.....
24.8.12	השלכות הקמת חברה על ידי שכיר או על ידי עצמאי.....
24.8.13	חברת LLC.....
24.8.14	חברת בית, חברה משפחתית וחברה שקופה.....
24.8.15	מיסוי רווחי חברה – השלכות על הביטוח הלאומי.....
24.9	התיישנות חובות והתיישנות החזרים במוסד לביטוח לאומי.....
24.10	מבוטח השוהה בחו"ל.....
24.10.1	הגדרת תושבות ושליטת תושבות.....
24.10.2	אמנות לביטחון סוציאלי.....
24.10.3	רציפות הביטוח בישראל.....
24.10.4	עמדת המוסד לביטוח הלאומי בקשר להכנסות מחו"ל.....
24.10.5	חיוב בדמי ביטוח של הכנסות מחו"ל.....
24.10.6	גמלאות לשוהים בחו"ל.....
24.10.7	החזרה לארץ.....

עמוד

- .....24.10.8 קצבאות לתושב חוזר ותיק (או עולה חדש).
- .....24.10.9 ביטוח בריאות לשוהים בחו"ל ועם החזרה לארץ.
- .....24.10.10 החזר הוצאות רפואיות.
- ..... **24.11 הגשת תביעות לבית הדין לעבודה.**
- ..... **24.12 ועדת תביעות אזורית.**
- ..... **24.13 סוגיות בגמלאות אימהות והורות.**
- ..... **24.14 תגמולי מילואים.**
- ..... **24.15 ביטוח נכות כללית (תיקון לרון).**
- ..... **24.16 עקרת בית נכה.**
- ..... **24.17 תביעה לגמלאות באיחור.**
- ..... **24.18 מיצוי זכויות לקצבת אזרח ותיק (זקנה).**
- ..... **24.19 חוק גיל פרישה, התשס"ד-2004.**

24. סוגיות בתחום הביטוח הלאומי לסיום שנת 2017

אורנה צח-גלרט, רו"ח

24.1 שיעורי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בשנים 2009 עד 2017

שיעורי דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות (להלן: "דמי ביטוח"), למבוטחים בגיל 18 עד גיל פרישה, שאינם בעלי שליטה, בשיעורים הרגילים (טור 1 בטופס 102) החל מינואר 2009

פנסיה מוקדמת	חלק המעסיק							שכיר (חלק העובד)	עובד עצמאי עד 12/2016	הכנסות שאינן מעבודה		
	2016 2017	2015	2014	2013	4/11- 12/12	8/09- 3/11	1-7/09					
%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
3.49	3.45	3.45	3.45	3.45	3.45	3.85	3.45	3.50	5.97	9.82	9.61	שיעור מופחת
11.79	7.50	7.25	6.75	6.50	5.90	5.43	5.43	12.00	17.83	16.23	12.00	שיעור מלא

בחוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018), התשע"ז-2016 (להלן: "חוק ההסדרים" או "חוק ההסדרים לשנת 2017"), נעשו שינויים בשיעורי דמי הביטוח של העובד העצמאי כמפורט בטבלה שלעיל.

שיעורי דמי ביטוח באחוזים לבעלי שליטה (טור 2 בטופס 102)

להלן פירוט שיעורי דמי הביטוח בעבור בעלי שליטה בחברת מעטים, המדווחים כשכירים בחברה שבבעלותם (מבוטחים בגיל 18 עד גיל פרישה בשיעורים הרגילים):

2016 2017	2015	2014	2013	4/11- 12/12	8/09- 3/11	1-7/09	חלק המעסיק							שכיר (חלק עובד)	
							2016 2017	2015	2014	2013	4/11- 12/12	8/09- 3/11	1-7/09		
%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
6.90	6.90	6.90	6.90	6.90	7.30	6.90	3.41	3.41	3.41	3.41	3.41	3.81	3.41	3.49	מופחת
19.07	18.84	18.38	18.15	17.59	17.16	17.16	7.28	7.05	6.59	6.36	5.80	5.37	5.37	11.79	מלא

24.1.1 נתונים לדיווח ולתשלום דמי ביטוח

2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	8-12/09	1-7/09	
ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	ש"ח לחודש	
43,240	43,240	43,240	43,240	42,435	41,850	73,422	79,750	76,830	38,415	ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח
5,804	5,678	5,556	5,453	5,297	5,171	4,984	4,809	4,757	4,757	הכנסה מרבית לעניין שיעור מופחת
9,673	9,464	9,260	9,089	8,828	8,619	8,307	8,015	7,928	7,928	השכר הממוצע במשק, לעניין תשלום דמי ביטוח

(1) שיעור מופחת - עד הכנסה בשיעור 60% משכר ממוצע במשק

(2) שיעור מלא - עד הכנסה מרבית

24.1.2 מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום למי שאין הכנסות חייבות בדמי ביטוח

מבוטחים במעמד של "לא עובד ולא עובד עצמאי" (ללא הכנסות חייבות בדמי ביטוח), תלמיד, תלמיד ישיבה, עובד בחל"ת, מי שמצוי בהכשרה מקצועית ומי שמשלם דמי ביטוח בריאות בלבד, משלמים מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום, בהתאם לסיווג הביטוחי.

המקדמות הרבעוניות נגזרות מן השכר הממוצע במשק שהוא 9,673 ש"ח בשנת 2017. בסיס המינימום שלפיו מחושבים דמי ביטוח לאומי למבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי שאין לו הכנסות - הוא 4,353 ש"ח לרבעון (15% כפול שכר ממוצע במשק לכל חודש), ולתלמיד (לרבות תלמיד ישיבה) ולמי שמצוי בהכשרה מקצועית - 1,451 ש"ח לרבעון (5% כפול שכר ממוצע במשק בכל חודש).

דמי ביטוח בריאות מחושבים בסכום קבוע של 103 ש"ח בחודש בשנים 2014 עד 2017. התשלום מחושב כדלקמן:

$$\text{לרבעון } 510 = 309 + (4,353 \times (9.61\% - 5\%)) \text{ (שהם } 170 \text{ ש"ח לחודש).}$$

$$\text{לרבעון } 376 = 309 + (1,451 \times (9.61\% - 5\%)) \text{ (שהם } 125 \text{ ש"ח לחודש).}$$

24.1.3 שינויים בשכר הממוצע במשק החל בחודש ינואר 2006 וקביעת "הסכום הבסיסי"

החל בחודש ינואר 2006 נוסף מושג חדש לחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995 (להלן: "חוק הביטוח הלאומי") והוא "הסכום הבסיסי". הסכום הבסיסי משמש בעיקר בסיס לתשלומי גמלאות ולחישוב ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח.

הסכום הבסיסי לגמלאות, כגון: נכות כללית, דמי פגיעה, דמי לידה, דמי תאונה וגמלאות נידדות, הוא 8,757 ש"ח לחודש (הכנסה מרבית - 43,785 ש"ח לחודש) בשנים 2015, 2016 ו-2017.

הסכום הבסיסי לגמלאות, כגון גמלאות אזרח ותיק (זקנה) ושאיירים וכן חישוב ההכנסה המרבית לעניין תגמולי מילואים ולעניין דמי ביטוח, הוא 8,648 ש"ח לחודש (הכנסה מרבית - 43,240 ש"ח לחודש) לשנים 2014 עד 2017.

דמי אבטלה מרביים מבוססים על השכר הממוצע במשק (9,673 ש"ח לחודש בשנת 2017).

24.1.4 ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח

עד חודש דצמבר 2005, נגזר חישוב דמי הביטוח במלואו מן השכר הממוצע במשק על פי סעיף 2 בהגדרה שבסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי. שכר זה מבוסס על נתוני השכר הממוצע למשרת שכיר, מוכפל במקדם פיצוי.

החל בחודש ינואר 2006, השכר הממוצע האמור משמש בסיס רק לחלק מהחישובים בדמי הביטוח. לא חל שינוי בשיטת עדכונו של השכר הממוצע האמור, כפי שעולה מסעיף 2 לחוק הביטוח הלאומי.

החל בחודש ינואר 2006, ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח (להלן גם: "התקרה" או "המקסימום") אינה נגזרת מן השכר הממוצע במשק כפי שהיה בעבר, אלא לפי חמש פעמים הסכום הבסיסי. החל בחודש אוגוסט 2009 ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח בלבד (לא לתשלום גמלאות) הייתה עשר פעמים הסכום הבסיסי, והחל מינואר 2011 ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח בלבד (לא לתשלום גמלאות) היא תשע פעמים הסכום הבסיסי (73,422 ש"ח לחודש).

ההכנסה המרבית בשנת 2012 הייתה אמורה להיות שמונה פעמים הסכום הבסיסי, אולם הוראת השעה בוטלה במסגרת החוק לשינוי נטל המס (תיקוני חקיקה), התשע"ב-2011. ההכנסה המרבית בשנת 2012 היא סכום של חמש פעמים הסכום הבסיסי (בשנת 2012 סך של 41,850 ש"ח לחודש, בשנת 2013 סך של 42,435 ש"ח לחודש ובשנים 2014 עד 2017 סך של 43,240 ש"ח לחודש).

עתירה לבג"ץ שהוגשה נגד הגדלת ההכנסה המרבית - נדחתה (6304/09).

24.1.5 תשלום דמי ביטוח בריאות

תשלום דמי ביטוח בריאות מבוסס על אותם הנתונים שעליהם מבוססים תשלומי דמי הביטוח הלאומי. זאת, למעט סכומי המינימום שנקבעו בחוק ביטוח בריאות ממלכתי ומעודכנים במועדים ובשיעורים שבהם מתעדכנות הגמלאות.

24.1.6 שינוי בשיעורי דמי הביטוח הלאומי של עובד עצמאי

חוק ההסדרים תיקן את שיעורי דמי הביטוח הלאומי של העובד העצמאי בלבד (אין שינוי בשיעורי דמי ביטוח הבריאות ושיעורי דמי הביטוח הלאומי של עצמאי שאינו עונה להגדרה), כדלקמן:

1) הוקטן חלק הביטוח הלאומי בשיעור המופחת משיעור של 6.72% לשיעור של 2.87%. כלומר, יחד עם 3.1% דמי ביטוח בריאות השיעור המופחת החדש של העובד העצמאי הוא 5.97% במקום 9.82%.

2) הוגדל חלק הביטוח הלאומי בשיעור המלא בשיעור של 1.6%. כלומר, יחד עם דמי ביטוח בריאות בשיעור של 5% השיעור המלא החדש של העובד העצמאי הוא 17.83% במקום 16.23%.

שיעורי דמי הביטוח של עצמאים בשנת 2017 ואילך הוא כדלקמן:

"עובד עצמאי" בשיעור המופחת של דמי הביטוח – 5.97%.

"עובד עצמאי" בשיעור המלא של דמי הביטוח – 17.83%.

מי שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי בשיעור המופחת של דמי הביטוח – 9.61%.

מי שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי בשיעור המלא של דמי הביטוח – 12%.

24.2 בירור מידע, העברת מידע ומסמכים ותשלום דמי ביטוח

24.2.1 בירור מידע במוקד הטלפוני

אפשר לקבל מידע בכל נושא הקשור לביטוח הלאומי וכן להזמין טפסים ואישורים במספרי הטלפון: *6050 או 04-8812345, באמצעות קוד סודי.

מבוטחים החייבים בדמי ביטוח בעד עצמם שערכו בירור במוקד, יכולים לשלם באמצעות כרטיס אשראי בתום הבירור.

את התשלום למוסד לביטוח לאומי ניתן לבצע בדואר, בבנק, באתר התשלומים באינטרנט או בכרטיס אשראי במוקד טלפוני מיוחד (מענה קולי) שמספרו 08-6509911.

אפשר לשלם מקדמות דמי ביטוח בהוראת קבע בבנק או בהוראת קבע בכרטיס אשראי. אפשר לשלם בהוראת הקבע גם חובות, בתיאום מראש עם פקיד הגבייה במוסד לביטוח לאומי. כלומר, מבוטחים יכולים לבצע הסדר תשלומים עם חיוב חודשי בכרטיס אשראי.

תשלום באמצעות הוראת קבע לחיוב חודשי בכרטיס אשראי מאפשר למבוטח לא לחרוג מהסכום המסגרת הקיים בינו לבין חברת האשראי.

יש לשים לב שהוראת קבע חדשה מחליפה את הוראת הקבע הקיימת גם למקדמות וגם להסדר תשלומים.

אפשר לבצע תשלומים באמצעות הסדרי תשלומים בהמחאות (וחתימה על הסכם) בתיאום מוקדם עם פקיד הגבייה בסניף או באמצעות קובץ ייצוג לקוחות למייצג מורשה. את ההמחאות יש לשלוח מיד בדואר, ויש להקפיד על מועד התשלום הראשון שממנו מתחיל ההסדר.

לשם שיפור השירות, המוסד לביטוח לאומי מאפשר ייעוץ לקשישים במילוי טפסים ובהבנת החוק ומעמיד לרשות המבוטחים מתורגמנים לשפות שונות בזמני קבלת קהל.

24.2.2 אופן העברת מסמכים למוסד לביטוח לאומי

אפשר למסור מסמכים למוסד לביטוח לאומי בדרכים להלן (לאחר שהמסמכים צולמו ויש עותק בידי המבוטח). מייצג שמחובר למערכת ייצוג הלקוחות באינטרנט, יכול להודיע לפקיד באמצעות המערכת כי הוא שולח את המסמכים באמצעות הפקס או הדואר:

1. שליחת מסמכים באתר הביטוח הלאומי באינטרנט ישירות לפקיד המטפל (לרבות צילום בטלפון חכם).

2. באופן אישי בסניף ולקבל חותמת "נתקבל".

3. להניח בתיבת השירות שנמצאת בכל סניף.

4. בדואר רשום. תקנה 10 לתקנות הביטוח הלאומי (רישום), התשכ"ג-1963 קובעת, שאם הוגשה בקשה לרישום במוסד לביטוח לאומי בדואר רשום, אזי יראוה כאורה כאילו הוגשה למוסד בשעה 24:00 של יום המסירה לדואר.

5. בדואר רגיל (בעת רישום מבוטח כעובד עצמאי, יש לוודא שהמעמד תוקף).

6. בפקס.

7. באתר שירות אישי של המוסד לביטוח לאומי (באופן חלקי).

8. יש טפסים שאפשר לשדר באופן מקוון (לדוגמה: טופס דין וחשבון רב שנתי 6101, למעט בני זוג ביחס חלוקה שיכולים למלא את הטופס אך לא לשדר בשל מגבלות החתימה, חוזר ביטוח 1432 מיום 19.1.2016).

ככלל, המוסד לביטוח לאומי מאפשר בדרך כלל למסור מסמכים שאינם מקוריים, למעט חריגים (כמו צו ירושה, צוואה, צו קיום צוואה, אישור אפטרופסות ועוד).

אפשר לבקש מהפקיד לקבל בחזרה את המסמך המקורי במהלך הפגישה בסניף או בדואר רשום.

24.2.3 תשלום דמי ביטוח בטלפון

לעיתים מתקשרים למבוטחים אנשים שמתחזים לפקיד הביטוח הלאומי כדי לקבל פרטים על מספר חשבון בנק או פרטי כרטיס אשראי.

פורסם בעיתונות כי אדם התקשר למבוטחת, הזדהה כעובד הביטוח הלאומי וביקש ממנה להגיע למשרדי הביטוח הלאומי במהירות. ברגע שעזבה את ביתה הוא פרץ עם חברו לדירה והם גנבו משם תכשיטים וכסף מזומן. הנאשם הורשע בבית משפט השלום, נידון לשנת מאסר בפועל, לקנס כספי ולפיצויים לקורבן העבירה.

מהמוסד לביטוח לאומי נמסר כדלקמן:

1. פרטי חשבון בנק יש להעביר בכתב ולא בטלפון.

2. כדי לוודא שאכן המתקשר הוא פקיד הביטוח הלאומי מומלץ לבקש לשלוח בדואר את מצב החשבון ולבקש מספר טלפון כדי להתקשר בחזרה.

24.2.4 תשלום דמי ביטוח באמצעות האינטרנט

ניתן לשלם דמי ביטוח באתר התשלומים של המוסד לביטוח לאומי באינטרנט (מקדמות, חובות והפרשי שומה), בעבור כל סוגי החיובים בגבייה: מבוטחים שאינם שכירים (גל"ש), מעסיקים ומעסיקי עובדים במשק בית (אפשר לפתוח באתר תיק מעסיקים במשק בית).

התשלום באתר מתאפשר רק בעד לקוחות הרשומים במערכת הגבייה. האתר מתעדכן מדי יום ברשומות חדשות. אין צורך בשם משתמש ובסיסמה מיוחדת לצורך כניסה לאתר התשלומים.

הכניסה לאתר התשלומים היא באמצעות האתר הכללי של המוסד לביטוח לאומי: www.btl.gov.il, או באמצעות הקניון הממשלתי, "שוה"ם" – שירות ותשתית התשלומים הממשלתיים www.e.gov.il. לביצוע התשלום ניתן להשתמש באמצעי התשלום הבאים: כרטיס אשראי והעברה בנקאית.

התשלום לחשבונות מעסיקים ומעסיקי עובדים במשק בית מתאפשר לאחר דיווח המתבצע באתר. הדיווח כולל את פרטי המעסיקים ואת פרטי העובדים, לרבות פרטים של עובדים במשק בית. דיווח על עובדי משק בית יכול להתבצע באתר התשלומים של הביטוח הלאומי מדי רבעון או מדי חודש. הדיווח בפנקס התשלומים על עובדי משק בית מתבצע אך ורק פעם ברבעון.

24.2.5 הוראת קבע והסדר תשלומים

הוראת קבע לתשלומי מקדמות שוטפים אפשר לבצע בבנק או בכרטיס אשראי. ככלל, הוראת הקבע אינה חלה באופן אוטומטי על הפרשי שומות ו/או על תשלומים אחרים שאינם מקדמות שוטפות. המבוטח אמור לבקש להחיל עליו את הוראת הקבע, לצורך הסדר תשלומים במקום הסדר בהמחאות.

התשלום שמשולם בהוראת הקבע בחודש ינואר בכל שנה בעבור חודש דצמבר בשנה שקדמה לה, מוכר כניכוי לצורכי מס בשנה הקודמת שבעבורה שולמה המקדמה.

בקשה להוראת קבע בכרטיס אשראי יש להעביר למוסד לביטוח לאומי בכתב על גבי טופס שנמצא באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

בחוזר מיום 22.4.2014 פרסם המוסד לביטוח לאומי שתי אפשרויות לביצוע הוראת קבע בבנק. אפשרות אחת היא לקבל את הטופס חתום מהבנק. האפשרות השנייה - לחתום על טופס הרשאה בסניף הביטוח הלאומי שיפנה לבנק במקום המבוטח.

בחוזר מיום 7.10.2015 הודיע המוסד לביטוח לאומי שבהוראת קבע בחשבון בנק אפשר לתת הרשאה כללית ללא הגבלות ואפשר להגביל את ההוראה לתקרת סכום או למועד פקיעת תוקף.

המוסד לביטוח לאומי עורך הסדר תשלומים לבקשת החייב או הסדר יזום (ללא בקשת המבוטח או המעסיק) באמצעות הקטנת קצבה שהמבוטח מקבל (קצבת זקנה, קצבת ילדים, קצבת נכות מעבודה וגמלת ניידות).

24.2.6 תשלום בכרטיס אשראי בעסקה בודדת

הסכום לתשלום בכרטיס אשראי מוגבל לעסקה בודדת, וניתן לביצוע במוסד לביטוח לאומי בתשלום אחד (החלוקה לתשלומים היא של חברת האשראי) או בתשלומי קרדיט. אי אפשר לבצע עסקה בהסדרי תשלום בריבית הנהוגה במוסד לביטוח לאומי, כמקובל בתשלום בכרטיסי אשראי בסניפי הביטוח הלאומי.

יום הערך של תשלומים שבוצעו באמצעות כרטיס אשראי הוא יום התשלום שבו בוצעה העסקה.

בכל הודעה על מקדמות דמי הביטוח מודפס ברקוד לסריקה בטלפון חכם. ברקוד זה מאפשר כניסה לאתר התשלומים של המוסד לביטוח לאומי, ומאפשר תשלום בכרטיס אשראי לפי פרטי המבוטח.

24.2.7 העברה בנקאית מחשבון הבנק של הלקוח לחשבון המוסד לביטוח לאומי

בשלב זה אין מגבלה על גובה הסכום לתשלום באמצעי תשלום זה. השירות ניתן ללקוחות הבנקים, שיש להם הרשאה מתאימה מן הבנק לביצוע העברות כספיות.

יום הערך של העסקאות שבוצעו בהעברה בנקאית, במהלך יום עסקים רגיל עד השעה 15:00, הוא יום ביצוע התשלום. יום הערך של התשלומים בהעברה בנקאית שבוצעו אחרי השעה 15:00 או ביום שאינו נחשב ליום עסקים, הוא יום העסקים הבא.

24.2.8 אתר האינטרנט של הביטוח הלאומי www.btl.gov.il

באתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי ניתן למצוא מידע רב ושימושי, לדוגמה: מידע הקשור לתשלום דמי ביטוח, למעמד המבוטחים ולגמלאות, הורדת טפסים והזמנת אישורים, הזמנת קוד סודי לשימוש בקיוסקים ובמוקד הטלפוני, פרסום חוזרים, טיוטות חוק שהמוסד יזום – תחת חוקים ותקנות, מידע אודות מייצגים, מידע על מעסיקים, חיילים משוחררים, משרתים במילואים ועוד. אפשר להעביר דרך האתר מסמכים ישירות לפקיד המטפל.

24.2.9 אתר שירות אישי באינטרנט

קיים אתר שירות אישי שבו יכול כל מבוטח לצפות בתיקו האישי בביטוח הלאומי ולהדפיס אישורים במדפסת הביתית שלו.

המערכת מאובטחת. הכניסה אליה אפשרית באמצעות קוד וסיסמה שהמבוטח מקבל בסניף הביטוח הלאומי בהצגת תעודת הזהות שלו או מזמין באתר הביטוח הלאומי.

החל משנת 2016 רשאים מבוטחים לקבל הודעות מהמוסד לביטוח לאומי למייל הפרטי שלהם. המוסד לביטוח לאומי שולח הודעה במייל למי שהצטרף לשירות ההודעות האמור בכל פעם שמחכה לו מכתב חדש באתר השירות האישי. השירות ניתן רק למבוטחים שמסרו כתובת דואר אלקטרוני ייחודי להם שאומת על ידי המוסד לביטוח לאומי, ושהסכימו להצטרף לאתר השירות האישי.

24.2.10 מוקד טלפוני להזמנת אישורים

המוסד לביטוח לאומי פרסם מוקד טלפוני להזמנת אישורים - 02-6709990.

אפשר להזמין במשך 24 שעות ביממה אישורים על קבלת הקצבאות האלה באותה השנה: הבטחת הכנסה, נכות כללית, זקנה ומזונות.

ההזמנה נעשית בהקשת מספר תעודת הזהות ומספר הטלפון בלבד, ואין צורך בקוד סודי. האישורים יישלחו בדואר לכתובת המופיעה ברישומי הביטוח הלאומי.

24.2.11 ייצוג במוסד לביטוח לאומי

הטיפול במבוטחים במוסד לביטוח לאומי (למי שמורשים לייצג) מחייב הצגת ייפוי כוח מתאימים לעניין תחום הביטוח והגבייה, ולכל תחום גמלה בנפרד.

המוסד לביטוח לאומי אינו מקבל את יפוי הכוח שהמבוטח נותן לרשות המסים.

קיימים כמה סוגים של ייפוי כוח:

א. **ייפוי כוח למייצג/ת (בל/70)** - מאפשר לייצג מבוטחים בתחום הביטוח והגבייה ומאפשר לקבל מידע על הכנסות מגמלאות.

ייפוי הכוח מתייחס למבוטח (על פי מספר תעודת הזהות) ולמעסיק (על פי מספר תיק הניכויים). אפשר למלא את שני ייפוי הכוח באותו הטופס. ייצוג מבוטח על פי מספר תעודת הזהות שלו, אינו מעניק למייצג את הזכות לייצג את המבוטח גם בתיק הניכויים של אותו מבוטח.

ב. **ייפוי כוח כללי והרשאה למסירת מידע** - אינו כולל ייפוי כוח לויתור על סודיות רפואית.

ג. **כתב ויתור על סודיות רפואית והרשאה למסירת מידע** - ייפוי כוח מלא, המתאים לכל תחומי הגמלאות ולכל סוגי הטיפול בלקוחות.

ד. **ייפוי כוח למטרה מיוחדת** - אישור לפעולה מיוחדת שהמוסד לביטוח לאומי מאשר לקבל את ייפוי הכוח ולפעול לפיו.

קישור למערכת ייצוג לקוחות – למייצגים הרשאים לייצג בביטוח הלאומי

לשירות המייצגים בביטוח הלאומי קיימת מערכת משוכללת ומתקדמת לייצוג לקוחות באמצעות האינטרנט, שכוללת מידע ניהולי חשוב ועדכונים אינפורמטיביים למייצגים. מייצגים המחברים למערכת רשאים לקבל מידע ולבצע פעולות רבות ללא עלות, למעט עלות ההתחברות למערכת.

מספר הטלפון של מוקד התמיכה הוא 02-6463251.

מערכת ייצוג לקוחות מאפשרת למייצג התקשרות עם הפקיד המטפל בלקוח. המערכת מאפשרת גם לפקיד לשלוח הודעות למייצג (יש לשים לב ל"הודעה מפקיד" שמופיעה במערכת).

המערכת מאפשרת לשדר דוחות וטפסים באמצעות קישור מהמערכת לאתר האינטרנט של הביטוח הלאומי ומאפשרת להדפיס שובר תשלום ולשלם דמי ביטוח בכרטיס אשראי.

מייצג שמחובר למערכת ייצוג לקוחות שולח את ייפוי הכוח בפקס 02-6463300. אין צורך לשלוח את הטופס המקורי. הפקיד בסניף הביטוח הלאומי אינו רשאי להזין ייפוי כוח אלה במחשב. על כן, מייצג ששולח ייפוי כוח לסניפים, מעכב את קליטתם.

ייפוי כוח חדש מבטל את ייפוי הכוח שקדם לו. המבוטח מקבל הודעה על המייצג החדש.

בעת רישום מיוצג חדש אפשר לרשום את המבוטח כעובד עצמאי עוד בטרם התקבל ייפוי הכוח החתום במשרדי המוסד לביטוח לאומי. הרישום הזמני בתוקף לשבועיים, ללא ייפוי הכוח החתום.

המערכת כוללת ריכוז שנתי של כל הגמלאות שקיבל המבוטח בשנת המס, לרבות קצבאות זקנה ונכות.

הסבר בנושא מידע ניהולי – חובות מבוטחים ומעסיקים (מאת: גב' רותי מור, סגנית מנהל אגף גבייה ממעסיקים ומנהלת תחום ייצוג לקוחות במוסד לביטוח לאומי)

הדוחות במידע הניהולי כוללים את כל המעסיקים והמבוטחים שקיבלו הודעות חוב בתהליך ביקורת החוב בביטוח הלאומי. מתוך הרשימות ניתן לעבור לתיק המעסיק/המבוטח וניתן לייצא את הדוחות לאקסל.

יש לשים לב לתאריך ביקורת החוב, לתאריך חישוב החוב ולתאריך עדכון הנתונים, שבו מחושב החוב.

למעסיקים:

1. הודעות חוב – תזכורת:

בדוח זה נכללו כל המעסיקים שבתיקם נוצרה הודעת חוב מסוג תזכורת – חובות קטנים באופן יחסי. יתרת החוב היא היתרה כפי שחושבה ונמצאה בתאריך יצירת ההודעה. רשימה זו מתעדכנת מדי חודש.

הודעות חוב – הרשאה ראשונה:

בדוח זה נכללו כל המעסיקים שקיבלו הודעת חוב מסוג הרשאה [הודעה שלפיה ניתן לבצע פעולות אכיפה והוצל"פ על פי פקודת המיסים (גבייה)] וטרם הסדירו את החוב בתאריך עדכון הנתונים.

יתרת אכיפה ועדכונה ביתרת קיזוז – יעודכנו לאחר 14 ימים מתאריך יצירת ההודעה. כאשר יתרת הקיזוז תתאפס - בעדכון הנתונים, המעסיק ייצא מהרשימה.

2. הודעות חוב – מועמדים לביקור גובה:

בדוח זה נכללו כל המעסיקים שקיבלו לפחות 2 הודעות מסוג הרשאה [הודעה שלפיה ניתן לבצע פעולות אכיפה והוצל"פ לפי פקודת המיסים (גבייה)] וטרם הסדירו את החוב בתאריך עדכון הנתונים.

בדוח זה ניתן לראות עדכון של יתרת קיזוז - היא היתרה המעודכנת בתיק המעסיק, היא מחושבת, לעומת יתרת אכיפה. כאשר החוב מטופל, המעסיק ייצא מהרשימה.

3. מעסיקים בעלי קביעות בהיעדר דיווח:

בדוח זה נכללו כל תיקי המעסיקים שבהם רשומות קביעות בהיעדר דיווח. רשימה זו מתעדכנת עם הטיפול בעדכון הדוחות וביטול הקביעות.

למבוטחים:

1. הודעות חוב – תזכורת:

בדוח זה נכללו כל המבוטחים שבתיקם נוצרה הודעה מסוג תזכורת – חובות קטנים באופן יחסי. יתרת החוב היא היתרה כפי שחושבה ונמצאה בתאריך יצירת ההודעה.

2. הודעות חוב – הרשאה ראשונה:

בדוח זה נכללו כל המבוטחים שקיבלו הודעת חוב מסוג הרשאה [הודעה לפיה ניתן לבצע פעולות אכיפה והוצל"פ על פי פקודת המיסים (גבייה)] וטרם הסדירו את החוב בתאריך עדכון הנתונים. הרשאה יוצאת 14 ימים לאחר משלוח הודעת חוב.

3. הודעות חוב – מועמדים לביקור גובה:

בדוח זה נכללו כל המבוטחים שקיבלו לפחות 2 הודעות מסוג הרשאה [הודעה שלפיה ניתן לבצע פעולות אכיפה והוצל"פ לפי פקודת המיסים (גבייה)] וטרם הסדירו את החוב בתאריך עדכון הנתונים.

תשלום דמי ביטוח בכרטיסי אשראי בקובץ ייצוג לקוחות

במערכת ייצוג לקוחות הוכנסו שירותי שבו אפשר לבצע הסכם תשלומים או תשלום אחד בכל כרטיסי האשראי (גם קרדיט וגם רב תשלומים) על חוב שקיים בתיק המבוטח או בתיק המעסיק ובמגבלות הסכום המרבי המותר לתשלום בכרטיסי האשראי.

המייצג מקבל מספר אישור שנרשם בהודעה (לא למשלוח) באובייקט הודעות.

כניסת מייצגים למשרדי המוסד לביטוח לאומי

רואי חשבון ויועצי מס רשאים להיכנס לסניפי המוסד לביטוח לאומי בשעות קבלת קהל בהליך מזורז וללא עמידה בתור, עם הצגת תעודה מתאימה ותקפה.

בהצגת תעודה בתוקף עוברים המייצגים בידוק סלקטיבי בכניסה למתקני המוסד לביטוח לאומי על ידי אנשי מערך הביטחון, מתושאלים להמצאות נשק/ אמל"ח ובמידת הצורך (לפי שיקול דעתו של המאבטח) מתבצע בידוק מקיף. ואולם ככלל, מרבית המייצגים נבדקים באופן סלקטיבי.

קבלת דואר על יד המייצג

מייצג רשאי לקבל דואר ששולח המוסד לביטוח לאומי למיוצג במקום שהמיוצג יקבל את הדואר למענו. קישור למערכת ייצוג לקוחות מאפשר למייצג לראות את הדואר שהמוסד לביטוח לאומי שולח למיוצג.

יש לבחור את מען הדואר שאליו מעוניין המייצג שהדואר יישלח לפי סוג ההודעה.

כאשר המייצג מקבל את הדואר במקום המבוטח, ייתכן שתקופה ארוכה המבוטח לא ידע על ההתנהלות של המייצג בעניינו. לאור זאת מומלץ ליידע את המבוטח בהתנהלות של המייצג מול הביטוח הלאומי. דרישות החוב והעיקולים נשלחים למבוטח.

בירור מידע על ידי מייצגים בנושאי ביטוח וגבייה למי שאינו שכיר ולגמלאות מחליפות שכר לעצמאי

מספר הטלפון למוקד המייצגים הוא 08-6509933 ומספרי הפקס 02-6709093, 08-6509986, 08-6509987. מייצג שאינו מקושר למערכת ייצוג לקוחות יתבקש לשלוח בפקס ייפוי כוח חתום (בל/70) ולעדכן ייצוג במוסד לביטוח לאומי (בקובץ ייצוג לקוחות או בסניף) תוך שבועיים ממועד הפנייה. מייצג המקושר למערכת ייצוג לקוחות יישאל שאלות לצורך זיהוי.

נמסר מהביטוח הלאומי שלכל פנייה למוקד לעניין לקוח ספציפי אמור להיות תיעוד במערכת (תאריך, שעה ושם הנציג שעמו שוחח המייצג). היה ויוצאת פנייה לבדיקה מול המחלקה המטפלת – תוכן הפנייה והתשובה המתקבלת שמורים במערכת (אפשר לראות מי הוציא את הפנייה, את תאריך הפנייה ואת השעה וכן באיזו שעה התקבלה התשובה, על ידי מי ניתנה התשובה ומי החזיר את התשובה למייצג, לרבות תאריך ושעה).

בכל פנייה למוקדים יש לציין מספר טלפון החזרת תשובה. חשוב לציין למי להעביר את התשובה. כדאי ורצוי למסור מספר טלפון של המייצג המברר כדי שהתשובה תתקבל אצלו (כדי למנוע אי הבנות).

אם המייצג מוסר את מספר הטלפון של המזכירות, יש לוודא כי הפקיד/ה יודעים במה מדובר. כאשר מייצג פונה בשאלה כללית, לא נשמר תיעוד במערכת.

שלילת ייצוג במוסד לביטוח לאומי ו/או שלילת זכות שימוש בקובץ ייצוג לקוחות

רואי חשבון, יועצי מס ועורכי דין זכאים לייצג במוסד לביטוח לאומי מכוח סעיף 386 לחוק הביטוח הלאומי.

מתוקף הסעיף האמור נקבעה תקנה 1 לתקנות הביטוח הלאומי (ייצוג בפני המוסד), התש"ל-1970 :

"מי שנתקיימו בו כל אלה רשאי לייצג אדם בפני המוסד :

1(1) הוכיח, להנחת דעתו של המוסד, על סמך ידיעותיו ביסודות החוק ותקנותיו ובענייני דרכי הנוהל של המוסד, שיש בידיו לייצג את הזולת בפני המוסד".

המוסד לביטוח לאומי מצפה שתחול חובת נאמנות של המייצג גם כלפיו ולא רק כלפי הלקוח.

על סמך תקנה 1 לעיל ועל פי פרשנות שהתקבלה במוסד לביטוח לאומי, מזמין המוסד לביטוח לאומי מייצגים לשימוע כאשר המוסד סבור שהמייצג התנהג התנהגות שאינה הולמת מייצג.

במצבים מסוימים המוסד לביטוח לאומי שולל מהמייצג את זכות השימוש בקובץ ייצוג לקוחות. במצבים אחרים המוסד לביטוח לאומי מודיע למייצג שזכות הייצוג במוסד לביטוח לאומי עלולה להישלל ממנו.

תשלומי דמי ביטוח שמשלם מיוצג בתיק האישי של המייצג

לאחרונה פנה המוסד לביטוח לאומי למספר מייצגים אשר נוצרו להם יתרות זכות בחשבון האישי שלהם בביטוח הלאומי, שמקורן בשכר טרחה ששולם על ידי הלקוחות הפרטיים של אותם המייצגים באמצעות תשלום דמי הביטוח של המייצגים באופן אישי.

המוסד לביטוח לאומי פנה לאותם המייצגים והתריע בפניהם כי מדובר בפעולה שניתן להגדירה כסוג של "מסלקה" והדבר מנוגד לחוק ולכללים.

חשוב להבהיר כי הפעולה שנעשתה על ידי המייצגים האלה אכן מעוררת לא מעט קשיים, שכן הלקוח שמקבל שירותי ייצוג מהמייצג, משלם למעשה את חשבון שכר הטרחה שלו למייצג על ידי תשלום דמי הביטוח האישיים של המייצג.

המוסד לביטוח לאומי אינו מוכן לאפשר מצב שבו ישולמו תשלומים וייוצרו יתרות זכות בתיק הפרטי של המייצג באמצעות לקוחותיו, בשל החששות שיכולים לעלות כתוצאה מפעולות אלה.

24.3 סוגיות הקשורות לעצמאים ולבעלי הכנסות שאינן מעבודה

24.3.1 עובד עצמאי

"עובד עצמאי" על פי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי הוא מי שעוסק בשנת מס פלונית (או חלק ממנה) במשלח ידו שלא כעובד שכיר (בקשר לאותו משלח היד), ומתקיים בו אחד מאלה :

1. הוא עוסק במשלח ידו לפחות שנים עשרה שעות בשבוע בממוצע, והכנסתו החודשית הממוצעת ממשלח ידו היא לפחות 15% מהשכר הממוצע במשק.

2. הוא עוסק במשלח ידו לפחות 20 שעות בשבוע בממוצע.

3. הכנסתו ממשלח ידו היא לפחות 50% מן השכר הממוצע במשק.

מי שמתקיימת בו אחת החלופות לעיל נחשב "עובד עצמאי" במוסד לביטוח לאומי.

מבוטח מוגדר גם כעובד עצמאי על פי התוספת השנייה לצו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, לדוגמה: נהג מונית ומי שעובד רק בביתו - בתנאים שמפורטים בצו.

על פי פסק דין של בית הדין האזורי לעבודה בת"א מיום 4 בדצמבר 2003 (רוזנבאום חיים נ' המוסד לביטוח לאומי, בל/001176/02) נקבע, שההכנסה שעל פיה נקבע מעמדו של העובד העצמאי בהגדרה שבסעיף 1 לחוק, תהיה ההכנסה שלפי השומה, לפני הפחתת ההפקדה בקופת גמל ודמי הביטוח הלאומי, המותרים בניכוי. כלומר, על פי ההכנסה בשומה, ולא על פי ההכנסה החייבת בדמי ביטוח.

האחריות לדיווח ולתשלום של עצמאים במוסד לביטוח לאומי

האחריות על הדיווח למוסד לביטוח לאומי ולתשלום דמי הביטוח חלה רק על העצמאי.

אי רישום כ"עובד עצמאי", או אי תשלום דמי הביטוח במועד, או דיווח על הכנסה נמוכה מדי לצורך תשלום מקדמות, יכולים בתנאים מסוימים, לשלול זכויות לגמלאות, כולן או חלקן.

סעיף 342 – מי חייב לדווח ולשלם דמי ביטוח

"(א) מבוטח שהוא עובד עצמאי, ומבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, חייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם; ואולם מבוטחת לפי פרק ג' בלבד מכוח היותה אשת מבוטח אינה חייבת בתשלום דמי הביטוח".

רישום עובד עצמאי

יש לבצע רישום עובד עצמאי במוסד לביטוח לאומי מיד עם תחילת העיסוק, שמא המבוטח ייפגע תוך כדי ועקב העבודה ולא יהיה מבוטח. על פי תקנות הרישום, עובד עצמאי חייב אמנם להירשם תוך 90 ימים מהיום שבו החל לעבוד כ"עובד עצמאי", אך לעניין ביטוח נפגעי עבודה עליו להירשם מיד (סעיף 77 לחוק הביטוח הלאומי).

החוב בדמי ביטוח של עובד עצמאי

החוב בדמי ביטוח של העובד העצמאי הוא שנתי ומבוצע בהתאם לשומת המס של המבוטח, כאמור בסעיף 345 בחוק הביטוח הלאומי. החבות בדמי ביטוח היא על ההכנסות בשומה של המבוטח על פי סעיפים 1(1) ו-2(8) לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), התשכ"א-1961 (להלן: "פקודת מס הכנסה" או "הפקודה") לפני כל פטור, ניכויים או זיכויים לפי פקודת מס הכנסה, למעט ניכויים בשל תשלומים לקופת גמל ודמי ביטוח לאומי, המותרים בניכוי לצורכי מס. מי שאין לו הכנסות משלם דמי ביטוח מינימליים.

כל עוד לא נערכה שומה סופית, המבוטח משלם מקדמות על חשבון דמי הביטוח על פי הצהרה, או לפי שומה אחרונה המצויה במערכת הביטוח הלאומי.

סעיף 345 - חישוב הכנסתו השנתית של מבוטח אחר (שאינו עובד שכיר).

"(א) עובד עצמאי יראו כהכנסתו השנתית את הכנסתו מהמקורות המפורטים בפסקאות (1) ו-2(8) של סעיף 2 לפקודת מס הכנסה, ומי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי יראו כהכנסתו השנתית את הכנסתו מהמקורות המפורטים בסעיף 2 האמור, והכול - בשנת המס שבעדה משתלמים דמי הביטוח (להלן - השנה השוטפת) ולאחר שנוכו ההוצאות הקשורות במישרין בהשגת ההכנסה.

(ב) (1) ההכנסה בשנה השוטפת תיקבע על פי השומה הסופית של ההכנסה כאמור לאותה שנה לפני כל פטור, ניכויים וזיכויים לפי פקודת מס הכנסה (להלן - ההכנסה בשומה), בהפחתת סכומים אלה:

(א) סכומי דמי ביטוח ומס מקביל המותרים בניכוי מההכנסה בשומה לפי סעיף 47 לפקודת מס הכנסה;

(ב) סכום שהותר בניכוי לפי סעיף 47(ב) לפקודת מס הכנסה; "...

ואולם כל עוד לא נערכה שומה סופית כאמור ישולמו מקדמות על חשבון דמי הביטוח בהתאם להוראות שנקבעו בתקנות, ודין המקדמות לעניין חוק זה כדין דמי ביטוח; בתקנות כאמור ייקבעו גם התנאים והכללים שלפיהם תקודם הכנסה של שנות כספים קודמות, כפי שנקבעה בתקנות, לצורך תשלום המקדמות בשנה השוטפת.

(2) לגבי מבוטח שלא נערכה לו שומה כאמור והוא חייב על פי התקנות להגיש דין וחשבון על הכנסתו, תיקבע ההכנסה לפי הדין וחשבון של המבוטח...."

פסק דין ישע פרימס ואח' – הכנסת העצמאי היא שנתית

בית הדין הארצי לעבודה פסק ביום 18.12.2007 בעניינם של עורכי דין עצמאיים (עב"ל 1353/04 ישע פרימס ואח' נ' המוסד לביטוח לאומי) שהשיגו על גובה המקדמות שבהן חייב אותם המוסד לביטוח לאומי, לגבי מחצית השנה השנייה של שנת 2002 (התקופה שבה בוטלה התקרה).

לטענת עורכי הדין, חלה ירידה בהכנסתם לתקופה מחודש יולי ועד חודש דצמבר 2002. בשל הקטנת ההכנסה המוסד לביטוח לאומי הקטין את המקדמות במהלך השנה, אך חישב את ההכנסה השנתית באופן יחסי ל-12 חודשים. מכיוון שהתקרה בוטלה החל בחודש יולי 2002, החישוב בוצע לפי שתי תקופות:

1. ינואר עד יוני 2002: על פי התקרה הרלוונטית לאותה התקופה.

2. יולי עד דצמבר 2002: על פי הוראות החוק המתוקן - ללא הגבלת תקרה.

לטענת עורכי הדין, האופן שבו חישב המוסד לביטוח לאומי את דמי הביטוח הוא שגוי, שכן הוא מבוסס על הכנסה חודשית ממוצעת. חישוב זה גורם לכך שההכנסה שהופקה במחצית הראשונה של השנה "מועברת" למחצית השנייה, שבה הייתה הכנסה נמוכה. לטענתם, החישוב של המוסד לביטוח לאומי גורם לעיוות, מאחר שהוא מתעלם מההכנסה החודשית האמיתית בפועל במחצית השנייה של השנה, שהייתה נמוכה, ומחיל את ביטול התקרה באופן רטרואקטיבי על המחצית הראשונה של שנת 2002.

עמדת המוסד לביטוח לאומי הייתה כי הכנסות המבוטח במחצית הראשונה של השנה הן חלק בלתי נפרד מההכנסה השנתית, ואין מדובר בהעברה רטרואקטיבית של הכנסות מהמחצית השנייה או בחקיקה רטרואקטיבית.

בית הדין האזורי קיבל את דרך חישוב דמי הביטוח שהציג המוסד לביטוח לאומי. עמדת בית הדין האזורי נתמכה על ידי בית הדין הארצי מן הטעם ש"הכנסת עובד עצמאי לצורך חישוב דמי ביטוח היא הכנסה שנתית ולא הכנסה חודשית", כפי שנקבע בסעיף 345(א) לחוק הביטוח הלאומי. זאת, בשונה מהגדרת הכנסת "עובד", המחושבת לפי הכנסה חודשית (סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי).

24.3.2 עובד לשעה

לפי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי ולפי התקנות, עובד לשעה הוא מבוטח שהקשר בינו לבין מעסיקו הוא לתקופה שאינה עולה על שבעה ימים רצופים.

חובת הרישום ותשלום דמי הביטוח הם כדלקמן:

1. "עובד לשעה" בעבודה שאינה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק, משלם את דמי הביטוח בעד עצמו.

2. "עובד לשעה" בעבודה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק, אם כלל מספר שעות העבודה אצל אותו מעסיק אינו עולה על 4 לשבוע, מדווח ומשלם את דמי הביטוח בעד עצמו. אם מספר שעות העבודה אצל אותו מעסיק עולה על 4 שעות, המעסיק חייב בניכוי ובתשלום דמי הביטוח בעדו.

עובד לשעה כפוף לחובת הרישום לעניין זכאותו לגמלאות בשל פגיעה בעבודה.

פסק דין בעניינו של יוסף אבו עאמר – המעסיק חייב בדיווח על עובד לשעה מעל 4 שעות

ביום 23.8.2015 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (בל 13-12-51434) את תביעתו של יוסף אבו עאמר וקבע כי בנסיבות עבודתו, ואף שנקבע שהוא "עובד לשעה", אין לראותו "כעובד לשעה" לצורך רישומו במוסד לביטוח לאומי אלא כעובד שכיר שזכאי לתשלום דמי פגיעה.

המבוטח נפגע ביום 18.8.2013, היום הראשון לעבודתו, במהלך עבודת הריסה ושיפוצים בבית אבות בכפר סבא מטעם הקבלן במקום.

המחלוקת בין הצדדים היא בשאלה המשפטית – מה היה מעמדו של המבוטח בעת התאונה, כיוון שלא שולמו בגין המבוטח דמי ביטוח ואף לא נפתח תיק כעובד עצמאי או כעובד לשעה.

המבוטח טען שיש לראות בו "עובד" של הקבלן, ואילו הקבלן טען כי המבוטח הוא "עובד לשעה" או "עובד עצמאי", ולכן חובת הרישום והתשלום חלה על המבוטח.

המבוטח נשכר לעבוד בעבור הקבלן למספר ימים שלא יעלה על שבוע. טרם התאונה עבד המבוטח אצל הקבלן לימים בודדים מעת לעת.

בית הדין מציין כי אין לראות במבוטח עצמאי, כפי שטען הקבלן. המאפיין המרכזי של עצמאי הוא קיומו של עסק הכולל סיכוי לרווח וסיכון להפסד, ויסוד זה לא הוכח. העובדה כי המבוטח עסק בעבודות כלליות אינה תומכת במסקנה כי היה עצמאי בעל עסק.

התובע היה מעין "שכיר יום" שאינו עובד באופן קבוע אצל מעסיק מסוים, אלא מוצא את פרנסתו מהעמדתו לשירותים של מעסיקים משתנים, ובפועל השתכרותו תלויה בשאלה אם מצא עבודה ולכמה זמן, כך שאין בעבודתו יסוד של יציבות. התובע נשכר לביצוע עבודת הריסה, שבירת קירות ופינוי אשפה ולא היה מדובר בעבודה האורכת יותר משבוע, לכל היותר.

נוכח האמור, התובע עונה על הגדרת "עובד לשעה" שהיא - "עובד שהקשר בינו לבין מעבידו הוא לזמן פחות משבעה ימים" ויש לבחון את שאלת רישומו של התובע כ"עובד לשעה".

המבוטח נפגע בעת שביצע עבודות ניקיון ופינוי פסולת בניין, ולכן בית הדין מגיע למסקנה כי עבודתו של המבוטח נעשתה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק. המבוטח היה אמור לעבוד אצל הקבלן לפחות יום אחד שהוא ארוך מארבע שעות.

לאור האמור הגיע בית הדין למסקנה כי המבוטח עונה על הגדרת "עובד לשעה", אך מבחינת הדיווח והרישום, כיוון שהיקף שעות העבודה עלה על ארבע שעות, לא היה חייב לרשום עצמו במוסד לביטוח לאומי.

חובת הרישום והדיווח הייתה על המעסיק והתביעה נתקבלה.

24.3.3 קביעת מעמד המבוטח

מעמד מבוטח במוסד לביטוח לאומי נקבע בדרך כלל על פי הצהרת המבוטח, בהתאם לחוק ולתקנות. מומלץ לבחון את ההתאמה בין המעמד האמיתי למעמד המוצהר, כדי למנוע שלילת גמלאות בעת הצורך, או לחלופין - כדי למנוע תשלום מיותר (ראה בהמשך התייחסות להחזר דמי ביטוח בעת שינוי מעמד רטרואקטיבי והתייחסות לקביעת מעמד של בעלי שליטה ובני משפחה).

עדכון מעמד כולל, בין היתר, עדכון מעמד אישי כגון: ידועים בציבור. עדכון של ידועים בציבור נעשה בטופס שמצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט, שאליו יש לצרף מסמכים מאמתים.

כלומר, מבוטח שנפגע בעבודה ולא היה רשום במוסד לביטוח לאומי כ"עובד עצמאי" או כ"עובד לשעה" בעת הפגיעה, אינו מבוטח לעניין זה.

עב"ל 430/07 רונן הורביץ נ' המוסד לביטוח לאומי – אין רישום כעובד עצמאי ביום הפגיעה

ביום 3.4.2005 נפצע המערער פציעה קשה בתאונת דרכים, בדרכו לביתו מהעבודה. ביום 28.4.2005 שלח רואה החשבון שלו מטעמו בקשה לפתיחת תיק כעצמאי החל בחודש מארס 2005 (למס הכנסה נשלח מכתב לפתיחת תיק בחודש פברואר 2005). התביעה לדמי פגיעה נדחתה משום שהמבוטח לא היה רשום כ"עובד עצמאי" בעת הפגיעה.

בית הדין האזורי קיבל את עמדת המוסד לביטוח לאומי. בית הדין הארצי לעבודה קיבל אף הוא את עמדת המוסד לביטוח לאומי, תוך שהוא מזכיר את ההלכה הפסוקה שלפיה מעשה או מחדל של מייצג ברישום מבוטח כעובד עצמאי - לא יועיל למבוטח. כלומר, אי ידיעת החוק לרבות "התרשלות" המייצג - אינה מועילה.

ת"א 41386-11-10 מנז' נ' בירן – אחריות חלקית של המייצג לאי רישום מבוטחת

בפסק דין זה קבע בית המשפט המחוזי שהמייצג והמבוטחת (לקוחתו של המייצג) אשמים ביחד (50%:50%) ברשלנות שהביאה לשלילת זכאותה של המבוטחת לגמלאות בשל פגיעה בעבודה מהמוסד לביטוח לאומי, לאחר שלקחה באירוע מוחי בעקבות ויכוח עם עובדת. זאת כיוון שהמבוטחת לא הייתה רשומה במוסד לביטוח לאומי כ"עובדת עצמאית" ביום קרות האירוע בעבודה.

בית המשפט המחוזי חייב את המייצג בתאריך 20.10.2015 לשלם ללקוחתו פיצוי בסכום 50% מהפסד הקצבה.

פתיחת תיק עצמאי בעקבות שומה – בעקבות פסק דין

המוסד לביטוח לאומי שלח למר יצחק חגי'אג' בעקבות שומה שהתקבלה ממס הכנסה מכתב לבירור מעמדו, לרבות פירוט מקורות ההכנסה והיקף שעות העבודה. במכתב הובהר כי המבוטח אינו מבוטח לענף נפגעי עבודה כעובד עצמאי בתקופה האמורה.

בהיעדר תגובת המבוטח, שלח לו המוסד לביטוח לאומי ביום 6.4.2010 פנקס לתשלום דמי ביטוח כעובד עצמאי ומכתב שבו פורט חישוב דמי הביטוח אשר עליו לשלם.

ביום 19.4.2010 נפגע המבוטח בתאונה במסגרת עיסוקו, הגיש תביעה למוסד לביטוח לאומי ונדחה.

ביום 9.7.2012 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 11-06-2416) את תביעתו של המבוטח וקבע כי אף שהמבוטח לא נרשם במועד כעובד עצמאי, הרי בנסיבות המקרה יש לראותו כעובד עצמאי לעניין פגיעה בעבודה.

המוסד לביטוח לאומי אימץ את החלטת בית הדין גם למקרים אחרים וקבע נוהל פנימי שעל פיו בעקבות כל שומה שמגיעה למוסד לביטוח לאומי וגורמת לפתיחת תיק עצמאי חדש, ייקבע תאריך רישום לפי יום עריכת השומה במס הכנסה.

כאשר עצמאי מקבל הודעה על קביעת מעמדו כעובד עצמאי וחולק על כך, עליו לפנות מיד למוסד לביטוח לאומי לשינוי המעמד. עמדת המוסד לביטוח לאומי בשינוי סוג מעובד עצמאי למי שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי – שלא לתקן שינוי סוג רטרואקטיבית בשל הכיסוי הביטוחי.

יש לשים לב לחשיבות תשלום דמי הביטוח. במקרה שלעיל הורה בית הדין למוסד לביטוח לאומי להתחשב בהוראות סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי. סעיף זה מאפשר שלילת גמלה ממבוטח שקיים לו חוב, באופן מלא או באופן חלקי.

24.3.4 מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי

בקבוצה זו נכללים סוגי מבוטחים החייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם, כדלקמן:

1. מבוטח שיש לו הכנסות שאינן מעבודה או מעסק או ממשלח יד (להלן גם: "הכנסות שאינן מעבודה" או "הכנסות פסיביות").
2. עצמאי שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי.
3. מובטל.
4. תלמיד במוסד להשכלה גבוהה, או בישיבה, או במכללה, שאין לו הכנסות.
5. תושב ישראל השוהה בחו"ל שהות של ארעי (שלא נשלח לעבוד בחו"ל אצל מעסיק ישראלי).
6. ספורטאי - בתנאים שנקבעו בתוספת השלישית בצו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים.
7. מבוטח שאין לו הכנסות.
8. הכנסות מועברות מחברה משפחתית או מחברת בית.

אחריות לדיווח ולתשלום:

סוגים אלה, כמו העובד העצמאי, חייבים לדווח על מעמדם ולשלם את דמי הביטוח בעצמם (סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי). החיוב מבוסס על שומת המס השנתית, על פי סעיף 2 לפקודת מס הכנסה, לפני כל פטור, ניכויים או זיכויים לפי הפקודה, למעט ניכוי בשל קופת גמל ודמי ביטוח לאומי, המותרים בניכוי לצורכי מס. מי שאין לו הכנסות משלם דמי ביטוח מינימליים.

הכנסות שאינן מעבודה בגיל פרישה אינן מחויבות בתשלום דמי ביטוח לאומי כאמור בסעיף 351 לחוק הביטוח הלאומי.

איחור בתשלום דמי הביטוח עלול בתנאים מסוימים לשלול מן המבוטח זכאות לגמלאות, כאמור בסעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי.

24.3.5 עצמאי שאינו כלול בהגדרת "עובד עצמאי"

קיימים מצבים שבהם אדם נחשב עצמאי אצל רשויות המס, אך במוסד לביטוח לאומי ההכנסה מסווגת כהכנסה פסיבית. המצבים הללו מתקיימים כאשר לא מתקיימים התנאים שבהגדרת "עובד עצמאי" בסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי.

מי שלא מתקיימים בענייניו התנאים אינו מוגדר "עובד עצמאי" והכנסותיו כעצמאי נחשבות להכנסה אחרת: הכנסה של מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי (הכנסה פסיבית).

מי שבעת רישומו כ"עובד עצמאי" בביטוח הלאומי התקיימו התנאים בעניינו, ולאחר מכן שונו התנאים, המוסד לביטוח לאומי ממשיך לראות בו עובד עצמאי וכל עוד לא שינה את סיווגו במוסד לביטוח לאומי, הוא נהנה מזכויות ביטוחיות ומשלם מקדמות דמי ביטוח כעובד עצמאי.

יוזכר וידגש כי מי שבעקבות שינוי בתנאים עומד בהגדרת "עובד עצמאי", חייב לשנות מיד את סיווגו הביטוחי (בטופס 6101). האחריות לדיווח על עיסוקו ועל תשלום דמי הביטוח חלה עליו בלבד. מבוטח שלא עשה את המוטל עליו כדי להירשם כעובד עצמאי, אינו מבוטח בענף נפגעי עבודה.

מיום 1 בדצמבר 2009 נכנסה לתוקף תקנה 5א לתקנות הרישום המאפשרת רישום תוך 90 ימים מיום שאדם החל לעבוד כעובד עצמאי. המוסד לביטוח לאומי הבהיר שבכל מקרה, כדי שעצמאי יוכר כנפגע בעבודה עליו להיות רשום במועד הפגיעה כ"עובד עצמאי" במוסד לביטוח לאומי.

החל משנת 2008, ההכנסה של מבוטח שאינו עונה להגדרת "עובד עצמאי" כאמור לעיל, חייבת בדמי ביטוח בשיעורים של מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, למעט הכנסה שאינה עולה על 25% מן השכר הממוצע במשק, הפטורה מתשלום.

נניח למשל שלמבוטח בן 40 יש משכורת חודשית ממוצעת בסך של 10,000 ש"ח והוא אינו רשום כ"עובד עצמאי". הכנסתו ממשלח ידו כעצמאי בכל שנת המס היא 35,000 ש"ח ושעות עבודתו הן חמש שעות במוצע בשבוע. מאחר שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי, ההכנסה נחשבת להכנסה פסיבית. ההכנסה החייבת בדמי ביטוח בשיעור של 12% היא בסכום ההכנסה שעולה על סכום בשיעור של 25% מן השכר הממוצע במשק. ההכנסה שחייבת בדמי ביטוח אינה מבוטחת לעניין פגיעה בעבודה. לכן, אם המבוטח נפגע במהלך עיסוקו כעצמאי, אזי הפגיעה הזו לא תוכר כפגיעה בעבודה, והמבוטח לא יקבל דמי פגיעה גם בעבור המשכורת שלא יקבל בתקופת אובדן הכושר.

24.3.6 מבוטחות שאינן חייבות בדמי ביטוח לאומי ו/או בדמי ביטוח בריאות

עקרת בית היא אישה נשואה (לרבות ידועה בציבור ולמעט עגונה, כמפורט בחוק), שכן זוגה תושב ישראל המבוטח בביטוח הלאומי כחוק לענף אזוריים ותיקים ושאיירים, והיא אינה עובדת כשכירה ואינה "עובדת עצמאית" על פי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי ("עקרת בית נכה" נחשבת "מבוטחת חובה" כמפורט בחוק הביטוח הלאומי).

עקרת בית כאמור פטורה מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, אף על פי שהיא מבוטחת בביטוח בריאות ומבוטחת באופן חלקי לענפי הביטוח הלאומי.

בג"ץ דחה עתירה להכיר בגבר "עקר בית" לצורך פטור מתשלום דמי ביטוח (1046/09 מיום 15.8.2010).

אלמנה בת קצבה היא אלמנה, המקבלת קצבת שאירים או קצבת תלויים מן המוסד לביטוח לאומי בישראל. כאשר אלמנה בת קצבה אינה עובדת כשכירה ואינה "עובדת עצמאית" על פי ההגדרה בחוק הביטוח הלאומי, היא אינה משלמת דמי ביטוח לאומי. דמי ביטוח בריאות מנוכים מהקצבה. לאלמנה בת קצבה יש מעמד מיוחד בתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח).

24.3.7 ידועים בציבור

ידועים בציבור אמורים לעדכן את המעמד במוסד לביטוח לאומי באמצעות טופס שמצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט ולצרף מסמכים מאמתים. המעמד של ידועים בציבור משפיע על תשלום דמי ביטוח ועל זכויות לגמלאות.

בכל שנה מבצע תחום ילדים מדגם בדיקת ידועים בציבור למבוטחות המופיעות בתיק נפרד כחד הוריות הזכאיות לקבל מענק לימודים (חוזר 1339 מאוקטובר 2014). נשים אלה מקבלות טופס שבו הן אמורות להצהיר אם יש עמן בן זוג ידוע בציבור. המידע מועבר למחלקת הגבייה לעדכון המעמד (גם אלמנים מקבלים את ההודעות כאשר מגיע מידע למוסד לביטוח לאומי על בת זוג).

ביום 6.1.2016 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר ביטוח 1431 שבו הוא קובע כללים אחידים ליצירת חובות בדמי ביטוח ובגמלאות, להחזר דמי ביטוח ולתשלום גמלאות, במקרים שבהם נקבע מעמד ידועים בציבור לתקופה רטרואקטיבית. ככלל, תחולת קביעת המעמד הרטרואקטיבי יכול להיות ללא הגבלת זמן, אולם החזר דמי ביטוח מוגבל לשבע שנים בלבד ותשלום גמלאות מוגבל לכללי השיהוי.

על פי החוזר, המוסד לביטוח לאומי יוצר בדרך כלל חובות רטרואקטיביים בגמלאות לתקופה שלא תעלה על שבע שנים מיום גילוי הטעות (עם החרגות בעיקר לגבי מבוטחים שמסרו מידע כוזב למוסד לביטוח לאומי).

24.3.8 פנסיה מוקדמת המשתלמת בעד חודש פברואר 2004, ואילך

בחוק המדיניות הכלכלית לשנת 2004 (תיקוני חקיקה), התשס"ד-2004, נוסף סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי.

החל בחודש פברואר 2004 חלה חובה על כל משלמי הפנסיה המוקדמת (בעת פרישה לגמלאות לפני גיל פרישה), לרבות חברות הביטוח, לנכות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ממלוא הקצבה (או הפנסיה) המשולמת מכוח חיקוק או הסכם עבודה לגמלאים בפרישה מוקדמת, לרבות "פנסיה" המשולמת בשל נכות או בשל אובדן כושר עבודה מלא או חלקי.

הכללים לתשלום הם:

1. דמי הביטוח מנוכים מכל הפנסיה, בגבולות ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח, בשיעורים שמשלם עובד שכיר, למעט התשלום בעד ענף אבטלה, ולפי המדרגות שנקבעו לעובד השכיר (החל מיום 1.9.2007 הכנסה מפנסיה מחויבת במלואה כאילו אין היוון והכנסה מהיוון אינה מחויבת).
2. דמי ביטוח מנוכים מפנסיה מוקדמת על פי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי עד גיל פרישה, על פי חוק גיל פרישה.
3. פנסיה מוקדמת נחשבת מעסיק משני לעניין ניכוי דמי הביטוח, גם אם לצורכי מס הפנסיה היא המעסיק העיקרי.

עובד עצמאי המקבל גם פנסיה מוקדמת

מבוטח עצמאי שמקבל גם פנסיה מוקדמת - משלם דמי ביטוח על הכנסותיו כעצמאי בשלב הראשון. מהכנסותיו מהפנסיה המוקדמת מנכה המשלם דמי ביטוח לפי הכללים הנהוגים באותו מועד.

אם סך ההכנסות החייבות בדמי ביטוח עולה על המקסימום, ניתן לבקש אישור לתיאום דמי ביטוח מראש או לבקש החזר דמי הביטוח שנוכו ביתר מהפנסיה המוקדמת.

מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, המקבל גם פנסיה מוקדמת

מבוטח שיש לו הכנסות שאינן מעבודה כעובד שכיר ואינן מעבודה כעובד עצמאי, ובנוסף לכך הוא מקבל פנסיה מוקדמת, משלם דמי ביטוח בשלב ראשון מהכנסותיו שאינן מעבודה - על פי שיעורי דמי הביטוח והכללים המתאימים. מהכנסותיו מהפנסיה המוקדמת מנכה המשלם דמי ביטוח לפי הכללים הנהוגים באותו מועד.

אם סך ההכנסות החייבות בדמי ביטוח עולה על המקסימום, ניתן לבקש אישור לתיאום דמי ביטוח מראש או לבקש החזר דמי הביטוח שנוכו ביתר מהפנסיה המוקדמת.

24.3.9 בחינת הסיווג הביטוחי של המבוטח (ההכנסה המדווחת ומועד השינוי)

חשוב מאוד לבדוק התאמה בין סוגי העיסוקים של המבוטח לבין הרישום במוסד לביטוח לאומי, ולבחון את סכום ההכנסה המדווח למוסד לביטוח לאומי המהווה את הבסיס למקדמות.

אפשר לראות את הסיווג הביטוחי ואת ההכנסה האמורה בהודעה על המקדמות או במערכת ייצוג הלקוחות.

חשוב לעדכן רישום עובד עצמאי לביטוח למקרה של פגיעה בעבודה ודמי לידה, וחשוב להגדיל המקדמות כאשר הבסיס למקדמות נמוך מההכנסה האמיתית, לאור חסימת השומה כאשר מבוטח נפגע בעבודה או נפטר כתוצאה מפגיעה בעבודה וגמלתו תהא חסומה.

ההכנסה שעל פיה מחושבות המקדמות בשנה השוטפת נקבעת על פי אחת מהאפשרויות הבאות:

1. לפי הצהרה עדכנית על ההכנסות.
2. אם לא הייתה הצהרה עדכנית – לפי שומת המס האחרונה שהתקבלה במוסד לביטוח לאומי.

רישום עובד/ת עצמאי/ת לעניין זכאות לדמי לידה והורות (ליולדת – גם שמירת היריון)

יש חשיבות רבה לעדכון מעמד מבוטחת בהיריון כ"עובדת עצמאית" אם היא עונה על הגדרת "עובדת עצמאית" ואינה רשומה כנדרש. הרישום ובעיקר חובת התשלום חייבים להתבצע לפני היום הקובע לשמירת היריון או הלידה.

הדבר נכון גם לכל מי שבכוונתו לתבוע דמי לידה והורות, לרבות בן הזוג שמתכוון לצאת לחופשת לידה ולתבוע דמי לידה, להורה מאמץ, להורה מיועד ולמשפחות אומנה.

בתיקון מספר 55 לחוק עבודת נשים מיום 28.7.2015 הוחלפו כל המונחים כדלקמן: במקום "חופשת לידה" יבוא "תקופת לידה והורות". לאור זאת תוקן גם חוק הביטוח הלאומי בהתאם בתיקון עקיף.

מועד שינוי הסיווג של עובד עצמאי

בסעיף 5 לחוק הביטוח הלאומי נקבע שמי שחדל להיות עובד עצמאי והפך למבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי נחשב לעובד עצמאי עד ליום שבו הודיע למוסד לביטוח לאומי, או שהמוסד לביטוח לאומי הודיע לו, על היותו למבוטח כאמור. המוסד לביטוח לאומי רשאי, לפי שיקול דעתו ולבקשת העובד העצמאי, לראותו כעובד עצמאי או כמבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי למרות ההודעה האמורה או אף בהיעדרה.

כלומר, לפקיד הביטוח הלאומי יש אפשרות להפעיל שיקול דעת בתיקון מעמד רטרואקטיבי, אך הוא אינו חייב לתקן רטרואקטיבית.

ככלל, עמדת המוסד לביטוח לאומי היא שכל עוד לא פנה המבוטח לשנות את המעמד במוסד לביטוח לאומי היה לו כיסוי ביטוחי לענף פגיעה בעבודה מכוח סיווגו כעובד עצמאי, וכיסוי ביטוחי שכזה אינו מתבטל למפרע.

פסק דין בעניין שינוי רטרואקטיבי

ביום 4/1/2015 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 3593-06-13) את תביעתו של עמי הופמן, שביקש לשנות באופן רטרואקטיבי את סיווג ההכנסה מהשכרת נדל"ן שסווגה במוסד לביטוח לאומי כהכנסה מעסק לסיווג של הכנסה שאינה מעבודה.

ביום 25/2/1999 הגיש המבוטח דוח רב שנתי. הוא ציין בדוח כי הוא עצמאי מיום 1/1/1999 ועיסוקו - השכרת נדל"ן, וכך הוא מסווג מאז במוסד לביטוח לאומי ומשלם בהתאם דמי ביטוח בהוראת קבע.

בהתנהלות נוספת של המבוטח עם המוסד לביטוח לאומי לאחר שנים רבות, הוא טען כי הוא משכיר נכסים שבבעלותו משנת 1999, כי מעולם לא היה לו עסק עצמאי, וכי הגדרתו כעצמאי בשנים קודמות נבעה מטעות שלו, מאחר שלא ידע שיש הבדל בין עצמאי לבין מי שהכנסתו מנכס בית.

המוסד לביטוח לאומי שינה את הסיווג הביטוחי של המבוטח ממועד פנייתו בהתאם לחוק, אך הוחלט באופן חריג לשנות רטרואקטיבית את הסיווג הביטוחי שלו למי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי לשנה נוספת.

המבוטח פנה לבית הדין האזורי לעבודה שקבע כי המבוטח דיווח על היותו עצמאי כל השנים, שילם דמי ביטוח בהתאם והיה מבוטח לענפי ביטוח שחלים על מבוטחים עצמאים לרבות ביטוח נפגעי עבודה. לאור זאת, שינוי הסיווג נעשה אף שנה קודם למועד שפנה למוסד לביטוח לאומי, והכול לפי הוראות החוק.

24.3.10 גמלה חוסמת

ההכנסה החייבת בתשלום מקדמות דמי ביטוח של עובד עצמאי היא הבסיס, בדרך כלל, להכנסה שממנה מחושבת גמלה בעת פגיעה בעבודה, או פגיעה בעת התנדבות מוכרת, המזכה בדמי פגיעה לתקופה של 90 ימים לפחות, בין שהם רצופים ובין שאינם רצופים, או פגיעה המזכה בקצבת נכות מעבודה, בקצבת תלויים או במענק לנכה ולא למנה ("גמלה חוסמת").

בעבר נהג המוסד לביטוח לאומי במקרים שבהם הבסיס לחישוב הגמלה התפרס על שנתיים, לקבוע את השנה החסומה - השנה הקודמת לשנת הפגיעה. זאת, כפי שנאמר בחוזר משותף של אגף ביטוח ובריאות ואגף נפגעי עבודה מספר 46/06 מיום 2/2/06.

בעקבות פסק דין של בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 377/03 לוי סלומון נ' המוסד לביטוח לאומי) הדין בפרשנות של תקנה זו, הוחלט במוסד לביטוח לאומי כי לגבי מבוטח שנפגע בעבודה בחודשיים הראשונים של שנת מס, יופעלו כללי "גמלה חוסמת" הן על השנה שבה אירעה הפגיעה והן על השנה שקדמה לה.

שומה מיטיבה

המוסד לביטוח לאומי מגדיל את ההכנסה בשומה שעל פיה נקבע הבסיס לדמי הפגיעה כאשר נמצא בידו (עוד מלפני הפגיעה) מידע שמיטיב עם המבוטח. שומה מיטיבה זו מגדילה גם את הגמלאות.

ביום 3 במארכ 2011 התקבל ערעור המוסד לביטוח לאומי בעניינו של מנשה תעשה (עב"ל 218-10) בבית הדין הארצי לעבודה. נקבע בפסק הדין שכאשר מצויה במוסד לביטוח לאומי הצהרה מעודכנת בדבר הכנסות מבוטח בשנת הפגיעה, ומגיעה שומה לשנה מוקדמת יותר, שומה זו אינה "שומה מיטיבה" לעניין הגדלת גמלאות כתוצאה מפגיעה בעבודה, גם אם השומה הגיעה למוסד לביטוח לאומי לפני הפגיעה.

ביום 10 באפריל 2014 דחה בית הדין הארצי את ערעורו של אורי שמש (עב"ל 6584-09-12) וקבע כי יש להפעיל בעניינו את כללי הגמלה החוסמת אף על פי שהוא דיווח על הכנסותיו האמיתיות למס ערך מוסף לפני מועד הפגיעה (אך לא הגדיל את מקדמות דמי הביטוח).

פסק דין בבית הדין הארצי – שומה לא הוכרה כמיטיבה כיוון שהדוח הוגש לאחר הפגיעה

ביום 25 בפברואר 2016 דחה בית הדין הארצי לעבודה את ערעורו של יורי דורושקביץ בעניין תיקון הבסיס לתשלום הגמלאות שקיבל בגין פגיעה בעבודה לפי השומה לשנת 2011, כיוון שהדוח הוגש לאחר מועד הפגיעה בעבודה.

המבוטח היה רשום במוסד לביטוח לאומי כעובד עצמאי.

בחודש אוגוסט הוא עדכן את המוסד לביטוח לאומי כי הכנסתו בחודשים ינואר עד יוני 2011 הייתה בסך 8,450 ש"ח לחודש (97,140 ש"ח בשנה) ועל פי הכנסה זו שילם את המקדמות בשנת 2011.

בחודש ינואר 2012 נפגע המבוטח בתאונה שהוכרה במוסד לביטוח לאומי כתאונה בעבודה ונקבעו לו נכויות שונות ובאפריל 2012 הגיש לפקיד השומה דוח לשנת 2011, על פיו הסתכמה הכנסתו השנתית בסך של 208,272 ש"ח.

המוסד לביטוח לאומי שילם למבוטח דמי פגיעה וקצבת נכות מעבודה לפי השומה לשנת 2011 אך בהמשך, כמתחייב מתקנה 11, תוקן הבסיס לפי ההכנסה ששימשה לתשלום מקדמות, והמבוטח חויב להחזיר את הגמלאות ששולמו ביתר.

בית הדין האזורי דחה את תביעת המבוטח לקבוע את בסיס ההכנסה לפי השומה השנתית לשנת 2011 ועל כך הוגש הערעור לבית הדין הארצי, שקבע כדלקמן:

- סבירות תקנה 11 וחוקיותה נבחנו ואושרו בפסיקה נרחבת (שפורטה בפסק הדין) ואין לסטות מפסיקה זו.
- תכלית התקנה על פי הפסיקה:
- 1. למנוע עריכת מניפולציות בשומה.
- 2. הגנה על מבוטחים עצמאים שהכנסתם ירדה כתוצאה מפגיעה בעבודה.
- 3. לתמרץ מבוטחים עצמאים לעדכן בזמן אמת את שיעור הכנסתם.
- בית הדין חוזר על ההלכות שנקבעו ולפיהן השפעה על שומה יכולה להיות בצד ההכנסות וגם בצד ההוצאות.
- המבוטח לא נתן כל הסבר מדוע לא היה ביכולתו לעדכן את תשלום המקדמות בשנת 2011 לפני מועד התאונה.
- לבסוף, בתגובה לטענתו האחרונה של המבוטח, ממליץ בית הדין למוסד לביטוח לאומי להודיע מראש למבוטחים על כוונתו לשנות החלטה קודמת שלו, ולהגדיל את החבות של המבוטח בדמי ביטוח. במקרה דנן, אף שלא נעשה כן, אין בכוח "פגם" זה כדי לסטות מהוראות תקנה 11 כאמור.

פסק דין - קצבת נכות מעבודה מחושבת על פי ההכנסה טרם הפגיעה ולא טרם אישור הגמלה

ביום 17 באוגוסט 2015 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 12-10-4424) את תביעתו של מאיר אלמקיס וקבע כי קצבת הנכות מעבודה תשולם לו על פי ההכנסה ששימשה בסיס לתשלום מקדמות במועד ההכרה בפגיעה ולא על פי דוחות מע"מ שהוגשו קודם לכן, או על פי דוח שנתי שהוגש לפקיד השומה לאחר מועד הפגיעה.

המבוטח עובד עצמאי הוכר כנפגע בעבודה מיום 29.7.2010, הגיש את התביעה למוסד לביטוח לאומי ביום 2.11.2010 ונקבעה לו דרגת נכות בשיעור 20%. תביעתו אושרה במוסד לביטוח לאומי ביום 15.3.2011.

קצבת הנכות של המבוטח חושבה על פי שומה לשנת 2008 שעל פיה חושבו המקדמות השוטפות לשנת 2010, שנת הפגיעה.

המבוטח לא דיווח למוסד לביטוח לאומי על גידול בהכנסותיו טרם הפגיעה.

המבוטח הגיש דוח למס הכנסה לשנת 2009 בחודש דצמבר 2010. שומת 2009 הייתה גבוהה יותר משומת 2008, ומשכך היטיבה עם המבוטח.

בית הדין האזורי לעבודה דחה את טענת המבוטח ולפיה עמדה לפני המוסד לביטוח לאומי שומת 2009 לפני אישור התביעה, וקבע כי מועד אישור התביעה לנכות אינו רלוונטי.

בית הדין האזורי דחה גם את טענת המבוטח באשר לדוחות מע"מ שהוגשו, ולכאורה מצביעים על גידול בהכנסות המבוטח לפני מועד הפגיעה. בית הדין קבע כי דוחות מע"מ כשלעצמם אינם מהווים ראיה לשיעור ההכנסות, כיוון שהם מלמדים על מחזור העסקאות ולא על ההכנסה החייבת.

בית הדין הארצי תמך בקביעת בית הדין האזורי כי יש לדחות את תביעת המבוטח.

במועד שבו הוגשה שומת שנת 2009 לפקיד השומה אין כל ערובה לכך שהמערער לא שינה את הכנסותיו. יודגש כי אין באמור כדי לקבוע כי בפועל ביצע המערער שינוי כלשהו, אלא די בכך שהייתה לו אפשרות לעשות זאת.

המועד הנבחן לצורך חישוב ההכנסה שלפיה מחושבת הקצבה הוא יום הפגיעה ולא כל מועד מאוחר אחר.

בית הדין חוזר שוב וקובע כי אין משמעות לדוחות המע"מ, וכי אין כל משמעות לשינוי בהכנסות המבוטח "כל עוד לא נעשה מעשה היכול ללמד על כך שהשינוי נעשה במועד שקדם לפגיעה".

פסק דין - אין התיישנות ל"החזר" גמלאות ששולמו ביתר בעקבות גמלה חוסמת

ביום 9.6.2015 דחה בית הדין האזורי לעבודה את תביעתו של שמואל לוי וקבע כי ניתן לקזז מתשלומים שמגיעים לו מהמוסד לביטוח לאומי חוב כלפי המוסד לביטוח לאומי בגין גמלאות ששולמו לו ביתר עקב טעות המוסד לביטוח לאומי, וזאת אף על פי שחלפו כעשר שנים.

המבוטח הוא קבלן אינסטלציה עצמאי. ביום 28.1.2000 נפגע בעבודה ושולמו לו דמי פגיעה.

דמי הפגיעה חושבו על בסיס ההכנסה ברבעון האחרון בשנה שלפני התאונה (אוקטובר עד דצמבר 1999) בסך 35,388 ש"ח.

ביום 21.10.2004 הגיש המבוטח תביעה לקצבת נכות מעבודה. לאחר התנהלות שארכה זמן רב קבעה ועדה רפואית לעררים ביום 23.4.2009 את אחוז הנכות שלו ל-19%, למפרע מיום 29.7.2000, ולכן מגיע למבוטח מענק נכות חד פעמי.

המוסד לביטוח לאומי חישב מחדש את הבסיס לגמלה ומצא כי דמי הפגיעה ששולמו בעבר חושבו על פי בסיס הכנסה גבוה מדי ולפיכך נוצרה למבוטח יתרת חוב.

לטענת המוסד לביטוח לאומי במהלך ההליכים המשפטיים התגלה כי בסיס ההכנסה שעל פיו חושבו דמי הפגיעה היה שגוי, מאחר שנתוני ההכנסה לשנת 1999 התקבלו אצלו לאחר קרות התאונה. כלומר, הבסיס לחישוב הגמלה צריך להיות לפי ההכנסה ששמשה בסיס לתשלום המקדמות ולא על פי השומה, לפי ההלכה של "הגמלה החוסמת" או לפי שומה שמייטבה עם המבוטח שהגיעה למוסד לביטוח לאומי לפני הפגיעה. בסיס ההכנסה הנכון היה צריך להיות שומת 1997.

להלן קביעת בית הדין בשתיים מהשאלות שעלו בדיון:

1. האם המוסד לביטוח לאומי חישב נכון את הבסיס לגמלאות?

2. האם חלה ההתיישנות או שיהוי של שבע שנים על החוב?

אופן החישוב - לפני הפגיעה היו בידי המוסד לביטוח לאומי השומות לשנים 1997 ו-1998. השומה של שנת 1998 לא היטיבה עם המבוטח ולכן הובאה בחשבון שומת 1997, על פיה אף שילם המבוטח את מקדמותיו טרם הפגיעה.

במהלך הדיון הסתבר כי המוסד לביטוח לאומי חישב את הגמלה לפי שומה עצמית לשנת 1997 ולא לפי שומה סופית, שאף היא התקבלה לפני הפגיעה. השומה הסופית הייתה גבוהה מהשומה העצמית, ובשל כך מחד גיסא הודיע המוסד לביטוח לאומי כי יגבה מהמבוטח הפרש דמי ביטוח בגין הפרש ההכנסות, אך מאידך גיסא חייב בית הדין את המוסד לביטוח לאומי להגדיל את גמלת הפגיעה המחושבת על פי השומה הסופית כאמור.

טענת ההתיישנות - בית הדין מסתמך על הלכת חגי' (עב"ל 10-09-1844 מאפריל 2015):

"בהלכת חגי' נקבע כי חוב שהוא תוצאה של תשלום גמלת יתר אינו יכול להיחשב כחוב שניתן להחיל עליו את הוראות חוק ההתיישנות, גם אם העילה לתשלום קמה שבע שנים לפני שדרש המוסד לביטוח לאומי את תשלומו. זאת מכיוון שאין מדובר בתביעת חוב רגילה ונוכח תכליתו של חוק הביטוח הלאומי."

כמו כן מציין בית הדין כי הלכת חגי', ככל הלכה שיפוטית, חלה גם על תביעות שהוגשו לפני שניתנה.

24.3.11 צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים שחל על עצמאים

אם למבוטח יש הכנסות כעצמאי שמהן מנוכים דמי ביטוח כעובד שכיר על פי צו הביטוח הלאומי (סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים), התש"ב-1972 (להלן: "צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים") אזי אין לכלול הכנסות אלה בחשבון בעת עריכת החישוב בדבר סך ההכנסות של המבוטח כעצמאי. זאת כיוון שהמוסד לביטוח לאומי מתייחס להכנסות אלה כעיסוק נפרד - כאילו המבוטח שכיר.

כדי להימנע ממצב של כפל דמי ביטוח על אותן הכנסות בשנים הקודמות – פעם אחת כשכיר לפי הצו, ופעם שנייה מההכנסה המדווחת ממקור עצמאי למס – יש להעביר לפקיד הגבייה בסניף הביטוח הלאומי את אישור מקבל השירות על ניכוי דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות, כדי שיפחית מהשומה את ההכנסות שמהן נוכו דמי הביטוח.

חשוב שהאישור יכלול את כל המידע הקשור להכנסות שמהן נוכו דמי הביטוח ולחודשים שבהם בוצעה העבודה. המוסד לביטוח לאומי מבקש להשתמש בנוסח של טופס 806 (אישור שנתי על ניכוי מס הכנסה מתשלומים המחייבים ניכוי מס במקור) שנמצא באתר רשות המסים (מי שמגיש תביעה לתגמולי מילואים אמור להגיש פירוט חודשי לפי מועדי מתן השירות ולא סכום שנתי).

24.3.12 תיקון מקדמות דמי ביטוח

אם הכנסות המבוטח בפועל שונות מההכנסה שעל פיה חושבו מקדמות דמי הביטוח, אפשר להגדיל או להקטין את המקדמות באמצעות טופס מיוחד שנועד למטרה זו, שנמצא באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

התנאים להוכחת הצורך בשינוי בשיעור המקדמה מצויים בתקנה 4 לתקנות הביטוח הלאומי (מקדמות), התשמ"ד-1984 והם: שומה לשנה הקודמת, שינוי מקדמות במס הכנסה, שינויים במחזור העסקאות שדווחו לצורכי מס במהלך שלושה חודשים רצופים בשנה השוטפת מול הדיווחים המקבילים למס הכנסה בשנה הקודמת, או נימוקים משכנעים אחרים.

נימוקים משכנעים הם לדוגמה: אישור רפואי המצביע על ירידה בכושרו התפקודי של המבוטח, הצהרת המבוטח שחל גידול בהכנסותיו ביותר מ-10%, או הודעת מייצג על ההכנסה המשוערת הצפויה לשנה השוטפת.

מייצגים רשאים להגדיל את המקדמות באמצעות קובץ ייצוג לקוחות כאשר המבוטח רשום במוסד לביטוח לאומי כעובד עצמאי.

מבוטח שמגדיל מקדמות באופן עקבי מדי שנה ובסוף כל שנת מס מגיש שומה נמוכה באופן משמעותי מההצהרה שמסר למוסד לביטוח לאומי, מוזמן לבירור במוסד לביטוח לאומי. כאשר ההגדלה נעשתה על ידי מייצג, המייצג מוזמן לבירור במוסד לביטוח לאומי. המוסד לביטוח לאומי בודק אם הייתה הגדלת כיסוי ביטוחי שלא בהתאם לתקנות.

בהתאם לתקנות, שינוי מקדמות אפשרי עד 31 בדצמבר באותה השנה פעם אחת בכל רבעון: ארבע פעמים בשנה. כאשר הטופס משמש להגדלת מקדמות רשאי לחתום עליו המבוטח או המייצג, ואילו הקטנת מקדמות מחייבת בכל מקרה חתימה של המבוטח על הטופס. מייצג אינו רשאי לחתום במקום המיוצג על הקטנת מקדמות. המייצג רשאי למסור הודעה על ההכנסות הצפויות.

שינוי מקדמות אינו משנה את מעמדו של המבוטח במוסד לביטוח לאומי. כלומר, שינוי סוג מעצמאי שאינו כלול בהגדרת עובד עצמאי ל"עובד עצמאי", או ההיפך, מחייבים דיווח של המבוטח בטופס בל/6101 (דין וחשבון רב שנת).

אי אפשר לתקן מקדמות של שנה קודמת באופן רטרואקטיבי, לכן רצוי ומומלץ לתקן מקדמות במהלך השנה. כאשר בוחנים את ההכנסה השנתית, יש להביא בחשבון את ההכנסה הגבוהה ביותר הרלוונטית (כפוף לתקנות) בשל סוגיית "הגמלה החוסמת". לעניין הגמלה החוסמת, ההכנסה המתוקנת המהווה בסיס למקדמות בשנה השוטפת - היא הבסיס למקדמות בשנה הבאה אחריה.

כאשר מבוטח משלם מראש מקדמות (בדרך כלל בחודש דצמבר), עליו לבקש מפקיד הביטוח הלאומי לעכב את החזר התשלום שבוצע ביתר, כדי שהתשלום לא יוחזר אוטומטית למבוטח. המייצג רשאי לעכב החזר במערכת ייצוג הלקוחות.

הגדלת מקדמות למי שבכוונתו לתבוע גמלה לשמירת היריון ודמי לידה והורות

יש לזכור שנשים עצמאיות בהיריון, החייבות דמי ביטוח או המגדילות מקדמות, חייבות לשלם את הפרשי דמי הביטוח ואת המקדמות עוד לפני הלידה או לפני שמירת היריון והדבר נכון גם לכל מי שבכוונתו לתבוע דמי לידה (היולדת), בן הזוג שמתכוון לצאת לחופשת לידה במקום בת זוגו, הורה מאמץ, הורה מיועד ומשפחות אומנה). זאת, כדי שהגמלה לא תישלל, בחלקה או במלואה, עקב פיגור בתשלום דמי ביטוח לפי סעיף 50 לחוק הביטוח הלאומי.

כאשר מבוטחת בהיריון, לדוגמה, מקבלת דרישה עתידית לתשלום דמי ביטוח (לדוגמה בעת שינוי סוג לעובדת עצמאית), יש לשלם את הדרישה מיד, כפי שהוסבר לעיל.

24.3.13 הענקה מטעמי צדק

בעת שלילת גמלה בשל פיגור בתשלום דמי ביטוח או בשל אי רישום כעובד עצמאי, אפשר להגיש תביעה להענקה מטעמי צדק. לעתים המוסד לביטוח לאומי עורך מבחן הכנסות למבקשי ההענקה.

טענה כי פיגור בתשלום דמי ביטוח או אי רישום כחוק, נגרמו בשל הטעיה או מחדל של רואה חשבון, מנהל חשבונות, יועץ מס או עורך דין מטעמו של מבקש ההענקה - נדחתה בבית הדין הארצי לעבודה, ונקבע כי חלה אחריות של התובע על שלוחו.

24.3.14 העברת תלוש משכורת כאשר למבוטח יש הכנסות נוספות החייבות בדמי ביטוח

מבוטחים שחייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם כעצמאים או כבעלי הכנסות פסיביות, שהם גם שכירים בו זמנית, יעבירו תלושי משכורת למוסד לביטוח לאומי (לתחום גבייה מלא שכירים בסניף). זאת, כדי שהמידע הקיים במחשב הביטוח הלאומי יהיה מעודכן.

כאשר המידע אינו מעודכן או אינו מאומת, המבוטח משלם בשלב הראשון דמי ביטוח בשיעור המלא במקום גם בשיעור המופחת, או משלם דמי ביטוח בשיעור מופחת בעוד שהיה אמור לשלם רק בשיעור המלא.

24.3.15 התרת דמי הביטוח הלאומי בניכוי לצורכי מס

לצורך תשלום דמי ביטוח חייב המבוטח לקבל הודעת חיוב שאותה יש לשלם. דמי ביטוח המשולמים ללא הודעת חיוב, נחשבים לתשלום ביתר ואינם כלולים בתשלומים המותרים בניכוי לצורכי מס הכנסה.

יש לשים לב שרק 52% מדמי הביטוח הלאומי ששולמו בפועל מותרים בניכוי לצורכי מס. דמי ביטוח הבריאות אינם מותרים בניכוי.

תשלום דמי הביטוח באמצעות הסדר תשלומים מכל סוג (בהמחאות, בהוראת קבע בכרטיס אשראי, בהוראת קבע בבנק או בקיזוז מגמלה) מותר בניכוי לצורכי מס רק בשל התשלומים שנפרעו עד תום שנת המס. תשלום ששולם בעסקה בודדת בכרטיס אשראי מותר במלואו בניכוי במועד ביצוע העסקה (אף אם חולק לתשלומים או בקרדיט).

תשלומים בעבור הפרשי שומות בדמי ביטוח ובשל חיובי רטרו, שמשולמים עד תום שנת המס מזכים בהטבות במס באותה השנה אם הדרישה לתשלום היא עד 14 בפברואר בשנה העוקבת (לדוגמה, תשלום עתידי בסוף שנת 2017 שנדרש לתשלום רק עד 14 בפברואר 2018, מזכה בהטבות בשנת 2017).

24.3.16 פיגור בתשלום דמי ביטוח

סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי כולל סנקציות נגד מי שלא שילם דמי ביטוח (למעט חריגים, כגון מי שנפגע בעת התנדבות מוכרת).

על פי הסעיף, אי תשלום דמי ביטוח, לרבות הפרשי דמי ביטוח, במועד הנקוב בדרישה, יוצר עומק פיגור בדמי ביטוח שעלול לשלול גמלה באופן מלא או באופן חלקי. כלומר, כל עוד לא הוסדר החוב:

1. במקרה של שלילה חלקית יקבל המבוטח, לדוגמה, 75% מהגמלה בקיזוז חלק מהחוב.
2. במקרה של שלילה מלאה לא תשולם גמלה.

הפיגור בתשלום דמי הביטוח נבחן מהיום שבו דמי הביטוח היו אמורים להשתלם ולא מהמועד שבו נשלחה הדרישה לתשלום.

לכיסוי החוב נדרש המבוטח לעתים לשלם 25% מהחוב מיד ואת היתרה בהסדר תשלומים.

לפי סעיף 50 לחוק הביטוח הלאומי, פיגור בתשלום דמי ביטוח של עובד עצמאי או של עובדת עצמאית עלול לגרום לשלילת דמי לידה והורות, דמי אימוץ וגמלה לשמירת היריון.

כלומר, בכל תביעה לגמלה (למעט באוכלוסיות מיוחדות, לדוגמה, נכים קשים בעלי הכנסות נמוכות), נערכת ביקורת גבייה כדי לבדוק אם קיים פיגור בתשלום דמי ביטוח ששולל גמלה באופן מלא או באופן חלקי.

בית הדין האזורי בעניין יצחק חגי'אגי (בל 11-06-2416 מיום 9.7.2012) קיבל את טענת המבוטח וקבע שאף על פי שלא נרשם כעובד עצמאי כחוק, בנסיבות המיוחדות שבהן המוסד לביטוח לאומי הודיע לו בכתב על המעמד בטרם נפגע בעבודה – הוא ייבחן כעובד עצמאי כאילו נרשם, אולם בית הדין מורה למוסד לביטוח לאומי לבחון את חישוב הגמלאות בהתחשב בפיגור בתשלום דמי הביטוח לפי הכללים בסעיף 366 ולשלול את הזכאות לגמלה בהתאם.

24.3.17 תשלום דמי הביטוח בתום שנת המס

ייתכנו תקלות בקליטת התשלומים אשר משולמים ביום האחרון של שנת המס והם נקלטים באישור השנתי של שנת המס הבאה. אם המועד לתשלום הוא לפני 14 בפברואר בשנה העוקבת, אזי יש לשלוח למוסד לביטוח לאומי את צילום הקבלה, כדי לתקן את האישור.

24.3.18 חישוב דמי ביטוח בעבור שנים קודמות

המוסד לביטוח לאומי אמור לשלוח הודעות על הפרשי שומה לאחר קבלת השומה ממס הכנסה.

אם המעמד של המבוטח הוא של עובד שכיר וגם של עובד עצמאי, כדאי לבדוק אם סכום המשכורת מעודכן ברישומי המוסד לביטוח לאומי (סכום זה משפיע על החישוב בשיעור המופחת או המלא של דמי הביטוח).

הכנסות נכים מתקבלות במוסד לביטוח לאומי בסכום אחד ללא פירוט ובדרך כלל נשלח למבוטח מכתב המבקש את הפירוט. יש לבדוק קליטת ההכנסות כאשר הנכה הוא בן/ת הזוג. רצוי ומומלץ לשלוח את הפירוט וההסברים עם אסמכתאות.

בהפרישי דמי הביטוח בעקבות קליטת שומת מס הכנסה לשנת 2016 במוסד לביטוח לאומי נכללו גם הכנסות פטורות מדמי ביטוח (כמו קצבת ילדים ושכר דירה פטור ממס) כהכנסות חייבות. מומלץ לבדוק היטב את כל הפרשי השומה שהמוסד לביטוח לאומי שולח למבוטחים. לשכת רואי חשבון פנתה בעניין זה למוסד לביטוח לאומי.

בעבר, כאשר התקבל במוסד לביטוח לאומי מידע חדש שנובע מנתוני שכר, משינוי עיסוק כשכיר או מגמלאות, המוסד לביטוח לאומי עדכן את נתוני ההכנסות, אך ביצע במערכת הממוחשבת חישוב דמי ביטוח מחדש רק בשנה השוטפת ובשש השנים שקדמו לה ולא בשנים ישנות יותר – כלומר, בשנים הישנות המוסד חישב רק דמי ביטוח המחושבים לראשונה, הן באשר לבעלי הכנסות והן באשר למבוטחים מינימליסטים, שאין להם הכנסות (חוזר ביטוח/1395 מיום 12.5.2010), החוזר לא התייחס לשומות מס.

לאור תיקון 159 לחוק הביטוח הלאומי שקובע תקופות התיישנות, התאים המוסד לביטוח לאומי את הכללים לתיקון בחוק.

עדכון גמלאות בעקבות הפרשי דמי ביטוח

עדכון הפרשי השומה אמור לעדכן גם את הגמלאות שהתקבלו מן המוסד לביטוח לאומי, למעט במקרה שהשומה חסומה בשל "גמלה חוסמת" כתוצאה מפגיעה בעבודה (או בהתנדבות מוכרת).

בגמלאות: דמי פגיעה, אימהות (מאפריל 2016) ותגמולי מילואים, המוסד לביטוח לאומי עורך חישוב משולב של הפרשי דמי ביטוח והפרשי גמלאות.

פסק דין בבית הדין האזורי - שומת מס הכנסה מחייבת לעניין דמי ביטוח

בית הדין האזורי לעבודה דחה את תביעתו של מאיר בן חמו (12-06-34728 מיום 9.12.2012) וקבע כי שומת מס הכנסה לשנת 2004 במסגרת הסכם פשרה משנת 2011 מהווה הכנסה חייבת לעניין תשלום דמי ביטוח.

המבוטח חתם על הסכם פשרה במס הכנסה שקיבל תוקף של פסק דין, מבלי להודות בטענות הצדדים, על תשלום מס בסך של 100,000 ש"ח בגין חובות לרשויות המס, והדבר קיבל ביטוי בנוסח ההסכם.

המוסד לביטוח לאומי חייב את המבוטח בדמי ביטוח והפנה אותו למס הכנסה לצורך בירור השומה.

המבוטח פנה לבית הדין בשלוש שאלות:

1. האם המוסד לביטוח לאומי יכול לחייב בדמי ביטוח בשנת 2012 לפי שומה לשנת 2004?
2. האם הסכום שבו חויב המבוטח במסגרת הסכם הפשרה מהווה תשלום בעבור "הכנסה חייבת" בדמי ביטוח?
3. ואם זו "הכנסה חייבת" בדמי ביטוח – מהו הסכום שממנו יש לגזור את דמי הביטוח.

בית הדין קבע כדלקמן:

ההלכה נקבעה בפסק דין איציק מועלם נ' המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 82/09, 24.1.2010) ובפסק דין גילאון מתן ו-15 אחרים נ' המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 397/09, 24.6.2010): "...לעניין תשלום דמי ביטוח, קיימת זיקה ברורה בין חוק הביטוח הלאומי ובין פקודת מס הכנסה ובעיקרו של דבר, סיווג מס הכנסה לגבי הכנסה מסוימת היא המחייבת גם לגבי תשלום דמי ביטוח לאומי".

כאשר קיימת שומה סופית מרשות המסים – למוסד לביטוח לאומי אין שיקול דעת בקביעת גובה "ההכנסה החייבת". בית הדין קבע כאמרת אגב, שהמוסד לביטוח לאומי לא היה יכול להפעיל שיקול דעת כי המבוטח לא הוכיח מה שיעור הרכיבים שאינם מהווים "הכנסה חייבת".

בית הדין דחה את הטענה החלופית שהועלתה על ידי המבוטח, ולפיה המוסד לביטוח לאומי פעל בשיהוי כאשר הוציא רק בשנת 2012 דרישה לתשלום בגין שנת 2004 ובכך הפר את כללי השיהוי המנהלי. השומה המחייבת היא השומה הסופית שהתקבלה לאחר חתימת הסכם הפשרה.

המוסד לביטוח לאומי הוכיח כי דרישת התשלום הוצאה כחודש ימים בלבד לאחר שהתקבלה אצלו השומה ממס הכנסה.

24.3.19 הודעות חוב ועיקולים אוטומטיים

לאחר שהמוסד לביטוח לאומי שולח למבוטח שתי הודעות חוב המתריעות על עיקול בשל חוב בדמי ביטוח, אמור להישלח עיקול אוטומטי.

כאשר חוב נמצא במהלך בירור, רשאי הפקיד המטפל למנוע פעולות גבייה ואכיפה ולמנוע ביצוע עיקולים לתקופת זמן מוגבלת (אפשר לראות אם יש הקפאת מעקבים או מניעת עיקולים במסך ריכוז מידע בקובץ ייצוג לקוחות).

24.3.20 החזרי דמי ביטוח לחשבון הבנק

ברוב המקרים מחזיר המוסד לביטוח לאומי את יתרות הזכות באופן אוטומטי, גם ללא בקשה בכתב מהמבוטח. לביצוע החזרים הללו קיימים תנאים מוקדמים. להלן ריכוז נקודות חשובות:

1. כאשר יש למבוטח יתרת זכות במוסד לביטוח לאומי ואין בידי המוסד מידע עדכני על פרטי חשבונו בבנק, או כאשר מבוטח מבקש להחזיר אליו כספים לחשבון בנק שונה מזה הידוע למוסד לביטוח לאומי, הוא יתבקש להמציא את פרטי הבנק שאליו הוא מעוניין שתועבר היתרה.
2. ככלל, החזר יתרת זכות אמור להתבצע לחשבון הבנק של המבוטח בעל יתרת הזכות ולא באמצעות תשלום בדואר מקוון, כאשר לא מתנהל חשבון בנק על שם המבוטח.
3. המוסד לביטוח לאומי מאמת את החשבון בבנק, ללא צורך בקבלת אישורים מהמבוטח.
4. ניתן לבקש לעכב החזרים בפנייה לסניף או בקובץ ייצוג לקוחות.
5. תשלום דמי ביטוח ללא חיוב במקביל הופך ליתרת זכות ומוחזר למשלם באופן אוטומטי.
6. אם החזר לא התקבל בתוך 30 ימים מתאריך ההודעה, אזי על המבוטח לפנות לסניף. בדרך כלל מדובר בסכום גבוה של החזר שעל הפקיד לבדוק לפני שמחזיר למבוטח.
7. אם למבוטח קיים חוב עקב תשלום גמלת יתר בעבר, או חוב כמעסיק - אזי חוב זה מקוזז מיתרת הזכות.
8. בקשה לקיזוז יתרת זכות של מבוטח עם יתרת חובה של בן הזוג או של בת הזוג, חייבת להתבצע בכתב.
9. יש מצבים שבהם לא מתבצע החזר אוטומטי, כגון כאשר מבוטח שוהה בחו"ל.
10. כאשר נוצרת למבוטח יתרת זכות כתוצאה מהחזר דמי ביטוח שנוכו ביתר במשכורת ויתרת חובה בחשבון, מומלץ להודיע לפקיד הגבייה כדי שיקזז את החזר מהחוב.

24.3.21 הכנסה הונית

הכנסה הונית, שהיא הכנסה שמקורה אינו בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה, אינה חייבת בתשלום דמי ביטוח (למעט בשנים 2008 עד 2013 כשמקור ההכנסה בחברה משפחתית, על פי עמדת המוסד לביטוח לאומי).

לעיתים "העץ" נמכר (ה"פירות" לא נמכרו) ומשיקולים שונים נרשמה ההכנסה בשומה סופית של מס הכנסה כהכנסה פירותית. פקיד הביטוח הלאומי יבקש מהמבוטח לתקן את שומת המס.

בפסק הדין איציק מועלם נגד המוסד לביטוח לאומי, עב"ל 000082/09 שניתן בבית הדין הארצי לעבודה ביום 24.1.2010, התמודד בית הדין הארצי עם השאלה: אם ובאלו תנאים, ניתן להכיר בהכנסה "הונית" – להבדיל מהכנסה "פירותית" או "הכנסה ממשלח יד" – כהכנסה הפטורה מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות.

לדעת בית הדין הארצי, יכול שתהיה לעובד עצמאי הכנסה ממקורות שאינם חייבים בתשלום דמי ביטוח, ובכלל זה הכנסה מ"נכס הונית", והמשמעות היא - פטור מתשלום דמי ביטוח לעניין אותה הכנסה.

הטענה העיקרית של בית הדין היא שעל פי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי, המפתח לקביעת סכום דמי הביטוח הוא שומת מס הכנסה. מאחר שרשות המסים לא הכירה בהכנסות כ"הוניות" - קביעה זו מחייבת גם בעבור תשלום דמי הביטוח.

למעלה מן הדרוש בחן בית הדין את המקרה לגופו באשר להסכם בין המערער לחברת הביטוח. לא הוכח טיבם של הסכומים שלהם טען המערער, ואין ראיות היכולות לקשור את הסכומים ששולמו לו כסכומים בעבור הסכמה לבלעדיות.

בפסק דין גילאון מתן נגד המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 22517-02-12 מיום 6.1.2014) קבע בית הדין הארצי שלעניין תשלום דמי ביטוח קיימת זיקה ברורה בין חוק הביטוח הלאומי ובין פקודת מס הכנסה ויש חשיבות גדולה לאופן שבו מוצגת ההכנסה. בונס כשמו כן הוא - בגדר הכנסת עבודה ולא מענק פרישה.

24.3.22 הכנסה ממשכורת המופקת בחו"ל

בעקבות הרפורמה במס הכנסה מיום 1.1.2003 ושינוי שיטת המיסוי לשיטה הפרסונלית, גם הכנסות תושב ישראל המופקות בחו"ל נבחנות לעניין חיובן בדמי ביטוח על פי חוק הביטוח הלאומי ותקנותיו.

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר בשנת 2004 (שמוצג בהמשך המאמר), שעל פיו משכורתו של תושב ישראל שעובד רק בחו"ל אצל מעסיק זר מסווגת בביטוח הלאומי כהכנסה של מי שאינו עובד שכיר ואינו עצמאי, על כל המשתמע: שיעור דמי הביטוח הוא כהכנסה פסיבית (12% בשיעור המלא) והגמלאות על פי החוזר האמור הן כמו למבוטח שאינו עובד כלל (יישום החוזר בגמלאות מיושם בעיקר בגמלאות מחליפות הכנסה).

כלומר, אף שבדוח המוגש למס הכנסה מסווגת הכנסה זו בדרך כלל כהכנסה ממשכורת, המוסד לביטוח לאומי מסווג את ההכנסה ככזו שאינה מעבודה, ממשלח יד או מעסק.

מעמד מבוטחים שעובדים גם בארץ וגם בחו"ל אצל המעסיק הזר נבחן לגופו של עניין, ולעתים נעשה החיוב כמבוטח שכיר המשלם בעד עצמו.

כאשר המבוטח מודיע למוסד לביטוח לאומי על עיסוק בחו"ל, הוא מצהיר על ההכנסה שחייבת במס בארץ מעיסוק זה. הכנסה זו תתעדכן לפי השומה. בכל מצב אחר - המוסד לביטוח לאומי מחייב לפי השומות שבידו, או לעתים לפי הכנסה משוערת (לדוגמה: לפי השכר הממוצע במשק), כאשר אין שומות.

החל משנת 2014 המוסד לביטוח לאומי מחייב מבוטחים שעובדים בחו"ל באופן אוטומטי על פי השומות שהתקבלו ממס הכנסה, כפוף להתיישנות לפי סעיף 363א לחוק הביטוח הלאומי.

24.3.23 דמי אבטלה ו"מצב אבטלה" בהקשר של עובד עצמאי

עצמאי בתקופת האבטלה

הכנסות מעיסוק כעצמאי מופחתות מדמי האבטלה: בשלב הראשון לפי הצהרה שמצהיר המובטל בביטוח הלאומי על גובה הכנסותיו הצפויות, ובשלב השני לפי ההכנסות בפועל בשומה.

פסק דין בעניין נמרוד גרון בבית הדין הארצי לעבודה מיום 26.3.2017 (16-02-39009) קבע כי המוסד לביטוח לאומי ניכה את הכנסות המבוטח כ"עובד עצמאי" מדמי האבטלה – כדין, ודחה את הערעור.

ההכנסות כעצמאי בתקופת הזכאות לדמי אבטלה אינן שוללות את הזכאות לדמי האבטלה, אך הן מופחתות מדמי האבטלה.

מובטל שפתח עסק עצמאי ושב להיות מובטל

תיקון בחוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010), התשס"ט-2009 מאפשר למובטל שפתח עסק עצמאי ושב להיות מובטל, למצות את זכותו לדמי אבטלה בתנאים שפורטו בחוק.

חשוב לשים לב שההתייעלות בלשכת התעסוקה ובחינת הזכאות לדמי אבטלה, חייבות להיות לפני פתיחת העסק.

התיקון בחוק מחייב הודעה גם לרשות המסים וגם למוסד לביטוח לאומי על תחילת העיסוק במשלח היד ועל הפסקת העיסוק במשלח היד.

"מצב אבטלה" לעצמאי בתקופה שאינו עובד והפקדות העצמאי לקופת גמל לקצבה

להלן עיקרי התיקונים בחוק ההסדרים לשנת 2017 בפרק חיסכון וסיוע לעצמאים:

הפקדה לקופת גמל לקצבה

חוק ההסדרים מחייב עצמאי להפקיד לקופת גמל לקצבה (בלי קשר לסיווגו במוסד לביטוח לאומי) לפי קריטריונים שנקבעו בחוק. הקריטריונים האלה נבחנים בתום שנת המס.

חובת ההפקדה לקופת גמל לקצבה אינה חלה על עצמאי שמתקיים לגביו בתום שנת המס אחד מהקריטריונים המפורטים להלן:

1. טרם מלאו לו 21 שנים.
2. הוא הגיע לגיל 60 (גיל פרישה מוקדמת כמשמעותו בחוק גיל פרישה).
3. טרם חלפו שישה חודשים מהמועד שבו נרשם כעוסק במע"מ בפעם הראשונה (פטור חד פעמי).

4. מי שמלאו לו 55 ביום 1.1.2017 (הוראת מעבר).

ההכנסה החייבת בהפקדה

ההכנסה החייבת בהפקדה היא ההכנסה לפי סעיף (1)2 או (8)2 לפקודה, לאחר הניכויים שהותרו ממנה במגבלות מסויימות כמפורט בחוק (ללא הניכויים הקשורים בהפקדות לגמל או לתשלומים למוסד לביטוח לאומי), לפני הקיזוזים והפטורים שהותרו ממנה לפי כל דין, ולמעט תשלומים ממרכיב חיסכון למצב אבטלה.

סכום ההכנסה החייבת, שבגינו חייב העצמאי להפקיד לקופת גמל לקצבה, מבוסס על השכר הממוצע במשק לעניין גמלאות הביטוח הלאומי וחישוב דמי הביטוח (בשנת 2017 סכום של 9,673 ש"ח לחודש), והוא כדלקמן:

1. על חלק ההכנסה החייבת שיש להפקיד בגינו לקופת גמל לקצבה, שאינו עולה על מחצית השכר הממוצע במשק (סך של 58,038 ש"ח לשנה בשנת 2017) - 4.45% מההכנסה (2,583 ש"ח לשנה).
חשוב לציין שמחצית השכר הממוצע במשק היא גם המגבלה לעניין הגדרת העובד העצמאי לפי חוק הביטוח הלאומי.
2. על חלק ההכנסה החייבת שיש להפקיד בגינו לקופת גמל לקצבה, שעולה על מחצית השכר הממוצע במשק ועד השכר הממוצע במשק (מסך של 58,039 ש"ח לשנה ועד סך של 116,076 ש"ח לשנה בשנת 2017) - 12.55% מההכנסה (7,284 ש"ח לשנה).
3. מתשלומים שחייב עצמאי להפקיד לקופת הגמל לקצבה ינוכו תשלומים שהפקיד או שהופקדו בעדו בשל הכנסתו המבוטחת כשכיר.

הגדרת "מצב אבטלה" של עצמאי

החוק קבע הגדרה ל"מצב אבטלה" של עצמאי: מצב שבו העצמאי חדל לעסוק במשלח ידו (לרבות בשל מחלה ממושכת), או סגר את עסקו, או שהגיע לגיל פרישה כמשמעותו בחוק גיל פרישה (גבר, לדוגמה, גיל 67, ואישה בהתאם לגיל הקבוע לגביה בחוק גיל פרישה) **ואין לו הכנסה חייבת בהפקדה.**

סכומים שיופקדו ל"מצב אבטלה" של עצמאי

מתוך ההפקדה של העצמאי לקופת גמל לקצבה ייוחס בכל שנה סכום מסויים למרכיב חיסכון ל"מצב אבטלה". הסכום יהיה הנמוך שבין:

1. שליש מהתשלומים שהפקיד העצמאי.
2. הסכום הנקוב בסעיף 9(א7)(א)2 לפקודת מס הכנסה (12,200 ש"ח בשנת 2017).

משיכה מהקופה ב"מצב אבטלה" של עצמאי

חוק ההסדרים לא הוסיף זכאות לדמי אבטלה לעצמאים כמקובל בחוק הביטוח הלאומי, אולם החידוש שקבע החוק הוא, שעצמאי במצב אבטלה רשאי למשוך תשלום מסויים מתוך הכספים שצבר בקופת הגמל לקצבה (גם מתוך הפקדות שלפני תחילת החוק, בתנאים מסויימים) כדי שתהיה לו הכנסה בתקופה שבה הוא אינו עובד.

נקבע בתיקון לפקודת מס הכנסה כי הסכומים שמושך העצמאי יראו אותם כהכנסה שהתקבלה בידו, כאמור בסעיפים (1)2 או (2)2 לפקודה [סעיף 3(ה7) החדש לפקודה]. כלומר, סכומים אלה כפופים לחיוב בדמי ביטוח לפי חוק הביטוח הלאומי כיוון שמקורם בסעיף 2 לפקודה.

מתוך הסכום שמשך העצמאי מהקופה במצב אבטלה נקבעו סכומים שיהיו פטורים ממס [סעיף 9(ב7) החדש לפקודה].

סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי מחייב כל משלם פנסיה מוקדמת כהגדרתה בסעיף לנכות את דמי הביטוח מהפנסיה המוקדמת, כאשר מקור הפנסיה המוקדמת מכוח חיקוק או הסכם עבודה לעובד או למי שהיה עובד. בהתאם לפירוש זה העצמאים יהיו חייבים בתשלום דמי הביטוח בעד עצמם מהפנסיה שיקבלו בעתיד, כהכנסה שאינה מעבודה. המוסד לביטוח לאומי אמור לפרסם הנחיות.

24.3.24 פטור מתשלום דמי ביטוח לתלמיד על יסודי

החל מיום 1 באוקטובר 2011, תלמיד כיתה י' עד י"ב במוסד חינוכי על יסודי (שמוכר לעניין חוק זה), שהכנסתו מזערית (5% מהשכר הממוצע במשק), שאינו עובד וטרם מלאו לו 19 שנים, פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי בעד התקופה שבה הוא לומד (הפטור חל גם על תלמיד שאין לו צו גיוס). התלמיד ממלא טופס בל/670 (הצהרת עיסוק תלמיד על יסודי), שמצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט.

24.3.25 פטור מדמי ביטוח למתגייס לצבא, או לשירות לאומי בהתנדבות, או לעתודאי

החל מיום 1 באוגוסט 2013, בעקבות תיקון תקנות הביטוח הלאומי מיולי 2013, מי שהכנסתו מזערית ואינו עובד וטרם מלאו לו 21 שנים, פטור מתשלום דמי ביטוח מיום שמלאו לו 18 שנים ועד המועד שבו החל לשרת כחייל או בהתנדבות בשירות לאומי. המוסד לביטוח לאומי פרסם ביום 26.11.2013 חוזר המפרט את תנאי הפטור ותחולתו. עתודאי יהיה פטור מתשלום דמי ביטוח עד גיל 21 בתנאים שלעיל אם סיבת הפסקת השירות היא כי הוא עתודאי.

24.3.26 פטור לחניך במכינה קדם צבאית ולמתנדב בשנת שירות החל מספטמבר 2011 ועד יולי 2013

סעיף 351(יא)(א2) לחוק הביטוח הלאומי תוקן החל מיום 1.9.2011. הסעיף כולל פטור מתשלום דמי ביטוח לתלמיד בבית ספר על יסודי ולמי שמצוי בהכשרה מקצועית, והחל ממועד התיקון גם לחניך מכינה קדם צבאית ולמתנדב לשנת שירות למטרה ציבורית/ לאומית ובלבד שהחלו את השירות הסדיר או את השירות הלאומי לפני שמלאו להם 21 (יש לשלוח את אישור הלימודים או ההתנדבות למוסד לביטוח לאומי לעדכון באופן ידני).

דוגמה מתוך חוזר הביטוח הלאומי

מבוטח יליד 12/1993 הגיע לגיל 18 בחודש 12/2011. למבוטח הוזן במחשב הביטוח הלאומי עיסוק חייל חובה החל בחודש 11/2014 (לפני גיל 21). עד ליום 30/06/2012 היה המבוטח תלמיד על יסודי.
מבוטח זה פטור מדמי ביטוח בתקופות הבאות:
מגיל 18 ועד יוני 2012 פטור כתלמיד על יסודי.
מיולי 2012 ועד יוני 2013 פטור במסגרת הפטור עד 12 חודשים למי שאינו עובד ואין לו הכנסות.
בחודש יולי 2013 המבוטח חויב בתשלום דמי ביטוח, כי מיצה את הפטור.
החל מאוגוסט 2013 ועד לחודש הגיוס פטור במסגרת הפטור החדש.

24.3.27 פטור מתשלום דמי ביטוח למשתחרר

לפי תיקון בחוק מינואר 2015 פטור כל משתחרר מצה"ל ומשירות לאומי לאחר שירות של 24 חודשים (בתנאים שנקבעו, לרבות לאחר של"ת) מתשלום דמי ביטוח מינימליים בחודשיים הראשונים שלאחר השחרור (למי שאינו עובד והכנסתו מזערית).

24.3.28 פטור מדמי ביטוח למקבל גמלה ממשד הביטוח

מי שמקבל גמלה ממשד הביטוח שאין לו הכנסות החייבות בתשלום דמי ביטוח (לדוגמה: אלמנת צה"ל ונכה צה"ל), פטור מתשלום דמי הביטוח. אם חויב בדמי ביטוח עליו להעביר את האישור ממשד הביטוח לקבלת הפטור.

24.3.29 פטור מתשלום דמי ביטוח בריאות לתורם איבר

לפי חוק ביטוח בריאות ממלכתי, תורם איבר, בתנאים מסוימים, פטור מתשלום דמי ביטוח בריאות לתקופה מרבית של עד 36 חודשים (חוזר בריאות/52 מיום 10.12.2013). רשימת התורמים הזכאים מועברת ממשד הבריאות למוסד לביטוח לאומי פעם בשנה.

24.3.30 הכשרה מקצועית

החל מיום 1.1.2012 מבוטח המצוי בהכשרה מקצועית משלם את דמי הביטוח (למעט לענפי אימהות ונפגעי עבודה) על הכנסה בשיעור 5% מן השכר הממוצע במשק.

24.3.31 החבות בדמי ביטוח של "עקר בית"

בג"ץ דחה עתירה כנגד החלטת בית הדין הארצי לעבודה, שדחה ערעור של בעל ואישה אשר ביקשו מהמוסד לביטוח לאומי להכיר בבעל כ"עקר בית" ולפטור אותו מתשלום דמי ביטוח (בג"ץ 1046/09 מיום 15.8.2010).

24.3.32 תשלום דמי ביטוח למשרתים בשירות אזרחי על ידי גבייה מרוכזת

החל בחודש ינואר 2010, תשלום דמי הביטוח בעבור תלמידי ישיבות המשרתים בשירות האזרחי מתבצע על ידי המנהלת האזרחית הלאומית באמצעות גבייה מרוכזת, עבור תלמידי ישיבה שמשרתים בשירות האזרחי שאין להם הכנסה או שהכנסתם אינה מגיעה לסכום בשיעור של 5% מן השכר הממוצע במשק (חוזר ביטוח/1396 מיום 28.11.2010).

24.3.33 בחינת מעמדם של מבוטחים המדווחים כשכירים ב"חברות חשבונת"

חברה בע"מ המטפלת בהתחשבוניות של לקוחותיה מול רשויות המס ומדווחת על הלקוחות האמורים כאילו היו עובדי החברה, נקראת במוסד לביטוח לאומי "חברה בבירור". מדובר בחברה שמציגה סממנים דומים לחברת כוח אדם, אך אינה חברת כוח אדם כהגדרתה בחוק.

בדרך כלל הבעיה נוצרת כאשר מדובר בעובד עצמאי שפונה לחברה ביוזמתו או ביוזמת החברה ומבקש לפעול כעובד שכיר. החברה משמשת "גורם מדווח בלבד" לרשויות המס והביטוח הלאומי, תמורת עמלה. פעולה זו "חוסכת" לעצמאי את פתיחת התיקים ברשויות המס והביטוח הלאומי באמצעות הדיווח כשכיר ותשלום "משכורת", אף על פי שלא מתקיימים למעשה יחסי עבודה בין העצמאי לבין החברה שמפיקה את תלושי המשכורת.

כאשר מגיע מידע על עובד עצמאי כאמור לעיל למוסד לביטוח לאומי, נבחן המעמד של העובד האמור ואם הוא מדווח למוסד לביטוח לאומי ב"טעות" כשכיר. בחינת המעמד נעשית פעמים רבות בעקבות הגשת תביעה לגמלה ובמיוחד הגשת תביעה לדמי אבטלה (עצמאי אינו זכאי לדמי אבטלה). המוסד לביטוח לאומי בוחן אם מתקיימים יחסי עבודה ומביא בחשבון אלמנטים נוספים כגון: אם תשלום השכר תלוי בקבלת תמורה מגורם אחר, אם השכר אינו קבוע מידי חודש ותלוי בתזרים המזומנים מצד שלישי, אם יש דיווח כעובד שכיר גם בחודשים שבהם העובד כלל לא עבד, ואם העובד מחליט איזו עבודה לקבל ואיזו עבודה לדחות ומחליט על גובה התשלום.

ביום 13.5.2013 ניתן פסק דין בבית הדין האזורי בעניין חברת במה ותקשורת בע"מ ואחרים, ב"ל 5062/06, שקבע כעצמאיים את מעמד העובדים בחברות מעין אלה. כלומר לפי פסק הדין לא מתקיימים יחסי עבודה בין החברה לבין נותן השירות, ועמדת המוסד לביטוח לאומי התקבלה, אולם קבע בית הדין שאין מקום לתשלום כפל של מבוטחים.

המוסד לביטוח לאומי פרסם ביום 31.10.2013 בחוזר ביטוח/1413 את ההוראות לשינוי המעמד בעקבות פרסום פסק הדין במה ותקשורת.

פסק הדין לעיל מזכיר את פסק דינו של בית המשפט המחוזי בחברה דומה, שעל מנהלה נגזרו 62 חודשי מאסר בשל עבירות פליליות על חוק מס ערך מוסף, שנעשו במסגרת פעילות החברה. מעבר לעבירות הפליליות קבע בית המשפט המחוזי כי מטרת הקשר בין הצדדים חייב להיות לצורכי עבודה של המעסיק לעניין התקיימות יחסי עבודה ובמקרה הזה לא היה שום קשר כאמור [ע"פ (ת"א) 7366/09 מיום 1.5.2011].

ביום 23.06.2014 דחה בית הדין הארצי את הערעור שהגישה חברת יעול שכיר בע"מ מטעמיו של בית הדין האזורי (עב"ל 13632-06-13). חברת עידן חדש לכ"א בע"מ הסירה את הערעור (13-06-28187).

נפסק בבית הדין הארצי כי עיקר עיסוקה של המערערת אינו "הפניית עובדים" אלא מתן פתרונות מיסוי לעצמאים בעלי מקצועות חופשיים תמורת תשלום דמי טיפול. במודל העסקה זה רשאי המוסד לביטוח לאומי לצאת מהנחה שהעצמאי אינו "עובד" של החברה. כל תבנית העסקה אחרת תיבחן לגופה.

המוסד לביטוח לאומי משנה את מעמדו של מבוטח כאמור לעיל מסיוג של עובד שכיר לסיוג של עצמאי החל מינואר 2015. המוסד לביטוח לאומי סבור כי שינוי העיסוק משכיר לעצמאי מחייב שינוי עיסוק גם לצורכי מס. חייבת להיות, לעמדת המוסד לביטוח לאומי, התאמה בין המעמד לצורך מס למעמד לצורכי הביטוח הלאומי.

עיקרי ההוראות שהמוסד מיישם בפועל

1. החל בחודש ינואר 2015 ואילך נדרש כל נותן שירותים ש"מועסק" באופן שהוצג לעיל לפתוח תיק עצמאי במוסד לביטוח לאומי.

2. הכלל העיקרי שעולה מההוראות הוא שהמוסד לביטוח לאומי אינו משנה מעמד בדיעבד למי שפתח תיק עצמאי במסגרת המבצע. המעמד נשאר "שכיר" מבחינה טכנית בלבד כדי לא להעביר כספים מחשבון המעסיק לחשבון

- המבוטח ולחסוך את הפרוצדורה הטכנית. לאור זאת, נדרשים נותני שירותים אלה להחזיר דמי אבטלה, אם קבלו אותם בעבר (למעט שכירים אצל גורם שלישי).
3. מהאמור לעיל עולה, כי מבוטח שבחר שלא לפנות למוסד לביטוח לאומי ולא עדכן מעמדו כעצמאי, ימצא עצמו כמי שיחויב כעצמאי בדיעבד.
4. כאשר מתבצעת העבודה כשכיר לגורם שלישי, המעסיק הישיר אמור להיות מחויב בתשלום דמי הביטוח. גם במצב כזה, לעמדת הביטוח הלאומי, החברה שמנפיקה את תלושי השכר אינה נחשבת כמעסיק ואינה מורשית לדווח על העובד כשכיר. המעסיק בפועל נחשב כמעסיק וחלה עליו חובת התשלום. כאשר המעסיק בפועל הוא תושב חוץ (ללא מען למסירת מסמכים משפטיים) או שגרירות, למשל, עמדת הביטוח הלאומי היא שלפי חוק הביטוח הלאומי ותקנותיו העובד הוא בגדר שכיר המשלם בעד עצמו.
5. היבטים פליליים – המוסד לביטוח לאומי בוחן ויבחן היבטים פליליים הקשורים לדיווחים האמורים.

פסק דין בבית הדין הארצי לעבודה חגי דוד נ. יגאל אורמן

בית הדין הארצי לעבודה (ע"ע 14-06-31110 מיום 17.7.2016) קבע שבין חגי דוד (המעסיק) לבין יגאל אורמן (העובד) התקיימו יחסי עבודה ולא יחסי שותפות לפי המבחן המעורב לקביעת יחסי עבודה וכיוון שלעובד לא היה עסק משלו. זאת, אף על פי שלטענת המעסיק הופקדו כספים בחשבונות הבנק של העובד בעד עבודות שביצע כעצמאי בבית הדפוס של המעסיק וכן שתלושי השכר שהוצאו לעובד לא שיקפו את הכנסותיו, אלא נועדו לתת לעובד "כיסוי" לרשויות המס והמוסד לביטוח לאומי, שכן העובד לא רצה לפתוח תיק של עוסק מורשה.

24.3.34 אסיר או עזיר

- כאשר מבוטח נמצא במאסר או במעצר, המוסד לביטוח לאומי מקבל מידע ומעדכן את המעמד ישירות מקובץ שירות בתי הסוהר.
- בשלושה מצבים מבוטח מעדכן את מעמדו כאסיר או כעזיר באמצעות אישורים, נוסף על העדכון האוטומטי משירות בתי הסוהר:
1. ריצוי מאסר בדרך של ביצוע עבודות שירות (אישור מהמפקח על עבודות שירות).
  2. שהייה במעצר בית.
  3. אישור השלמה לתקופה שהתקבלה משירות בתי הסוהר, בדרך כלל למי שהיה עצור במשטרה עד תחילת ריצוי המאסר.

בעל הכנסות שאינן מעבודה ואינן ממשלח יד, הנמצא במאסר או במעצר תקופה העולה על שנה

על פי תקנה 18(א) להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח – עבור מבוטח שנמצא במאסר או במעצר תקופה שעולה על שנה, משולמים דמי ביטוח לאומי על ידי אוצר המדינה.

בעבר לא חויב מבוטח זה בדמי ביטוח בגין הכנסותיו שאינן מעבודה באותה תקופה.

בעקבות חוות דעת משפטית שנתקבלה במוסד לביטוח לאומי בשנת 2011, המוסד לביטוח לאומי גובה דמי ביטוח מהכנסות שאינן מעבודה ואינן ממשלח יד בסכום ההפרש שבין הכנסת המינימום שלפיה משלם אוצר המדינה, לבין הכנסות המבוטח - בגבולות ההכנסה המרבית החייבת בדמי ביטוח.

24.3.35 כספי פיצויים שהתקבלו בגין מלחמה

הנחיה של אגף הביטוח והבריאות מיום 1.8.2007 מפרטת את אופן חיוב דמי הביטוח של תשלום שניתן למבוטחים אשר הכנסתם נפגעה עקב מלחמת לבנון השנייה ואשר המדינה שילמה להם הכנסות שהיו מקבלים לכאורה אלמלא המלחמה בצפון. ההנחה היא שהוראות אלה תקפות במצבים דומים. ההנחיה היא כדלקמן:

1. אם הפיצוי התקבל בשומה כהכנסה ממשלח יד, אזי יש לראות בפיצוי הכנסה ממקור עצמאי.
2. אם הפיצוי התקבל בשומה כהכנסה פסיבית, בגין השכרת נכסים למשל, אזי יש לראות בפיצוי הכנסה שלא מעבודה.
3. אם המבוטח יוכיח שהפיצוי הוני, אזי לא יראו בפיצוי הכנסה חייבת בתשלום דמי ביטוח.

24.3.36 המידע שמועבר למוסד לביטוח לאומי בעקבות תיקון בחוק ההתייעלות הכלכלית

המידע שאמור להיות מועבר מרשות המסים למוסד לביטוח לאומי בהתאם לחוק, לצורך קביעת חיובו של אדם בדמי ביטוח לפי סעיף 384א(א) לחוק הביטוח הלאומי:

1. הכנסותיו של נישום כפי שדיווח לרשות המסים או כפי שדיווח מעסיקו, לפי העניין, למעט הכנסה מרווח הון לפי סעיף 88 לפקודה.

2. מידע בדבר החזקת מניות בחברת בית ובחברה משפחתית, כמשמעותן בסעיפים 64 ו-64א לפקודת מס הכנסה, בהתאמה.

3. מידע בדבר שומות ניכויים שרשות המסים ערכה למעסיק, כפי שהוזכר לעיל.

המוסד לביטוח לאומי אמור לבקש את המידע רק אם הוא נדרש לצורך התכליות האמורות בסעיף, ואם נדרש. הסעיף מסמיך את השרים באישור ועדת העבודה והרווחה לקבוע מידע נוסף שהמוסד לביטוח לאומי רשאי לקבל, ללא צורך בתיקון חקיקה נוסף.

המידע שאמור להיות מועבר מרשות המסים למוסד לביטוח לאומי לצורך קביעת זכאותו של אדם לגמלה מפורט בלוח י"ז.

בלוח זה מפורטים סוגי הגמלאות ומקורם החוקי, ומפורט סוג המידע שרשות המסים רשאית להעביר למוסד לביטוח לאומי לצורך קביעת זכאותו של אדם לגמלה לפי רשימת הגמלאות המפורטות.

להלן סוגי המידע הדרוש

"מידע על כל הכנסה מעבודה או משלח יד" – מידע על הכנסה לפי סעיף 12(1), 2(2) או 2(8) לפקודת מס הכנסה, ומידע כאמור בפסקאות 2(2) ו-3 של סעיף 384א(א) לחוק הביטוח הלאומי.

"מידע על כל הכנסה" – מידע כאמור בפסקאות 1(1) עד 3 של סעיף 384א(א) לחוק הביטוח הלאומי, מידע על הכנסה מרווחי הון כמשמעותם בסעיף 88 לפקודת מס הכנסה, וכן מידע על בעלות של מבוטח או נישום בנכסי דלא נידי.

"מידע על הכנסה לפי סעיף 2 לפקודה" – מידע על הכנסה לפי סעיף 2 לפקודת מס הכנסה.

"מידע על הכנסות עבודה" – מידע על הכנסה מעבודה או משלח יד לפי סעיף 2(2) או 2(8) לפקודת מס הכנסה.

דוגמאות לסוג המידע הדרוש

לקביעת זכאות לדמי לידה לפי סעיף 49 לחוק הביטוח הלאומי, המוסד לביטוח לאומי דורש מידע על הכנסה מעבודה וממשלח יד, כלומר: מידע על הכנסה לפי סעיף 12(1), 2(2), 2(8) לפקודה.

לקביעת זכאות לדמי אבטלה לפי סעיף 160 לחוק הביטוח הלאומי, המוסד לביטוח לאומי דורש מידע על הכנסה מעבודה וממשלח יד ועל הכנסה מפנסיה לפי סעיף 52 לפקודה.

לקביעת זכאות לקצבת נכות כללית לפי סעיף 199(1) לחוק הביטוח הלאומי, המוסד לביטוח לאומי דורש מידע על הכנסה לפי סעיף 2 לפקודה (הסבר: הכנסות מעבודה ו/או ממשלח יד עלולות לשלול את הזכאות לקצבה, והכנסות פסיביות למיניהן מפחיתות תוספת בשל תלויים).

המידע שמועבר לרשות המסים

בפרק מסים בחוק יש הרחבה לעניין המידע שרשות המסים רשאית לקבל מן המוסד לביטוח לאומי באשר לתשלומים או לגמלאות שהמוסד לביטוח לאומי משלם לפי כל דין, המהווים הכנסה בידי הנישום, ובלבד שהמידע נדרש לצורך קביעת שומה או עריכת ביקורת, ואם נדרש.

24.3.37 עיסוקים מעורבים והוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח

סעיף 344 קובע את כללי החיוב בדמי ביטוח של עובד שכיר וסעיף 345 קובע את כללי החיוב בדמי ביטוח של עובד עצמאי ושל מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי. אופן החיוב בדמי ביטוח של מבוטח בעל עיסוקים מעורבים נקבע בסעיף 371 ובתקנות שהותקנו לפיו.

הרישה של סעיף 371א(א) במתכונתו מחדש פברואר 2004:

"371א(א). השר רשאי לקבוע, הן בדרך כלל והן לסוגים, הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח של המבוטחים המנויים להלן, וכוחן יפה על אף הוראות פרק זה, למעט הוראות סעיף 345ב, ובלבד

שלא יחוייבו בתקנות לשלם דמי ביטוח מסכום העולה על ההכנסה המרבית שלפיה משתלמים דמי ביטוח..."

הכוונה ברישה של סעיף 371, שעל אף האמור בפרק ט"ו, רשאי השר לקבוע הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח, לרבות מתן פטור ותשלום בתנאים שנקבעו בתקנות, למעט בכל הקשור לפנסיה מוקדמת (שאופן ניכוי דמי הביטוח בגינן מוסדר בסעיף 345 לחוק).

תקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח), התשל"א-1971 (להלן גם: "תקנות הוראות מיוחדות" או "הוראות מיוחדות") קובעות בעבור סוגים מיוחדים של מבוטחים, שפורטו בתקנות, האם הם חייבים בדמי ביטוח, על מי חלה האחריות לדווח ולשלם, מה שיעור דמי הביטוח, על אילו הכנסות חייבים המבוטחים בתשלום ואת סדר החיוב בדמי ביטוח של העיסוקים השונים. כפוף, כמובן, למגבלות המינימום והמקסימום בכל תקופה.

בסעיף 371(ב) לחוק שהוסף ביום 1.1.2008 נקבע כי מבוטח שהוא עובד שכיר ו/או עובד עצמאי, שיש לו גם הכנסה מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, אשר אינה הכנסה כעובד שכיר ואינה הכנסה כעובד עצמאי (הכנסה אחרת), ישלם דמי ביטוח בעד הכנסתו האחרת בשיעור החל על הכנסה זו.

חישוב הכנסתו החודשית של עובד (סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי) - ככלל, הכנסתו החודשית של עובד שכיר היא הכנסתו בעד החודש שקדם ל-1 בחודש שבו חל מועד התשלום, מהמקורות המפורטים בסעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה, למעט חריגים.

חישוב הכנסתו השנתית של עובד עצמאי (סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי) - הכנסתו השנתית של עובד עצמאי היא הכנסתו מהמקורות המפורטים בפסקאות (1) ו-8(1) של סעיף 2 לפקודת מס הכנסה.

מבוטח שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית (תקנה 13 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח) - מבוטח שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית ישלם דמי ביטוח מהכנסתו מהמקורות המפורטים בסעיף 2(1) ו-8(2) לפקודה, אחרי שנוכו דמי הביטוח מהכנסתו מהמקורות המפורטים בסעיף 2(2) לפקודה, ובלבד שלא תובא בחשבון לעניין זה הכנסה העולה על הפרש בין שכרו כעובד שכיר באותה שנת מס לבין ההכנסה המרבית באותה השנה.

תקנות הוראות מיוחדות קובעות את סדר החיוב בדמי ביטוח למי שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית במגבלות ההכנסה המרבית החייבת בדמי ביטוח. לפי תקנה זו מובאות בחשבון בשלב הראשון ההכנסות של העובד השכיר ובשלב השני ההכנסות של אותו מבוטח כעובד עצמאי עד ההכנסה המרבית.

תיקונים בחוק ההסדרים משנת 2008

למען הסר ספק מובהר שחוק ההסדרים משנת 2008, בתיקון מס' 103 לחוק הביטוח הלאומי, תיקן מספר מצומצם של סעיפים אך לא ביטל אותם. בעיקר בוטלה המשוואה שיצרה פטור מדמי ביטוח על הכנסות פסיביות. התקנות מסדירות את החיוב בדמי הביטוח של העיסוקים המעורבים.

חוק ההסדרים **לא** ביטל את הפטור מדמי ביטוח על הכנסות פסיביות שיש למבוטחים מסוימים, לדוגמה: מבוטחים שעברו את גיל הפרישה, עקרות בית נשואות וקטינים. ההכנסות הפסיביות ממשיכות להיות פטורות מתשלום דמי ביטוח כבעבר, על פי אותם הקריטריונים.

החל משנת 2008, חוק הביטוח הלאומי מגדיר מושג חדש - "הכנסה אחרת" - כך: הכנסה מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, אשר אינה הכנסה מעבודתו של המבוטח כעובד שכיר ואינה הכנסה מעבודתו כ"עובד עצמאי" (הכוונה להכנסות פסיביות, כשבמסגרת הכנסות אלה כלולות גם הכנסות של עצמאי, שלעניין חוק הביטוח הלאומי אינן כלולות בהגדרת "עובד עצמאי").

על פי התיקון, את דמי הביטוח משלם מבוטח שהוא עובד שכיר ו/או "עובד עצמאי" גם על "הכנסתו האחרת", גם אם ההכנסה האחרת פחותה ממחצית סך הכנסותיו. כלומר, התיקון בחוק ביטל את הפטור מדמי הביטוח על הכנסות פסיביות לפי תקנות 13, 14 ו-15 להוראות המיוחדות.

עוד נקבע בתיקון, שלא תובא בחשבון הכנסה אחרת עד סכום של 25% מהשכר הממוצע במשק, והיא פטורה מתשלום דמי ביטוח (על פי חוזר הביטוח הלאומי, חובת התשלום אינה מן השקל הראשון אלא על ההכנסה העולה על 25% מן השכר הממוצע במשק).

בחוק גיל פרישה, התשס"ד-2004 תוקן גם נוסח חוק הביטוח הלאומי, ונקבע "גיל פרישה" על פי מנגנוני העלאה מדורגת.

על פי סעיף 351 לחוק הביטוח הלאומי, מבוטח שהגיע לגיל פרישה אינו חייב בתשלום דמי ביטוח על הכנסותיו הפסיביות. המוסד לביטוח לאומי לא תיקן את נוסח התקנות וטען במשך השנים כי יש לפרש את התקנות בהתאם לחוק גיל פרישה והתיקונים שנעשו בחוק הביטוח הלאומי. אף אם הוראות התקנות עומדות בסתירה להוראות החוקים, הן אינן יכולות לגבור על הוראות החקיקה הראשית.

בית הדין הארצי דחה את ערעור המוסד לביטוח לאומי (11-06-46003) וקבע ביום 9.4.2013 כי על פי לשון תקנה 15 בנוסח שעד שנת 2007, מבוטח אינו חייב בתשלום דמי ביטוח בעד הכנסתו מדיווידנד עד שנת 2007, כאשר גילו היה מעל 65 שנים.

הסעיף כולל הוראות נוספות, כגון סדר החיוב בדמי ביטוח של מקבל פנסיה מוקדמת ועוד.

פסק דין בבית הדין הארצי – אשרור תקנה 13 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח

ביום 14 באפריל 2016 ביטל בית הדין הארצי בהסכמת הצדדים (15-02-17704) את פסק דינו של בית הדין האזורי לעבודה מיום 7 בינואר 2015 (ב"ל 13-08-369).

בית הדין האזורי קבע כי בחישוב השנתי של דמי הביטוח יש לקזז את סך המשכורת השנתית מסך ההכנסה כעצמאי ולא את המשכורת החודשית.

פסק הדין פירש את סעיף 13 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח בפירוש צר, ולכן ערער המוסד לביטוח לאומי לבית הדין הארצי.

פסק דין בבית הדין האזורי – שינוי עמדה לעניין תקנה 15 בנוסח שעד שנת 2007

ביום 22.5.2016 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 14-09-2553) את תביעתו של אהרון דב מונדרי לפיה יש לבחון את מכלול ההכנסות משכר ומדמי שכירות של המבוטח בשנת 2005 לעניין תקנה 15 להוראות המיוחדות כאמור לעיל, לפי בסיס שנתי ולא חודשי, וביטל את דרישת הביטוח הלאומי לתשלום דמי ביטוח.

המבוטח עבד כשכיר בשנת 2005 בחודשים ינואר עד אוגוסט ומספטמבר לא עבד.

בו זמנית היו לו הכנסות מדמי שכירות מחברת סלולר בעבור התקנת אנטנה בנכס ששייך לו ולאשתו.

השומה לשנת 2005 הגיעה למוסד לביטוח לאומי רק בשנת 2014 ולכן המוסד לביטוח לאומי הוציא חיוב בדמי ביטוח באופן שהיה נהוג בעבר, כלומר: כיוון שלפחות 50% מהכנסת המבוטח הייתה כעובד כשכיר, בוטל החיוב בחודשים ינואר עד אוגוסט 2005 וכיוון שלא היה שכיר מחודש ספטמבר עד סוף השנה, חויב בתקופה הזאת באופן יחסי בדמי הביטוח.

המבוטח טען שהחישוב צריך להיעשות באופן שנתי. כלומר, להשוות את כל הכנסתו ממשכורת לכל ההכנסה מדמי השכירות.

בית הדין האזורי קבע שכאשר בוחנים אם לפחות 50% מהכנסת מבוטח אינה הכנסת עבודה – "אין מנוס אלא לבצע חישוב שנתי".

24.3.38 הכנסות פסיביות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח על פי סעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי

בסעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי מפורטת רשימה של הכנסות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח. בשנת 2008 חלו שינויי חקיקה בהכנסות אלה כמפורט להלן, ובמיוחד חל שינוי מהותי בחיוב הכנסות מדיווידנדים.

דיווידנד, ריבית ודמי ניכיון

על פי סעיף 350(א)6 לחוק הביטוח הלאומי, ההכנסות שלהלן אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח החל משנת 2008:

1. הכנסות מדיווידנדים שחל עליהן שיעור מס מוגבל בסעיף 125ב לפקודה (למעט הכנסה בחברה משפחתית, בחברת בית ובחברה שקופה). בין היתר, פטורה מתשלום דמי ביטוח הכנסה מדיווידנד שמקבל בעל מניות מחברה (לרבות בעל שליטה).

2. הכנסות ריבית ודמי ניכיון שחל עליהן שיעור מס מוגבל בסעיפים 125ג(ב) ו-125ג(ג) לפקודה. ריבית המחויבת בשיעור מס שולי חייבת בדמי ביטוח.

דמי שכירות והכנסות פטורות ממס

על פי סעיף 350(א)7 לחוק הביטוח הלאומי, ההכנסות שלהלן אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח, החל משנת 2008

1. הכנסות מדמי שכירות שחל עליהן מס בשיעור מוגבל:

בארץ - לפי סעיף 122 לפקודה (הכנסות ממגורים בלבד, החייבות במס בשיעור 10%). מחו"ל - לפי סעיף 122א לפקודה (כל שכר דירה שבמסגרת הסעיף: הכנסות בניכוי פחת וניכוי בשל פחת החייבות במס בשיעור 15%).

2. הכנסה שאינה הכנסה כעובד שכיר או כ"עובד עצמאי" הפטורה ממס לפי כל דין, לרבות שכר דירה פטור ממס מהשכרה למגורים, למעט הכנסה מפנסיה מוקדמת כהגדרתה בסעיף 345ב(א) לחוק הביטוח הלאומי, ולמעט הכנסות ששר האוצר יקבע בעתיד בתנאים שבסעיף.

הרחבות בעניין שכר דירה למגורים בישראל

בחוזר הביטוח הלאומי (כללי 219/04 מיום 26.10.2004) הוצגה הבהרה בהתאם לחוות דעת משפטית, שעל פיה הכנסות משכר דירה למגורים בישראל פטורות מדמי ביטוח ללא הגבלת סכום. הכנסות מדמי שכירות למגורים בישראל פטורות ללא הגבלה, בהתאם לאותה חוות דעת משפטית, גם משנת 2008 ואילך לפי חוזר ביטוח/1368 ממאי 2008.

לגבי שכר דירה למגורים בחו"ל - הפטור מדמי ביטוח ניתן רק אם שיעור המס בישראל מוגבל, כמפורט בסעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי.

להלן הבהרות נוספות הקשורות לחוזר 219/04 ועל הטיפול בפועל בביטוח הלאומי בנושא שכר הדירה למגורים בישראל:

1. הפטור מדמי ביטוח לפי החוזר על הכנסות מהשכרת דירה למגורים בישראל אינו מוגבל בשלב זה בגובה ההכנסה מדמי השכירות (באופן שונה מהוראות מס הכנסה), ובלבד שמדובר בדירת מגורים בישראל המושכרת למטרת מגורים. מדובר בהכנסות שאינן מעבודה, ואינן מעסק או ממשלח יד (הל"ע).

2. הטיפול במוסד לביטוח לאומי כל עוד אין שינוי - כדי להפחית מהשומה הכנסה מהשכרת דירה למגורים שחויבה בשיעור מס שולי, המבוטח מעביר לפקיד הגבייה את העתק הדוח שהגיש למס הכנסה עם הנספח המעיד על חישוב ההכנסה משכר הדירה, את שומת המס ואת הסכמי שכר הדירה.

3. השכרת דירת מגורים לצורך עסק לא הייתה פטורה בעבר ואינה פטורה מתשלום דמי ביטוח (לדוגמה, משרד אגן ילדים).

24.3.39 השפעת הכנסות פסיביות על גמלאות

יש לזכור כי ההכנסות הפטורות ממס, ו/או הפטורות מדמי ביטוח, ו/או הכנסות מחו"ל שפטורות מדיווח לצורכי מס - עלולות לשלול זכאות מלאה או זכאות חלקית של הגמלה על פי הכללים שנקבעו (הפטור בסעיף 350 בחוק הביטוח הלאומי חל רק על תשלום דמי ביטוח).

תיקון לחוק הביטוח הלאומי בתוקף מיום 1.1.2012 מטיל קנסות כבדים על מי שמעלים מידע מן המוסד לביטוח לאומי, על מי שתובע גמלאות שלא כדין ועל מי שאינו מדווח למוסד לביטוח לאומי על שינוי בתנאים המשפיעים על זכאותו לגמלאות.

דוגמאות להשפעת ההכנסות הפטורות על זכאות לגמלאות

א. **קצבת אזרח ותיק (זקנה)** - לעניין בחינת הזכאות לקצבת אזרח ותיק בגיל פרישה המותנה בהכנסות (גבר, לדוגמה, בין גיל 67 לגיל 70) - נבחנות כל הכנסות המבוטח מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, למעט הכנסות מפנסיה והכנסות חריגות נוספות המפורטות בתקנות. משמע, אף שכלל ההכנסות המפורטות לעיל פטורות מדמי ביטוח, הן מובאות בחשבון בקביעת הזכאות לקצבת אזרח ותיק.

הגדרת תלוי - מבחן ההכנסות כולל את ההכנסות המפורטות בסעיף 2 לפקודה.

גמלת אזרח ותיק מיוחדת - גמלה שניתנת על פי הסכם עם האוצר על בסיס סוציאלי למי שעלה לארץ מעל הגיל ולא מגיעה לו קצבת אזרח ותיק. הגמלה מותנית במבחן הכנסות גם אם הן פטורות מדמי ביטוח, כמפורט בהסכם.

ב. **קצבת שאירים** - זכאותו של אלמן לקצבת שאירים (כל עוד אין לו ילדים כהגדרתם בחוק) מותנית במבחן הכנסה, וכל ההכנסות דלעיל יובאו בחשבון.

ג. **קצבת נכות כללית** - מבוטח שמשלמת לו קצבת נכות כללית, זכאותו האישית לגמלה נבחנת על פי הכנסותיו ממשלח יד ומעבודה לפי סעיף 2(1), 2(8) ו-2(2) לפקודה. עם זאת, הזכאות לתוספת תלויים בעבור בן/ת זוג מותנית במבחן הכנסה של בן/ת הזוג שכולל בין היתר גם הכנסות הפטורות מדמי ביטוח כמפורט לעיל, הכנסות מפנסיה והכנסות מחברת ביטוח בגין אובדן כושר עבודה.

המוסד לביטוח לאומי מקיז מתוספת התלויים שמקבל הנכה בשל בן/ת זוג או בשל הילדים את ההכנסות הפסיביות שלו (גם אם הן פטורות ממס ו/או מתשלום דמי ביטוח, ואף אם הן אינן חייבות בדיווח למס הכנסה) - שקל מול שקל.

ד. **דמי אבטלה** - מבוטח שמקבל דמי אבטלה והוא עובד כעצמאי שאינו עונה להגדרת "עובד עצמאי" בחוק הביטוח הלאומי – גם הכנסותיו ממשלח יד שפטורות מדמי ביטוח (עד 25% מהשכר הממוצע במשק) יופחתו מסך הגמלה.

ה. **גמלת סיעוד** - הזכאות לגמלת סיעוד מותנית במבחן הכנסה, וכל ההכנסות דלעיל יובאו בחשבון.

24.3.40 חלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג

חוזר מספר 242/2004 מחודש דצמבר 2004 והבהרות נוספות של מנהל הביטוח והגבייה בביטוח הלאומי, מפרטים את דרך הטיפול בחלוקת הכנסות שאינן מעבודה המשותפות לשני בני הזוג, שמקורן מנכסים הרשומים על שם שני בני זוג, או על שם אחד מהם.

המידע האמור מגיע למוסד לביטוח לאומי באמצעות פנייה של המבוטח או ממקורות אחרים (לדוגמה, תביעה לגמלה).

החוזר עוסק בבני זוג נשואים, באלמנים ובגרומים.

תקציר הנחיות הביטוח הלאומי באשר לחלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג

חלוקת הכנסות שאינן מעבודה	נישואין לפני יום 1.1.1974	נישואין אחרי יום 1.1.1974
הנכסים רשומים על שם שני בני הזוג	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע עם המצאת אישור שהנכס רשום על שם שני בני הזוג.	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע על פי בקשת אחד מבני הזוג או שניהם, ללא בקשת אישור נוסף.
הנכסים רשומים על שם אחד מבני הזוג	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע עם הצהרה בכתב של שני בני הזוג על כוונת שיתוף בנכסים.	נוסח ההצהרה מצורף כנספח לחוזר ומצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (בל/631).

הערות:

- (1) לבת זוג נחשבת גם "ידועה בציבור".
  - (2) ההצהרות הן חד פעמיות. אין צורך להצהיר מחדש על אופן החלוקה בכל שנה.
  - (3) כאשר המוסד לביטוח לאומי מקבל מידע מגורמים נוספים, הוא רשאי לנהוג במידע על פי הכללים שבחוזר. לדוגמה: בעת ביקורת גבייה בתביעה לגמלה.
  - (4) האפשרות לחלוקת הנכסים על פי החוזר ניתנת בשנה השוטפת ובשנתיים שקדמו לה (על פי מכתב מיום 17.8.2006, שהרחיב את ההוראות משנה אחת לשנתיים שקדמו לשנה השוטפת).
- כאשר בני הזוג מעוניינים לחלק את ההכנסה שאינה מעבודה כאמור לעיל, על כל אחד מהם לפתוח עיסוק של מבוטח עם הכנסות שאינן מעבודה בטופס 6101 ולצרף הצהרה חתומה על ידי שניהם.

24.3.41 תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה מפיצוי בגין אובדן כושר עבודה

סעיפי החוק הרלוונטיים לפיצוי בשל אובדן כושר עבודה מחברת ביטוח:

1. מכוח סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי חייב עובד עצמאי בתשלום דמי ביטוח בגין הכנסותיו מהמקורות (1)2 ו-2(8) לפקודת מס הכנסה, ומי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי – חייב בדמי ביטוח מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה (כל עיסוק מחויב בדמי ביטוח לפי שיעורי דמי הביטוח שבחוק).
  2. מכוח סעיף 371(ב) לחוק הביטוח הלאומי – מבוטח שהוא עובד שכיר, או עובד עצמאי, או עובד שכיר וגם עובד עצמאי, שיש לו הכנסה אחרת מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, ישלם דמי ביטוח גם בעד הכנסתו האחרת בשיעור שחל על הכנסות שאינן מעבודה.
  3. מכוח סעיף 345ב לחוק הביטוח הלאומי – מפיצוי בשל אובדן כושר עבודה מכוח פוליסה ממעסיק או מכוח חוק, לעובד או למי שהיה עובד, כאמור בהגדרה שבסעיף, משלם הפיצוי חייב בניכוי דמי הביטוח בהתאם לכללים של "פנסיה מוקדמת".
- כלומר, מי שהכנסתו אינה כלולה בגדר סעיף 345ב לחוק הביטוח הלאומי, חייב לשלם את דמי הביטוח בעד עצמו בהתאם לכללים שבחוק ובתקנות, כיוון שחברת הביטוח אינה אמורה לנכות דמי ביטוח מהתשלום שהוא מקבל.

הוראות הביטוח הלאומי

בקביעת חובת תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה בפיצוי בגין אובדן כושר עבודה, המוסד לביטוח לאומי מבחין בין שלושה מקורות חיוב. להלן הוראות הביטוח הלאומי שהופצו לסניפים:

מקור עצמאי - כאשר הפיצוי משולם לעובד עצמאי, הפיצוי מצטרף להכנסתו של המבוטח ממקור עצמאי וכל ההכנסה תחויב בדמי ביטוח בשיעורי דמי ביטוח של עובד עצמאי. חובת התשלום מוטלת על העובד העצמאי.

מקור שכיר - כאשר הפיצוי משולם על פי סעיף 345ב לחוק הביטוח הלאומי לעובד שכיר או למי שהיה עובד שכיר, חובת התשלום מוטלת על משלם הפיצוי וכל ההכנסה חייבת בשיעור דמי ביטוח כמו של מי שמקבל פנסיה מוקדמת [למעט אם מדובר במי שזכאי ליהנות מפטור, כגון עקרת בית (שנשואה למבוטח), מבוטח שמקבל קצבת נכות כללית מלאה לצמיתות וכדומה].

מקור הלי"ע (הכנסות שאינן מעבודה) - כאשר הפיצוי משולם למבוטח באופן פרטי (פוליסת פרט) תחול חובת תשלום על כל ההכנסה (ממקור הלי"ע) וחובת התשלום חלה על המבוטח עצמו.

פיצוי בגין אובדן כושר עבודה מפוליסה פרטית, פסקי דין

בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 13-04-13357 מיום 2.12.2015) קבע בעניינו של אלפונס מכלוף, כי הפיצוי שקיבל מחברת הביטוח בגין פוליסה פרטית בשל אובדן כושר עבודה חייב בדמי ביטוח מהכנסה שאינה מעבודה.

המבוטח עובד עצמאי שקיבל מחברת הביטוח תשלום בגין אובדן כושר עבודה מפוליסה פרטית. המוסד לביטוח לאומי קיבל את המידע על ההכנסות האמורות משומת מס הכנסה וחייב את המבוטח בדמי ביטוח.

המבוטח טען כי כיוון שהפיצוי בשל אובדן כושר העבודה אינו נכלל בסעיפים (1)2 או (2)2 לפקודה, יש לסווגו כאנונה לפי סעיף (5)2 או (10)2 לפקודה ולפטור אותו מתשלום דמי ביטוח.

בית הדין האזורי קבע שתשלום המתקבל מחברת ביטוח בגין פוליסה פרטית הוא בגדר הכנסות מאנונה לפי סעיף (5)2 לפקודה. הפיצוי חייב בדמי ביטוח לפי שיעורי דמי הביטוח שחלים על הכנסות שאינן מעבודה, בהתאם לשילוב בין סעיפים 345 ו-371(ב) לחוק הביטוח הלאומי.

ביום 19.3.2017 דחה ביה"ד בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 16-05-11043) את תביעתו של עו"ד מחמוד אבן ברי וקבע כי תגמולי הביטוח שקיבל מכוח פוליסת ביטוח מחברת הביטוח הם בבחינת הכנסה כהגדרתה בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה וחייבים בדמי ביטוח.

24.3.42 סיווג הכנסות של חבר דירקטוריון

ביום 18.2.2013 הפיץ המוסד לביטוח לאומי הוראות לסניפים (חוזר ביטוח/1407) בנושא סיווג הכנסות של חבר דירקטוריון. להלן ההוראות כלשונן:

"בחוזר ביטוח 1315 מיום 26/10/2004, נקבע כי יש לראות בהכנסת "חבר דירקטוריון" כהכנסה שמקורה בסעיף (10)2 לפקודת מס הכנסה, דהיינו הכנסה שאינה מעבודה (הכנסה פסיבית), וזאת גם אם ההכנסה סווגה במס הכנסה כהכנסה ממקור עצמאי לפי סעיף לפי סעיף (1)2 או (8)2 לפקודה.

במקרים אלה נקבע, כזכור, כי יש להפחית מהשומה שנתקבלה ממקור עצמאי את ההכנסה שנטען לגביה כי היא מהשתתפות בישיבות דירקטוריון, ולסווגה כהכנסה פסיבית.

בעקבות חוות דעת משפטית שנתקבלה בימים אלה הוחלט **שהחל משנת 2012 ואילך** הכנסה שמקורה מישיבות דירקטוריון אשר צורפה או דווחה במס הכנסה כהכנסה ממקור עצמאי לפי סעיף (1)2 או (8)2 לפקודה תיבחן לפי הגדרת "עובד עצמאי" שבסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי.

הכנסה זו תצטרף לכלל הכנסת המבוטח שדווחה ממקור עצמאי. כך, שאם ישנה הכנסה ממקור עצמאי, הכנסת הדירקטור תתווסף אליה, ושתי ההכנסות יחדיו ייבחנו לפי הגדרת עובד עצמאי. **החל משנת 2012 לא יתאפשר יותר פיצול ההכנסות כנהוג בעבר.**

יצוין, שהכנסה שדווחה כהכנסה ממקור (10)2 לפקודה, תמשיך להיחשב כהכנסה שאינה מעבודה כפי שקיים היום.

הערה: ההתייחסות לשכר דירקטורים **בחברה פרטית או משפחתית** היא שונה, שכן שכר דירקטורים בחברה פרטית או משפחתית ממילא צריך להיכלל במסגרת דיווחי השכר. וזאת גם לפני שנת 2012, שכן מדובר בחלופת שכר לכל דבר ועניין" (עד כאן נוסח החוזר).

רקע

אגף הביטוח במוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר ביום 27 באוקטובר 2004, שזו לשונו (חוזר ביטוח לאומי מספר 04/220):

"על פי חוות דעת הלשכה המשפטית במוסד לביטוח לאומי, יש לראות בהכנסת 'חבר דירקטוריון' כהכנסה שמקורה בסעיף (10)2 לפקודת מס הכנסה, היינו כמבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי בגין הכנסה זו, עם כל המשתמע מכך.

אם למבוטח, העובד כעצמאי, נכללה בשומה הכנסה כחבר דירקטוריון, יש להפחית את ההכנסה כחבר דירקטוריון מסך הכנסתו כעצמאי בשומה.

ש"ח	לדוגמה:
300,000	הכנסה ממשלח יד
<u>250,000</u>	הכנסה כחבר דירקטוריון
<u>550,000</u>	סך ההכנסה בשומה כעצמאי

על פי אישור מרואה חשבון, מיועץ מס או מפקיד השומה, המבוטח יחויב כעובד עצמאי על פי הכנסה בסך של 300,000 ש"ח בלבד" (עד כאן נוסח החוזר).

הערות לחוזר מאוקטובר 2004

החוזר נכתב בשנת 2004 כאשר הפטור על הכנסות פסיביות לפי תקנה 15 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח עדיין היה בתוקף. ההכנסה בדוגמה ממשלח יד הייתה עיקר הכנסתו של המבוטח, ולכן ההכנסה משכר דירקטורים הייתה פטורה מתשלום דמי ביטוח עד שנת 2007, כאשר היא הכנסה פסיבית.

חוזר הביטוח הלאומי לא דן במצב שבו יש הכנסות נוספות למבוטח, או כאשר ההכנסה משכר דירקטורים היא ההכנסה העיקרית, או כאשר השתתפות בדירקטוריונים היא משלח ידו של המבוטח.

החל משנת 2008, פיצול שכר הדירקטורים מהכנסתו של המבוטח כעצמאי והצגתו כהכנסה פסיבית, אינו פוטר בדרך כלל מתשלום דמי ביטוח, ואינו מזכה בגמלאות מחליפות שכר.

המוסד לביטוח לאומי לא פרסם פטור גורף מדמי ביטוח על הכנסות אלה וכל מקרה נבחן לגופו.

החוזר אפשר הגשת אישור מהמייצג או מפקיד השומה. באפריל 2010 הוציא המוסד לביטוח לאומי הנחיה, שעל פיה מתבקש הדירקטור לצרף אסמכתאות בכל בקשה שתוצאתה שינוי בסכום ההכנסה החייבת בדמי ביטוח כפי שמופיעה בשומה, הן מבחינת סכום והן מבחינת מקור ההכנסה.

בעקבות חוזר זה, כאשר המייצג מבקש לסווג חלק מההכנסה כשכר דירקטורים כהכנסה שאינה מעבודה – המייצג נדרש להציג אישור מכל מי שמשלם שכר דירקטורים על סכום התשלום ששולם למבוטח בפועל, או לחלופין אישור מפקיד השומה, כמו שנדרש בחוזר.

פסק הדין מחודש מארס 2011

פסק דין בנושא שכר דירקטורים פורסם ביום 16.3.2011 בבית הדין האזורי לעבודה: אלון רם נגד המוסד לביטוח לאומי (ב"ל 09-3550). בית הדין קבע שמקור ההכנסה של שכר דירקטורים אינו מסעיף (10)2 לפקודה ושאי הכללת סעיף (10)2 לפקודה בתקנה 14 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח, אינו מעניק פטור אוטומטי מדמי ביטוח להכנסות משכר דירקטורים.

השופטת לא קבעה במפורש את סיווג ההכנסה, אך לדעתה זו אינה הכנסה לפי סעיף (10)2 לפקודה. השופטת ציינה לדוגמה את פסק דין סריגי ארצי בע"מ נגד פ"ה, פד"א ט 122, כפסק דין שתומך בעמדתה [פסק דין זה שימש את המוסד לביטוח לאומי לקבוע ששכר דירקטורים הוא הכנסה לפי סעיף (10)2 לפקודה].

אולם, גם אם סיווג ההכנסה לא היה נכון, טוענת השופטת כי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי המחייב בדמי ביטוח את כל ההכנסות הכלולות בגדר סעיף 2 לפקודה, גובר על האמור בתקנה 14 להוראות המיוחדות, ועל כן ההכנסה משכר דירקטורים של המבוטח חייבת בדמי ביטוח, כיוון שהיא גבוהה מהכנסתו מהעסק.

שכר דירקטורים הכלול במשכורת – פסק דין

ביום 6 בינואר 2013 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 10-07-5677) את תביעתה של חברת עורכי הדין בורוכוב, קורח ושות', להכיר בתגמול ששולם לבעלי המניות במסגרת המשכורת כשכר דירקטורים (בפסק הדין לא נדון סיווג ההכנסה).

החברה הוקמה בשנת 2000 על ידי עורכי הדין בורוכוב, קורח ואליעזרי (להלן: "השותפים"). הם שימשו בעלי מניות, דירקטורים ועובדי החברה.

בעקבות פרישתו של עו"ד אליעזרי (לרבות מכירת המניות) עזבו חלק מהלקוחות וחלק מהעובדים. לטענת החברה, נדרשה היערכות מחודשת שחייבה קיום ישיבות אסטרטגיות של דירקטוריון החברה בהשתתפות רואה החשבון שלה.

החברה שילמה לבורוכוב ולקורח תגמול בגין פעילותם כחברי דירקטוריון בשנה יוצאת דופן זו. הדיווח היה כרכיב בתלוש השכר תחת הכותרת "שכר דירקטורים", בלי לשלם בגין סכום זה דמי ביטוח. המוסד לביטוח לאומי דרש מהחברה לשלם דמי ביטוח כרכיב שכר, והעניין הגיע לדיון משפטי.

לאחר הגשת התביעה לבית הדין, הפיקה החברה חשבונית עצמית בגין שכר הדירקטורים, אך לא דיווחה למס הכנסה על חשבונית זו. הדיווח נותר במסגרת רכיבי השכר.

המוסד לביטוח לאומי טען שהתגמול ששולם לשותפים אינו שכר דירקטורים מהטעמים הבאים:

החברה לא המציאה פרוטוקולים של ישיבות דירקטוריון שיכולים להעיד על הפרדה ברורה בין תפקוד בעלי המניות כעובדים וכחברי דירקטוריון; שכר הדירקטורים דווח למס הכנסה כרכיב בתוך תלוש השכר; מלכתחילה, שכר הדירקטורים לא דווח למע"מ ולא הוצאה חשבונית; אילו היו בעלי המניות תובעים את המוסד לביטוח לאומי לגמלה כלשהי, היו כוללים את שכר הדירקטורים במסגרת השכר הקובע לחישוב הגמלה.

נימוקי בית הדין האזורי לדחיית התביעה

1. "ככלל וכל עוד לא נקבע אחרת, חבר דירקטוריון אינו זכאי לשכר בגין פעילותו כחבר דירקטוריון".
2. בחברה שבה קיימת זהות בין בעלי המניות, חברי הדירקטוריון והעובדים הבכירים, סיווג התשלומים (כשכר, כדיוידנד, או כשכר דירקטורים) איננו משקף בהכרח מצב עובדתי ברור וחד משמעי, אלא נתון לשיקול דעתם של השותפים. לכן הדרישות הפורמליות שדרש המוסד לביטוח לאומי סבירות, והללו לא התקיימו עובדתית.
3. לפי הרישום ביומן המשרד, ברוב המכריע של ישיבות הדירקטוריון השתתפו שלושת המייסדים. למרות זאת שכר הדירקטורים שולם לשותפים קורח ובורוכוב בלבד.
4. התגמול דווח למס הכנסה בתלוש השכר, כשכר לכל דבר. במקרה של עילה לגמלה מהמוסד לביטוח לאומי, היה שכר זה נכלל בשכר הקובע לגמלה. תלוש השכר לא תוקן למרות הפקת החשבונית העצמית.

סוגיית מקור ההכנסה כפי שנדון בבית המשפט המחוזי

ביום 15.7.2015 פסק בית המשפט המחוזי בתל אביב שיש לסווג את הכנסת פרופ' גד קרן, שהוא מומחה מתחום הקרדיולוגיה, מתוקף תפקידו כדירקטור בחברת תרו תעשייה רוקחית בע"מ, כהכנסה אחרת, שהמקור לחיובה במס הוא סעיף 102(1) לפקודה. לאור זאת יש למסות את האופציות כהכנסה פירותית לפי סעיף 102(1) לפקודה במועד ההקצאה וכרווח הון במועד המימוש [ולא לפי סעיף 3(ט)1 לפקודה, שאז כל ההכנסה מקורה בסעיף 102(1) לפקודה]. המערער לא היה בעל שליטה בתרו ולא היה עובד שכיר שלה. לכן נותר לבית המשפט לבחון אם הוא דירקטור מקצועי, שכן אז ההכנסה היא הכנסה ממשלח יד. כיוון שכהונתו כדירקטור התמקדה בפן הניהולי בלבד, לא ראה בית המשפט בפעילותו כדירקטור בתרו חלק מעיסוקו הרגיל כרופא ועיסוקו המקצועי לא תרם לתפקידו כדירקטור. לעמדת בית המשפט תפקידו המקצועי בתרו אינו עולה לכדי עסק ואינו "משלח יד" וכיוון שההכנסה נושאת אופי של פירות, נובעת ממקור כלכלי כלשהו ולא מצאה את מקומה ברשימה המופיעה בסעיף 2 לפקודה, בנסיבות אלה יש לסווג את ההכנסה כהכנסה אחרת ממקור 102(1) לפקודה.

24.3.43 קיזוז הפסד של עצמאי ממשכורת או מהכנסות פסיביות לעניין דמי ביטוח

ביום 3.4.2011 קבע בבית הדין האזורי לעבודה, כי לא ניתן לקבל החזר דמי ביטוח שנוכו ממשכורת, כאשר לצורך מס הכנסה נוכו מהמשכורת הפסדי המבוטחת כעצמאית (בי"ל 10-10-34797).

ביום 15.8.2016 דחה בית הדין האזורי לעבודה את תביעת מבוטח שביקש לצורך חישוב ההכנסה החייבת בדמי ביטוח לקזז מהכנסותיו שאינן מעבודה את הפסד שנבע מעסקו (שכנראה לא קוזז בשומה). לדעת בית הדין, המחוקק יצר זיקה הדוקה בין ההוראות הנוגעות לתשלום דמי ביטוח לבין פקודת מס הכנסה והמוסד לביטוח לאומי גוזר את החבות בדמי ביטוח מהשומות של מס הכנסה (בי"ל 16-01-51979).

24.3.44 קביעת מעמדו של עובד עצמאי – כעובד שכיר

בית הדין האזורי בההיר באופן חד משמעי בעניינו של יובל דרור (בי"ל 09-07-20171 מיום 1.1.2012) כי צורת תשלום התמורה כעובד עצמאי במקום משכורת, אינה קובעת את מעמד המבוטח במוסד לביטוח לאומי (במקרה זה המשמעות הייתה אישור תביעת המבוטח לדמי אבטלה).

24.3.45 דרישת אסמכתאות ממיצגים

במסגרת הטיפול השוטף בפניות מייצגים בנושאים שונים, המוסד לביטוח לאומי מבקש אסמכתאות כמפורט בחוזר ביטוח 1392 מיום 8 באפריל 2010. להלן מתוך החוזר האמור:

בקשות שהתוצאה שלהן היא הקטנת ההכנסה החייבת בדמי ביטוח

המוסד לביטוח לאומי מבקש לצרף אסמכתאות בכל בקשה שתוצאתה שינוי בסכום ההכנסה החייבת בדמי ביטוח כפי שמופיעה בשומה, הן מבחינת סכום והן מבחינת מקור ההכנסה.

להלן דוגמאות לאסמכתאות שהמייצג מתבקש לצרף לבקשתו:

1. כאשר המייצג מבקש להפחית מהשומה הכנסה שבגינה שולמו דמי ביטוח על פי צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, המייצג נדרש להציג אישור על ניכוי דמי הביטוח במקור (המוסד לביטוח לאומי מעדיף לקבל את האישור שנמסר לרשות המסים בטופס 806).
2. כאשר המייצג מבקש לשנות את מקור ההכנסה מפירותית להונית, המייצג נדרש להמציא אישור ממס הכנסה שההכנסה היא הונית, וששולם בעניינה מס מוגבל ולא מס שולי.
3. כאשר מייצג מבקש לסווג את שכר הדירקטורים כהכנסה שאינה מעבודה – הוא נדרש להציג אישור מכל מי שמשלם שכר דירקטורים, על סכום התשלום ששולם למבוטח בפועל. יש לשים לב שעניין זה רלוונטי בעיקר עד השומה לשנת 2011.

בקשות שמשפיעות על דמי ביטוח ועל גמלאות ואשר אין בידי הפקיד אפשרות לבדוק את הבקשה באמצעות מערכות המידע הממוכנות

מדובר במקרים שבהם אין למוסד לביטוח לאומי מידע במערכתיו בשלב הטיפול בתיק.

לדוגמה, כאשר המידע לגבי משכורת של שכיר בטופס 126 מגיע למוסד לביטוח לאומי באיחור. לאור זאת, נדרש להציג תלושי שכר, או טופס בל/100, או טופס 106, או דיווח בטופס 126 או בטופס 102, או בטופס תשלומים לעובד/ת משק בית.

המוסד לביטוח לאומי תיקן את החוק כך שטופס 126 משודר למוסד לביטוח לאומי פעמיים בשנה (ללא הצהרת המעסיק) החל משנת 2016. מי שאינו משדר דוחות יעביר את הדיווח באינטרנט.

24.3.46 הפחתת דמי הביטוח הלאומי בחישוב דמי הביטוח

הפחתת ניכוי דמי הביטוח הלאומי שמותרים בניכוי מהשומה מופעלת כבר בשלב חישוב המקדמות. זאת מתוך מגמה לחשב את הבסיס לחישוב דמי הביטוח באופן קרוב ככל האפשר לחישוב העתידי שיבוצע בעת קבלת השומה מרשות המסים. בדרך זו המבוטח "נהנה" מההפחתה כבר בשלב חישוב המקדמות.

ככל שההכנסה החייבת שתיווצר בסופו של דבר בשומת מס הכנסה גבוהה יותר מההכנסה שלפיה נקבעו מקדמות דמי הביטוח, דמי הביטוח יוגדלו בהתאם להכנסה חייבת זו, וינוכו מההכנסה דמי ביטוח לאומי המחושבים תיאורטית, אף שטרם שולמו בפועל. בהתאמה יחולו הדברים על קישון בהכנסה החייבת.

24.3.47 ניכוי הפקדות לקופות גמל בידי נכיס הפטורים ממס

בהתאם לסעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי, דמי ביטוח לאומי, ובהתאם לכך גם דמי ביטוח בריאות של עובד עצמאי, מחושבים לפי הכנסתו החייבת מהמקורות המפורטים בסעיף 1(ב)2 ו-8(2) לפקודת מס הכנסה בשנת המס שבעדה משולמים דמי הביטוח.

ההכנסה החייבת בשנה השוטפת נקבעת על פי שומת מס הכנסה לאותה שנה לפני כל פטור, ניכויים וזיכויים לפי הפקודה ובהפחתת סכומים שהותרו בניכוי לפי סעיף 47(ב)1 לפקודה (להלן: "הפקדות לקופות גמל").

הפחתת ההפקדות לקופות גמל נלקחת מתוך שידור השומה המתקבל ממס הכנסה.

מבוטח שחלות עליו הוראות הפטור ממס הכנסה לפי סעיף 5(9) לפקודה אינו פטור בדרך כלל מתשלום דמי ביטוח. בשומת מס הכנסה של נישום מצוינת הכנסתו החייבת של נכה כאמור כהכנסה פטורה בשדות 109 או 309 לדוח. בדוח ובשידור השומה לא מצוינים סכומי הניכוי בשל הפקדות לקופות גמל בגין ההכנסה הפטורה ממס.

המוסד לביטוח לאומי שואב את סכום ההכנסה הפטורה מהשומה ואינו יודע את הסכומים שהופקדו בקופות הגמל והניכוי שהיה מגיע בגינם.

מבוטחים אלה מחויבים בדמי ביטוח ללא ניכוי הסכומים הרלוונטיים בגין הסכומים שהופקדו בקופות הגמל.

הפתרונות הם כדלקמן:

1. לבצע הדמיית שומה כך שההכנסה הפטורה תזון כהכנסה חייבת, וממנה ינוכו ההפקדות המותרות בניכוי בקופות הגמל.

את סכום ההכנסה נטו לאחר הניכוי האמור יש להזין בשדה הרלוונטי בדוח האישי (309/109). ראוי להוסיף בדוח האישי ביאור שהסכום הוא לאחר ניכוי ההפקדה בקופות גמל אילו ההכנסה הייתה חייבת. באופן הזה המוסד לביטוח לאומי יקבל בשומה את ההכנסה לאחר ניכוי הסכום המותר בניכוי.

2. להמציא לפקיד הגבייה את אישור מס הכנסה על הסכום שמותר בניכוי לקופת גמל. שיטה זו מתאימה במיוחד לתיקוני שומות רטרו.

3. למסור לפקיד הגבייה חישוב שערך המייצג בדבר הסכום שמותר בניכוי בשל הפקדות לקופות.

24.3.48 הגדרת "נכות" לעניין סעיף 9א לפקודת מס הכנסה

סעיף 9א לפקודה עניינו פטור לקצבה המשתלמת מאת מעסיק או קופת גמל ולקצבה המשתלמת על פי ביטוח מפני אובדן כושר עבודה. לעניין סעיף 9א יראו אדם כאילו הגיע לגיל פרישה אף אם הוא פרש פרישה מוקדמת על פי אחד החוקים המפורטים בסעיף 9(א) או על פי תקנות שהותקנו מכוח סעיף 9(ב) לפקודה.

הוחלט ברשות המסים לנקוט פרשנות מקלה לנוכח תכלית ההטבה שבסעיף ולנוכח אי הבהירות הקיימת, כמפורט להלן:

"הקלת המס לפי סעיף 9א לפקודה תינתן לא רק במקרה בו מקבל הקצבה הינו בעל נכות רפואית יציבה בדרגה של 75% או יותר, אלא גם במקרה שלמקבל הקצבה נקבעה נכות יציבה בדרגה של 75% או יותר, על פי אחד החוקים המפורטים בסעיף 9(5)(א) לפקודה, גם אם שיעור הנכות שנקבע ע"י הגורם הרפואי המוסמך, כולל נכות תפקודית, וכן במקרה שלנכה נקבעה דרגת אי כושר להשתכר יציבה, לפי סעיף 209, בפרק ט לחוק הביטוח הלאומי, בשיעור של 75% או יותר, הכול בכפוף להנחת דעתו של פקיד השומה כי פרישתו של מקבל הקצבה מעבודתו קשורה בקשר סיבתי ברור לנכות תפקודית זו".

מובהר בהוראות כי אין באמור לעיל כדי לשנות מעמדת רשות המסים כי "הנכות" לעניין הוראת סעיף 9(5) לפקודה היא נכות רפואית ולא נכות תפקודית.

24.3.49 שיעורי דמי ביטוח נמוכים לזכאים לקצבאות מהביטוח הלאומי

פטור ממס לפי סעיף 9(5) לפקודה אינו מזכה באופן אוטומטי את הנכה בפטור מדמי ביטוח לאומי.

פטור או הנחה מדמי ביטוח לאומי ניתנים רק למי שמקבל קצבת נכות כללית מלאה לשנה לפחות, או למי שמקבל קצבת נכות כללית מלאה לצמיתות (ועוד 36 חודשים בתנאים מסויימים לזכאים), או למי שמקבל קצבת נכות מעבודה בשיעור 100% לצמיתות, או שהוא מקבל קצבת אזרח ותיק (זקנה) בפועל, או שהוא זכאי לקבל קצבת אזרח ותיק אך בחר לקבל קצבת נכות מעבודה בגיל פרישה במקום קצבת אזרח ותיק.

עובד עצמאי שזכאי לקבל קצבת אזרח ותיק ובחר לקבל קצבת נכות מעבודה, פונה לפקיד גבייה מלא שכירים בסניף הביטוח הלאומי עם האישור ממחלקת אזרחים ותיקים כדי להקטין את שיעורי דמי הביטוח.

סעיף 320(ד) לחוק הביטוח הלאומי קובע שאם "היה אדם זכאי, לולא הוראות סעיף זה, ליותר מגמלה אחת, הברירה בידו לקבל אחת מהן". כלומר, כאשר למבוטח מגיעות שתי קצבאות: קצבת נכות מעבודה וקצבת נכות כללית - בו זמנית, הוא חייב לבחור באחת מהן.

ביום 8 במארכ 2012 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 11-06-45021) את תביעתו של מר שלמה בנימין לפטור את הכנסותיו מהפנסיה המוקדמת שהוא מקבל מאגד מתשלום דמי ביטוח לאומי.

השאלה שנדונה בפסק הדין היא: האם המונח "מגיעה" שבסעיף 351(ד) לחוק מחייב תשלום קצבה בפועל, או שהפטור מגיע גם למי שזכאי לקצבה אך בחר לקבל קצבה אחרת.

המבוטח נפגע בעבודה בשנת 1997 וקיבל קצבת נכות מעבודה בשיעור 25%, כנראה לצמיתות. ביום 15.11.2008 המבוטח הוכר גם כבעל נכות כללית מלאה, נדרש לבחור בין שתי הקצבאות ובחר לקבל את קצבת הנכות מעבודה.

בית הדין האזורי מפרש את סעיף 320(ד) לחוק כך שכאשר מבוטח בוחר בגמלה אחת, הוא בוחר גם בסל הזכויות המתאים לגמלה זו. כלומר בית הדין הגיע למסקנה כי כוונת המחוקק היא לפטור מתשלום דמי ביטוח לאומי נכים אשר משולמת להם, הלכה למעשה, קצבת נכות כללית מרבית.

לדעת בית הדין, המבוטח מבקש להתיר לו ליהנות משני העולמות ולייצר סל זכויות חדש. מטרת המחוקק בדיבור "מגיעה" ומשמעותו הלשונית נבחנו בעבר, בין היתר בבית הדין הארצי בפרשת "פורת", שם נקבע שהמילה "מגיעה" מצביעה על קצבה המשולמת בפועל. "לו מטרת המחוקק הייתה לפטור מתשלום דמי ביטוח נכים שדרגת נכותם מלאה - היה אומר זאת במפורש ולא מתנה את הפטור בזכאות לקצבה" (מתוך פסק הדין פורת דב"ע מו/153-0, ששם התובע היוון את הקצבה - כלומר קיבל מענק במקום קצבה).

ביום 7.5.2017 דחה בית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 14-06-21494) את תביעתו של עמוס תלמי לתשלום דמי ביטוח לאומי מופחתים בגין הכנסות ממשלח יד שהיו לו. בית הדין הארצי קבע כי מאחר שלא שולמה לו קצבת נכות כללית מהמוסד לביטוח לאומי הוא אינו זכאי להנחה בדמי הביטוח. המבוטח לא קיבל קצבת נכות כללית מהמוסד לביטוח לאומי כיוון שבחר לקבל גמלת נכות לפי חוק הנכים בשל היותו נכה צה"ל. גם בפסק דין זה קובע בית הדין כי המבוטח אינו יכול להקים לעצמו "סל" המערב זכויות משני המסלולים.

24.3.50 התיישנות החזר דמי ביטוח

המוסד לביטוח לאומי נוהג להחזיר דמי ביטוח (למעסיקים ולמבוטחים) רק בעבור שבע שנים אחרונות, כאשר מתברר שעובד הועסק אצל קרוב משפחה כעזרה משפחתית טבעית ולא כעבודה נחוצה וחיונית, או שהוא לא עבד כלל, כפוף לכללים שנקבעו. פסק דין בבית הדין האזורי בעניין אשקר (11-06-45688 מיום 26.10.2015) קבע שיש להחזיר למבוטח את כל דמי הביטוח.

דמי ביטוח ששולמו ביתר על ידי עובד בשל תיאום דמי ביטוח שלא בוצע בשנה השוטפת, ודמי ביטוח ששילם מעסיק (לרבות בעבור העובד) ביתר, מוחזרים רק בעבור שבע שנים אחרונות ועוד השנה השוטפת, בהתאם לחוזר מעסיקים מספר 1451 מיום 18.2.2013 שמבוסס על סעיפים 5 ו-6 לחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958.

המוסד לביטוח לאומי פרסם ביום 22.5.2016 חוזר מעודכן שמחליף את חוזר מעסיקים 1451 ובו קבע את הכללים שבתוקף לאור תיקון 159 לחוק הביטוח הלאומי בדבר התיישנות תשלום חוב דמי ביטוח במשך שבע שנים בתנאים שבחוק.

באופן כללי עולה משני החוזרים, שכאשר ניתן להגיש את הבקשה ולקבל את ההחזר כבר בשנה הנוכחית, ההתיישנות של שבע שנים נספרת ממועד הגשת הבקשה.

כאשר לא ניתן להגיש את הבקשה לשנה הנוכחית, ההתיישנות של שבע שנים נספרת מהשנה הקודמת לשנה הנוכחית.

על פי החוזרים שלעיל, החזר דמי ביטוח בעת ביטול תושבות אפשר לתבוע שבע שנים מיום הגשת הבקשה להחזר. דמי ביטוח בריאות אינם מוחזרים בעבור התקופה שהמבוטח נהנה מזכות ביטוחית.

24.3.51 ויתור על חובות נפטרים ויתרות זכות של נפטרים

חובות של נפטרים

בעקבות תיקון לסעיף 363 לחוק הביטוח הלאומי פרסם המוסד לביטוח לאומי כללים לביטול חובות של נפטרים (בחוזר גל"ש 1400, מיום 31.3.2014):

1. כאשר לא קיימת מכוחו של הנפטר זכאות לגמלת שאירים או לגמלת תלויים, המוסד לביטוח לאומי אינו זכאי לגבות חוב דמי ביטוח שהמבוטח שנפטר היה חייב בהם בעצמו.

2. כאשר קיימת מכוח הנפטר זכאות לגמלת שאירים או לגמלת תלויים, החל מהתיקון לחוק רשאי המוסד לביטוח לאומי להפעיל שיקול דעת. כאשר החוב מבוטל באופן חלקי, יש להסדיר את החוב שלא בוטל.

ללא הסדרת החוב או ביטולו המוסד לביטוח לאומי רשאי לשלול את הקצבה באופן מלא או באופן חלקי.

יתרות זכות של נפטרים

ככלל, כדי להחזיר ליורשים יתרת זכות של מבוטח שנפטר, הפקיד אמור לקבל מהיורשים את צו הירושה וקיום הצוואה.

המוסד לביטוח לאומי פרסם ביום 18.8.2016 שפקיד הגבייה יכול לאתר יורשים כדי להחזיר להם את יתרת הזכות של הנפטר, באמצעות קבלת מידע ממערכת המידע המקוון של הרשם לענייני ירושה במשרד המשפטים, אם הוגשה בקשה למתן צו ירושה (המידע באתר אמור להיות מעודכן משנת 1995). הפקיד יקבל את פרטי המבקש ויפנה אליו כדי לקבל את המסמכים הדרושים לצורך החזר יתרת הזכות.

הכוונה בחוזר ליתרת זכות כתוצאה מדמי ביטוח ששולמו ביתר של מבוטח או של מעסיק בעסק פרטי.

כאשר למוסד לביטוח לאומי אין מידע על יורשים חוקיים עליו לדווח לאפוטרופוס הכללי. במקרה זה יתרת הזכות מוכרזת ככס עזוב ומועברת לרשות המדינה.

24.3.52 דמי ביטוח בריאות למקבלי קצבאות נפגעי עבודה

ככלל, מבוטח שזכאי לקצבאות מהמוסד לביטוח לאומי ואין לו הכנסה אחרת החייבת בדמי ביטוח, מנוכים מקצבתו דמי ביטוח בריאות מינימליים. מקבל קצבה שיש לו נוסף על הקצבה הכנסה אחרת החייבת בדמי ביטוח לאומי, מחויב בדמי ביטוח בריאות בגין הכנסתו זו, ולא מנוכים דמי ביטוח בריאות מקצבתו.

הקביעה אם יש לנכות דמי ביטוח בריאות מקצבאות אלה מתבצעת על ידי פקיד התביעות במוסד לביטוח לאומי בהתאם להצהרת המבוטח ו/או לפי כל מידע אחר שמגיע לפקיד התביעות.

המוסד לביטוח לאומי החזיר הפרשים משנת 2007 ומחזיר הפרשים מדי שנה כשמתקבלים הנתונים מטופסי 126.

עצמאי אינו מחויב בדמי ביטוח בריאות בקצבאות נכות כאשר הוא משלם מקדמות למוסד לביטוח לאומי.

24.4 סוגיות הקשורות למעסיקים ולשכירים

24.4.1 מבוטח שכיר במוסד לביטוח לאומי

קיימת חשיבות רבה לבחינה של מעמד העובד השכיר במוסד לביטוח לאומי לאור הזכויות שמעניק החוק לשכירים. מומלץ לשים לב למבחנים שקבעה הפסיקה ולצו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים שהתקין המוסד לביטוח לאומי, כיוון שמעמד המבוטח השכיר נבחן בעת הבקשה לגמלה ולא בעת הרישום על ידי המעסיק.

הגדרת "עובד"

הגדרת "עובד" כוללת את הסוגים העיקריים, כדלקמן:

1. עובד העובד אצל מעסיקו כשכיר ומתקיימים יחסי עבודה (לרבות בני משפחה על פי ההגדרה שבסעיף 1 בחוק, גם כשאין מתקיימים יחסי עבודה).
2. עובד, המועסק כעצמאי אך נחשב לעובד שכיר כלפי המוסד לביטוח לאומי בלבד, בהתאם לצו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, בהתקיים התנאים הקבועים בצו.
3. דוגמאות: עובד ניקיון או חצרן, מורה, מרצה או מדריך, אמנים, מורי דרך, ספורטאים ועוד סוגי מבוטחים, בתנאים שנקבעו בצו האמור.
3. לעניין תשלום דמי ביטוח רואים כעובד גם את מי ששכרו נקבע בחוק, או בהחלטת הכנסת או על פיה, ואת החייב בתשלום השכר רואים כמעסיקו (סעיף 334 לחוק הביטוח הלאומי).
4. חבר אגודה שיתופית וחבר קיבוץ, כמפורט בחוק.
5. בחבורת עובדים, בין שהיא תאגיד ובין שאינה תאגיד, רואים לעניין חוק הביטוח הלאומי את כל אחד מבני החבורה כעובדו של האדם שמסר לחבורה את העבודה, אם היו רואים כך אילו היה קיים קשר ישיר בינו לבין כל אחד מבני החבורה.
6. עובד שכיר בארץ שמעסיקו אינו תושב ישראל מדווה במוסד לביטוח לאומי כעובד החייב בעד עצמו, משלם דמי ביטוח כעובד עצמאי ומבוטח כעובד שכיר.
7. עובד בחל"ת (כולל עובדת בחל"ת ובחל"ד ללא דמי לידה) החל מהחודש השלישי המלא, מדווה בעד עצמו ומשלם דמי ביטוח בהתאם.
8. עובד לשעה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק, אם כלל מספר שעות העבודה אצל אותו מעסיק עולה על ארבע שעות בתוך שבעה ימים רצופים (עובד לשעה: מבוטח שהקשר בינו לבין מעסיקו הוא לתקופה שאינה עולה על שבעה ימים רצופים, כולל בהעסקה במשק בית).

המבחנים "המסורתיים" לקביעת יחסי עבודה

המבחנים לקביעת יחסי העבודה התפתחו במהלך השנים.

בית הדין נוקט ב"מבחן המעורב", כלומר, בוחן את משקלם של מספר מבחנים כאשר החשוב ביותר הוא "מבחן ההשתלבות". בעבר, מי שהיו בידיו השליטה והפיקוח היה המעסיק, ויתר המבחנים היו חשובים פחות. כיום, חלה התפתחות רבה במבנה ההעסקה. עובדים רבים עובדים מהבית או דרך חברות העסקה, קשה לפקח עליהם, כלי העבודה שייכים להם, שעות העבודה אינן מוגדרות ובכל זאת הפסיקה מכירה בהם כעובדים.

חשוב לציין, שהעובדה שהעובד מקבל כל חודש תלוש משכורת ומדווה כשכיר, אינה, כשלעצמה, תנאי מספיק לכך שמתקיימים יחסי עבודה. כאשר מתקיימים יחסי עבודה, המעסיק חייב לפרט את רכיבי המשכורת בתלוש השכר ולדווח כחוק על העובד.

חשיבות הגדרת "יחסי עבודה"

בכל תקופה נתונה משתנים תנאי ההעסקה הקשורים למושג "עובד". מתוך כלל השכירים במשק השאלה לגבי קיום יחסי עבודה מתעוררת רק בקבוצה קטנה של עובדים, שפעמים רבות מגיעים לבתי הדין לעבודה לצורך בחינת השאלה מבחינה משפטית.

חובת המעסיק לדווח ולשלם דמי ביטוח הינה מוחלטת ואינה ניתנת להתניה. אם נכרת הסכם עבודה, ששולל מהעובד זכויות המוקנות לו בחוק, ההסכם בטל מעיקרו בהקשר להתניה זו.

יש חשיבות רבה להגדרה נכונה של מעמד המבוטח:

1. עובד שכיר מבוטח במוסד לביטוח לאומי גם אם מעסיקו לא דיווח או לא שילם את דמי הביטוח במועד. במקרים אלה, המוסד לביטוח לאומי אינו רשאי לשלול גמלה.
2. מעמדו של העובד השכיר במוסד לביטוח לאומי שונה מזה של העובד העצמאי. לדוגמה: עובד שכיר זכאי לדמי אבטלה, וזכאי לגמלאות במקרה של פשיטת רגל של המעסיק או בעת פירוק התאגיד.

קבוצות של מבוטחים בהן קיים ספק באשר לקיום יחסי עבודה

קרובי משפחה - קיימת הגדרה מיוחדת בחוק הביטוח הלאומי לבני משפחה (המוגדרים: כהורים, ילדים, נכדים או אחים): עובד - לרבות בן משפחה, אף אם אין בינו לבין קרובו המעסיקו יחסי עבודה, ובלבד שהוא עובד במפעל, באופן סדיר ובעבודה שאילולא עשה אותה הוא, הייתה נעשית בידי עובד.

ההגדרה אינה כוללת בן או בת זוג, ולכן לפי עמדת הביטוח הלאומי, בין בני זוג חייבים להתקיים יחסי עבודה כדי שאחד מבני הזוג ייחשב כשכיר של בן הזוג השני, שאם לא כן, כל אחד מהם יחויב בדמי ביטוח בהתאם לחוק ולתקנות.

בעלי שליטה בחברה - קיים ספק אם מתקיימים יחסי עבודה בין בעלי השליטה לבין החברה. הסוגיה נבחנת בדרך כלל בעת תביעה לגמלה.

החל בחודש ינואר 2004 לבעלי השליטה בחברת מעטים בוטלה הזכאות לדמי אבטלה ולזכויות בפירוק חברה, והם אינם משלמים דמי ביטוח בעבור ענפי ביטוח אלה.

אחרים - נותני שירותים למיניהם, ועובדים שחתמו על חוזה העסקה בלי שבחנו קיום יחסי עבודה כראוי.

24.4.2 חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987

באופן בלתי תלוי בחוק הביטוח הלאומי, קיימים חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987 (להלן: "חוק שכר מינימום") ותקנות שכר מינימום (נוער עובד וחניכים), התשמ"ח-1987. אלו קובעים שלכל עובד מגיע שכר שאינו נמוך משכר מינימום שנקבע בחוק.

שכר המינימום יכול להיות לשעה, ליום או לחודש, ואינו כולל שעות נוספות, תוספת ותק, החזרי הוצאות, מענקים על בסיס שנתי ועוד, אלא תשלומים קבועים בלבד, כמפורט בחוק שכר מינימום. שכר המינימום שונה מעובד לעובד, ותלוי בחלקיות המשרה וברכיבי השכר השונים.

הכנסה זו היא גם ההכנסה המבוטחת לעניין גמלאות מחליפות שכר.

ככלל (לפני הגדלתו לעניין החישובים לביטוח הלאומי), שכר המינימום מתעדכן ביום 1 באפריל בכל שנה לשיעור של 47.5% מהשכר הממוצע במשק. תיקון מיוחד בחוק הגדיל את שכר המינימום מיולי 2011 בשלבים.

חוק שכר מינימום חל רק על עובדים שכירים, לרבות עובדים "תושבי חוץ", עובדים במשק בית, חברי קיבוץ או מושב שיתופי, ועובדים בחופשה ללא תשלום בחודשיים הראשונים להיותם בחופשה, בתנאים שנקבעו.

חוק שכר מינימום אינו חל על עובדים עצמאיים, על מי שאינם עובדים ואינם עובדים עצמאיים, על גמלאים בפרישה מוקדמת ועל עובדים בהכשרה מקצועית.

כאשר לא מוכח מהו השכר הראוי, נקבע בפסקי דין שיראו ב"שכר המינימום" כמשמעו בחוק שכר מינימום את השכר הראוי. דוגמה לכך מצויה בפסק דין בבית הדין הארצי לעבודה מיום 28.3.2012 (ע"ע 52949-05-10). נקבע בפסק הדין שגם שכר לפי קיבולת (שכר גלובלי), צריך להיעשות בהתאם לחוק שכר מינימום.

לפי סעיף 348(ב) ולוח י"א לחוק הביטוח הלאומי, שכר המינימום של העובד השכיר בחוק הביטוח הלאומי זהה לשכר המינימום על פי חוק שכר מינימום במשק. כיום לא ייתכן מבחינה חוקית מצב של "השלמת שכר" לעניין תשלום דמי ביטוח, מאחר שלפי חוק שכר מינימום המעסיק מחויב לשלם לעובד שכר שלא יפחת מהשכר שנקבע בחוק שכר מינימום, שזהה להכנסת המינימום לתשלום דמי ביטוח.

המעסיק חייב לדווח על המשכורות ולשלם אותן על פי חוק שכר מינימום. תשלום הנמוך משכר המינימום, על פי חוק שכר מינימום, הוא עבירה שדינה מאסר למשך שישה חודשים, ולחלופין קנס מנהלי.

ביום 1 ביולי 2011 עודכן שכר המינימום לסכום של 4,100 ש"ח לחודש למשרה מלאה, וביום 1 באוקטובר 2012 עודכן לסך 4,300 ש"ח למשרה מלאה (23.12 ש"ח לשעה) מחודש אפריל 2015 ועד יוני 2016 עודכן שכר המינימום במשק לסך של 4,650 ש"ח לחודש למשרה מלאה (25 ש"ח לשעה). בחודשים יולי עד דצמבר 2016 עודכן שכר המינימום לסך של 4,825 ש"ח לחודש למשרה מלאה (25.94 ש"ח לשעה). בינואר 2017 עודכן שכר המינימום לסך של 5,000 ש"ח לחודש למשרה מלאה (26.88 ש"ח לשעה). החל ממשכורת חודש דצמבר 2017 מעודכן שכר המינימום לסך של 5,300 ש"ח לחודש למשרה מלאה (28.49 ש"ח לשעה).

לעתים בהסכם קיבוצי בענף מסוים כלול שכר מינימום שהוא גבוה משכר המינימום שבחוק שכר מינימום. לדוגמה: בענף הבנייה והשיפוצים. שכר המינימום לנוער נמוך מהשכר שהוצג לעיל וכך גם שכר מינימום לבעלי יכולת עבודה מופחתת.

24.4.3 חיוב בדמי ביטוח של הכנסת עבודה

סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי מחייב בדמי ביטוח הכנסת עבודה מהמקורות המפורטים בסעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה.

סעיף 344(א) בחוק הביטוח הלאומי קובע כדלקמן:

”344. (א) יראו כהכנסתו החודשית של עובד את הכנסתו בעד החודש שקדם ל-1 בחודש שבו חל מועד התשלום, מהמקורות המפורטים בסעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה; ...”

המקורות המנויים בסעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה הם כדלקמן:

”2.(2)(א) השתכרות או רווח מעבודה, כל טובת הנאה או קצובה שניתנו לעובד ממעבידו, תשלומים שניתנו לעובד לכיסוי הוצאותיו, לרבות תשלומים בשל החזקת רכב או טלפון, נסיעות לחוץ לארץ או רכישת ספרות מקצועית או ביגוד אך למעט תשלומים כאמור המותרים לעובד כהוצאה; שוויו של שימוש ברכב שהועמד לרשותו של העובד; והכל - בין שניתנו בכסף ובין בשווה כסף; בין שניתנו לעובד במישרין או בעקיפין או שניתן לאחר לטובתו;”

בתקנה מספר 2 לתקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח), התשנ"ה-1995, נקבע כדלקמן:

”לא ישולמו דמי ביטוח מהכנסת עובד הפטורה ממס לפי הפקודה למעט הכנסה לפי סעיף 9(5) ... לפקודה.”

24.4.4 ניכוי הוצאות מהכנסת עבודה

המוסד לביטוח לאומי פרסם ביום 1.1.2017 את עמדתו בקשר להתרת ניכוי הוצאות של שכירים באופן כללי, ואת עמדתו בעניין התרת הוצאות דמי חבר ודמי טיפול במשכורתו של העובד לצורך חישוב דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות למעסיק ולעובד.

לפי עמדה זו, התרת ההוצאות שמותרות בניכוי לצורך חישוב מס הכנסה לפי סעיף 17 לפקודה אינה רלוונטית לעניין חישוב דמי ביטוח, בין אם ניכוי ההוצאות נעשה בתלוש המשכורת ובין אם בדוח השנתי.

הגדרות

תקנות מס הכנסה (ניכוי הוצאות מסויימות), התשל"ב-1972 קובעות בסעיף (7) כדלקמן:

דמי חבר - דמי חבר שמשלם עובד שהוא חבר בארגון עובדים, לארגון העובדים, אשר מותר למעסיקו לנכותם מהשכר לפי חוק הגנת השכר.

דמי טיפול - תשלום המשולם לארגון עובדים יציג על ידי עובד שאינו חבר בארגון עובדים, אשר מותר למעסיקו לנכותו מהשכר לפי חוק הגנת השכר.

חוק הגנת השכר

סעיף 25 לחוק הגנת השכר קובע את הסכומים אשר אותם בלבד רשאי המעסיק לנכות משכר העובד.

סעיף 25(3) קובע שהמעסיק רשאי לנכות משכר העובד דמי חבר בארגון עובדים שהעובד חבר בו, והניכוי מן השכר נעשה על פי הסכם קיבוצי או חוזה עבודה או שהעובד הסכים לכך בכתב, וכן התשלומים הרגילים לוועד העובדים במפעל.

סעיף 25(3ב) קובע שהמעסיק רשאי לנכות משכר העובד דמי טיפול מקצועי-ארגוני לטובת הארגון היציג, והניכוי הוא לפי הסכם קיבוצי או חוזה עבודה משכרו של עובד שאינו חבר בשום ארגון עובדים, או שהעובד הסכים בכתב לניכוי האמור.

פקודת מס הכנסה

סעיף 17 לפקודת מס הכנסה קובע כי "לשם בירור הכנסתו של אדם ינוכו, זולת אם הניכוי הוגבל או לא הותר על פי סעיף 31 - יציאות והוצאות שיצאו כולן בייצור הכנסתו בשנת המס ולשם כך בלבד..."

סעיף 31 לפקודה מסמיך להתקין תקנות להגבלה או לאי התרת ניכוי הוצאות מסוימות.

מכוח סעיף זה נקבע בסעיף (7) לתקנות בדבר ניכוי הוצאות מסויימות כי יותרו כהוצאה 50% מתשלום דמי הטיפול ששילם עובד משכרו, ולגבי עובד ששילם דמי חבר, יותרו בניכוי 50% מסכום דמי הטיפול שהיה משלם אותו עובד אילו היה מחויב בדמי הטיפול.

סעיף 9(א) לתקנות מס הכנסה (ניכוי ממשכורת ומשכר עבודה), התשנ"ג-1993, קובע כי פקיד השומה רשאי, על פי בקשת העובד, להורות למעסיק להקטין את ניכוי המס כאשר לעובד מגיע ניכוי בשל הוצאה של דמי חבר או דמי טיפול כאמור בתקנות בדבר ניכוי הוצאות מסויימות [סעיף קטן (18)]. ממשיך הסעיף וקובע כי המנהל רשאי להודיע לכלל המעסיקים או לחלק מהם, שעליהם להתיר את ההנחות או הפטורים שבסעיף גם ללא אישור מפקיד השומה. כלומר, הניכוי אשר יותר לעובד אשר שילם דמי חבר או דמי טיפול, נעשה, למעשה, לפי סעיף 17 לפקודת מס הכנסה.

הסכם פשרה שקיבל תוקף של פסק דין בעניין דמי חבר ודמי טיפול

במסגרת הסכם פשרה שקיבל תוקף של פסק דין בת"מ 142/06 הסתדרות העובדים הכללית החדשה ואח' נגד מדינת ישראל-רשות המסים ואח', הוסכם כי למשך 10 שנים ממועד תחילת יישום הסכם הפשרה בפועל (מחודש ינואר 2013), בהתאם לקביעת בית המשפט, יוכר כהוצאה סכום נוסף על ה-50% המותרים בניכוי בתקנות, בשיעור של 40% מדמי הטיפול המחושבים ששילם עובד לארגון עובדים יציג (החזר בגין העבר).

בתאריך 16.12.2013 פרסמה רשות המסים הבהרה בעניין ניכוי מס במקור ממשכורת של עובד המשלם דמי חבר או דמי טיפול ברוח התקנות והסכם הפשרה.

בהבהרה מודגש, כי כל המיסים והתשלומים החלים על המעסיק בשל השכר המשולם, כגון מס שכר, הפרשות לקופות גמל ולקרנות פנסיה והפרשות אחרות - יחושבו מהכנסת העבודה **ללא** הפחתת דמי הטיפול שהם הוצאה של העובד לפי סעיף 17 לפקודת מס הכנסה.

פסק דין בבית המשפט העליון

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים נתן את דעתו בנושא דמי החבר ודמי הטיפול האמורים בפסק דין פ"ש פתח תקוה נגד שירותי בריאות כללית (ע"א 3844/15 מיום 15.12.2016).

השאלה במוקד הערעור הייתה אם יש לראות את דמי הטיפול המקצועי או את דמי החבר עד גובה דמי הטיפול המקצועי (להלן: "דמי הארגון") אותם משלמת חברה בגין עובדיה למוסדותיה של ההסתדרות, כחלק מחישוב השכר והכנסת העבודה שבגינם מחויבת החברה במס שכר ובמס מעסיקים.

השופט רובינשטיין קבע כי דמי הארגון הם חלק בלתי נפרד מן השכר. העובדה שהכסף אינו מגיע בפועל לעובד אין פירושה כי הכסף לא שולם לו כחלק משכרו, שכן הכסף שולם להסתדרות בעבור העובד ובשם העובד לצורך מתן השירות לעובד. המעסיק משמש רק "צינור" להעברת הכספים.

אין לראות את התשלומים האלה כהחזר הוצאות מן המעסיק לעובד ולכן יש לראותם כחלק מהגדרת הכנסת העבודה, בין אם הם מותרים לעובד כהוצאה ובין אם לא.

הפרשנות הזאת אמורה, לדעת השופט רובינשטיין, להיטיב לכאורה עם העובדים כיוון שאין פגיעה בגובה ההפרשות הפטורות ממס ובתגמולי הביטוח הלאומי הנגזרים מהגדרת הכנסת העבודה לפי סעיף (2) לפקודה.

כלומר, עולה מפסק הדין כי אין להתיר הקטנת הכנסת העבודה לעניין חישוב דמי הביטוח, כדי לא לפגוע בגמלאות הביטוח הלאומי הנגזרות מגובה הכנסת העובד.

עמדת הביטוח הלאומי

בהסתמך על פסק הדין של בית המשפט העליון מדצמבר 2016, פרסם הביטוח הלאומי ביום 1.1.2017 את עמדתו בקשר לניכוי הוצאות של שכירים.

להלן מתוך החוזר של הביטוח הלאומי:

בהתאם לסעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי, הכנסתו של עובד שכיר נקבעת על פי סעיף (2) לפקודה. מכאן כי ככל שמדובר בהוצאה לפי סעיף 17 לפקודה (סעיף אליו לא מפנה סעיף 344 לחוק), הרי שאין היא רלוונטית לעניין חישוב ההכנסה לעניין חוק הביטוח הלאומי.

סעיף (2) לפקודה כולל חריג שאינו נכלל בהגדרת הכנסת עבודה: "למעט תשלומים כאמור המותרים לעובד כהוצאה".

הפירוש שנותן הביטוח הלאומי לחריג האמור בסעיף (2) לפקודה הוא, שהחריג נועד להקל על השכיר שלא יצטרך להגיש דוחות למס הכנסה כדי לנכות הוצאות המותרות לו בניכוי, ויכול לנכות אותן ישירות מהמשכורת באמצעות המעסיק.

דמי החבר ששולמו משכרו של העובד (על ידי המעסיק המשמש כ"צינור" בין העובד לבין הארגון), אינם בגדר החזר הוצאות מהמעסיק לעובד, ולכן יחויבו כהכנסת עבודה אף על פי שהן מותרות בניכוי ממשכורתו.

החוזר מביא את פסק הדין של בית המשפט העליון שלעיל כבסיס לעמדתו, שכן נקבע בפסק הדין כי יש לפרש את החריג לסעיף 2(2) לפקודה בדרך תכליתית, על פיה כל תשלום או טובת הנאה המועברים מהמעסיק לעובד כחלק מיחסי העבודה ביניהם נכנסים בגדרה של הכנסת העבודה, למעט תשלומים הבאים בגדר החריג, אשר לו יש לתת פירוש מצמצם, בשל אותה תכלית של החוק.

לעניין דמי הארגון קבע בית המשפט, כי הם אינם בגדר החריג, ויש לראותם כחלק מהכנסת העבודה של העובד, בין אם הם מותרים בניכוי לעובד כהוצאה ובין אם לא.

החוזר מפרט את דרכי הטיפול של עובד הביטוח הלאומי שבדק תלוש משכורת של עובד :

1. ביקורת ניכויים - מבקר הניכויים יבדוק כי דמי הביטוח (חלק העובד וחלק המעסיק) שולמו משכר הברוטו, לפני ניכוי הוצאות.
2. בקשות להחזר דמי ביטוח במשכורת – פקיד מעסיקים ידחה בקשות להחזר דמי ביטוח בגין ניכוי הוצאות דמי חבר רטרואקטיביים.
3. בקשות להחזר דמי ביטוח בעקבות הגשת דוח למס הכנסה – פקיד מעסיקים ידחה בקשות להחזר דמי ביטוח בעקבות התרת ההוצאות לשכיר בדוח שהגיש למס הכנסה.

24.4.5 תזכורת לכללי פריסת שכר ותשלום הטבות

שכר החודשי רגיל

השכר החודשי הרגיל הוא השכר שנהוג לשלם לעובד מדי חודש.

תשלום חודשי לעובד שנהוג לשלמו בחודש שלאחר החודש שבעדו הוא משתלם, על פי הדיווח של העובד (כגון: פרמיות, שעות נוספות וכדומה), נחשב לשכר חודשי רגיל של העובד בעד החודש שלאחר החודש שבעדו משולם התשלום החודשי.

הפרשי שכר (הפרשים)

כשמעסיק משלם לעובד הפרשי שכר בעד תקופות קודמות, הפרשים בגין העלאה בדרגה וכדומה, יש לערוך דוח על הפרשים (הפרשי שכר אינם תשלום נוסף).

על פי תקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח), התשנ"ה-1995, הפרשים ייחשבו לשכרו החודשי הרגיל של העובד וייזקפו על כל אחד מהחודשים, בהתאמה. לכן, הדוח יתייחס לתקופה שבגינה שולמו הפרשים, לפי שיעורי דמי הביטוח והמקסימום שהיו נהוגים באותן התקופות. יש לשים לב לשינויים בשיעורי דמי הביטוח, לשינויים בהכנסה החייבת בשיעור מופחת ולתקרה החייבת בדמי ביטוח באותה התקופה.

תשלום נוסף

"תשלום נוסף" הוא שכר שניתן לעובד נוסף על השכר החודשי הרגיל, למעט הפרשי שכר.

ל"תשלום נוסף" נחשבים, בין היתר, רכיבי השכר הבאים: ביגוד, דמי הבראה, משכורת "13", בונוס, מענק השתתפות ברווחי מעסיק, מענק יובל, ביטוח רכב וכדומה, לרבות כל גילום מס בעבור כל אחד מהרכיבים הללו, וכן כל תשלום תקופתי שלא נהוג לשלמו מדי חודש, למעט הפרשי שכר (שאותם כאמור יש לייחס לכל אחד מהחודשים שבגינם שולמו).

כאשר השכר ברוטו כולל יותר מרכיב אחד של "תשלום נוסף", כגון: גם דמי הבראה וגם ביגוד, יש להביא בחשבון את סך כל ה"תשלומים הנוספים" באותו חודש.

כשמעסיק משלם לעובד בונוס או תשלום כלשהו נוסף על שכרו החודשי הרגיל, עליו לערוך דוח על תשלום נוסף בהתאם לתקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח).

הפעולות שיש לבצע בעניין פריסת שכר

1. החל ממשכורת חודש יוני 2014 יש להשוות את השכר הנוסף לרבע משכר המינימום. על פי חוזר הביטוח הלאומי מס' 1455 הכוונה לרבע משכר המינימום החודשי.

שכר המינימום החודשי היה בסך 4,650 ש"ח החל מאפריל 2015 ועד יוני 2016, ובהתאם לכך כל סכום שכר נוסף השווה לסך 1,163 ש"ח או יותר יש לפרוס לפי התקנות, גם לעובדים יומיים, שעתיים או במשרה חלקית. החל בחודש יולי 2016 שכר המינימום הוא 4,825 ש"ח לחודש ורבע ממנו הוא 1,206 ש"ח. החל מחודש ינואר

2017 שכר המינימום הוא 5,000 ש"ח לחודש ורבע ממנו הוא 1,250 ש"ח. החל מחודש דצמבר 2017 שכר המינימום הוא 5,300 ש"ח לחודש ורבע ממנו הוא 1,325 ש"ח.

עד משכורת חודש מאי 2014 יש לבדוק מהו השכר החודשי הרגיל של העובד בחודש המסוים ולהשוות את השכר הנוסף ל-25% מן השכר החודשי הרגיל של אותו החודש (הכולל גם את הפרמיות, השעות הנוספות וכדומה).

2. בתשלום נוסף יש לנהוג כדלקמן:

2.1 אם התשלום הנוסף נמוך מרבע משכר המינימום של העובד (לפני התיקון: רבע השכר החודשי הרגיל), אזי לא חלות הוראות הפריסה. התשלום הנוסף מצורף לשכר החודשי הרגיל, ומשולמים בגינו דמי ביטוח בחודש התשלום.

2.2 אם התשלום הנוסף עולה על רבע משכר המינימום של העובד (לפני התיקון: רבע השכר החודשי הרגיל) או שווה לו, אזי חלות הוראות הפריסה המפורטות להלן.

3. הוראות הפריסה:

3.1 תשלום נוסף ששולם לאחר שהעובד עבד שנה לפחות ברציפות אצל המעסיק הנוכחי, יש לחלק ב-12. המנה מצורפת לשכרו החודשי הרגיל של העובד בחודש שבו חולק התשלום הנוסף ובכל אחד מ-11 החודשים שקדמו לו.

3.2 תשלום נוסף ששולם לעובד שלא עבד בכל חודשי השנה הקלנדרית, שכוללת את החודש שבו שולם התשלום הנוסף ו-11 החודשים שלפניו, יש לחלק במספר החודשים שבהם עבד העובד במהלך 12 החודשים הללו, עד וכולל החודש שבו שולם התשלום הנוסף. המנה מצורפת לשכרו החודשי הרגיל של העובד בכל אחד מהחודשים הללו.

3.3 יום עבודה בחודש נחשב לחודש שבו העובד עבד.

הפרש של תשלום נוסף

המוסד לביטוח לאומי קבע בעבר כי הפרש של תשלום נוסף ישווה לשכר הרגיל בחודש שבו שולמו הפרשים. בעקבות חוות דעת משפטית במוסד לביטוח לאומי נקבע בחודש אפריל 2008 כי ההפרש האמור ישווה לשכר הרגיל בחודש שבו שולם התשלום הנוסף במקור. החל מיוני 2014 ההשוואה היא לרבע משכר המינימום.

לדוגמה: המעסיק שילם "משכורת 13" במשכורת חודש יולי, ובמשכורת חודש אוגוסט שילם לעובד הפרשים בשל טעות. במקרה זה יש לייחס את ההפרש לחודש יולי ולא לחודש אוגוסט.

הייחוס למועד המקורי משמעו חישוב מחדש בחודש יולי (על פי הדוגמה), תוך עריכה חוזרת של ההשוואה, והפעלת כללי הפריסה על פי הוראות תקנה 5 לתקנות שלעיל.

ההוראות חלות על כל סוגי העילות לשינויים בתשלום נוסף, לרבות טעויות ו/או הסכמים קיבוציים רטרואקטיביים.

24.4.6 חובת תשלום דמי ביטוח על הטבות שכר ופריסת תשלום נוסף כאשר עובד לא עבד במשך חודש מלא

למוסד לביטוח לאומי התברר שהמעסיקים לא נהגו באופן אחיד במקרה של תשלום הטבות שכר לתקופות שבהן העובדים היו זכאים לגמלאות מחליפות שכר, כגון: דמי לידה, ולתקופות שבהן העובד לא עבד במשך חודש מלא, כגון: חופשה ללא תשלום (חל"ת).

ביום 29/06/2015 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר 1458 המפרט את אופן הדיווח בעבור הטבות שכר בתקופת חל"יד וחל"ת, בתוקף ממשכורת יוני 2015 ואילך (מועד דיווח בחודש יולי 2015).

לעניין בונוסים ושכר נוסף בתקופות האמורות נקבעו בשנת 2009 הוראות כדלקמן: ככלל, תשלום נוסף יש לחלק ל-12 חודשים, חודש התשלום ו-11 חודשים אחורה שבהם עבד העובד, אולם נקבע בהוראות שיש להוציא מהספירה חודשים מלאים שבהם העובד לא עבד, גם אם קיבל הטבת שכר או גמלה.

לדוגמה: בחודש דצמבר שולם לרונית תשלום נוסף שעולה על 25% משכר המינימום. רונית קיבלה דמי לידה לתקופה מ-10 במארס עד 14 ביוני באותה השנה.

מאחר שבחודשים אפריל ומאי לא עבדה כלל, יש לפרוס את התשלום הנוסף ל-10 חודשים (ללא החודשים אפריל ומאי).

הארכת חופשת הלידה ללא זכאות לדמי לידה

המוסד לביטוח לאומי פרסם בעבר הבהרות בעניין מבוטחות בחופשת לידה, שמאריכות את החופשה ללא שמגיעים להן דמי לידה בתקופת ההארכה, לפי תיקון 46 לחוק עבודת נשים. לפי ההוראות, המעסיק מתייחס לחופשת הלידה שאין בגינה תשלום דמי לידה כחל"ת, אף שהמבוטחת נמצאת עדיין בחל"ד.

כללים ממשכורת יוני 2015 לעניין הטבות שכר בחל"ת או בחל"ד, לפי חוזר 1458

ככלל, הטבות שכר המשולמות לעובד מידי חודש גם בתקופת שהותו בחל"ת או בחל"ד (כמו: שווי טלפון, שווי רכב, שווי עיתון וכדומה), הן בגדר הכנסות עבודה ולפיכך חייבות בניכוי ובתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות. החוזר מבדיל בין הטבות ששולמו בתקופת חל"ת לבין הטבות ששולמו בתקופת חל"ד. מפורטים להלן עיקרי ההוראות (כל הפרטים הטכניים מצויים בחוזר):

1. הטבות שכר בתקופת חל"ד [לפי סעיף 351(א) לחוק הביטוח הלאומי]

ההטבה תדווח בטופס 102 בקוד מיוחד, תשויך לחודש שבעבורו שולמה וינוכו וישולמו בעבורה דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בהתאם.

ניכוי דמי הביטוח מהעובד יתבצע לפי שיעורי הניכוי (מופחת ומלא) הנהוגים לסוג העובד ובהתאם לסוג המעסיק - עיקרי או משני.

החוזר מדגיש ומציין, שחודשי חל"ד (מלאים) אינם נחשבים כחודשי עבודה לעניין פריסת שכר נוסף.

2. הטבות שכר בתקופת חל"ת

הטבה המשולמת לעובד בתקופת חל"ת (החל מהחודש הראשון של החופשה), משולמת לו למעשה מכוח תקופת עבודתו אצל מעסיקו, ועל כן ההטבה תיוחס לחודש העבודה שקדם למועד יציאתו של העובד לחל"ת.

על המעסיק לייחס את כלל ההטבות ששולמו לעובד בתקופת החל"ת לחודש העבודה האחרון שקדם למועד יציאתו לחל"ת. סכום ההטבות הוא בגדר שכר נוסף ויחולו לגביו כללי הפריסה.

ההטבה תדווח בטופס 102 כתשלום נוסף. מקרים שבהם תקופת חל"ת חרגה משנה והעובד קיבל מידי חודש הטבות שכר גם לאחר 12 חודשים, יועברו כחריגים לבדיקת המשרד הראשי.

בעבור תקופת החל"ת משולמים דמי ביטוח כבעבר (כלומר, בכל אחד משני החודשים הראשונים המלאים של החל"ת על המעסיק לדווח על העובד ולשלם דמי ביטוח מינימליים. המעסיק רשאי לנכות סכום זה מכל סכום שיגיע לעובד ממנו, הכול כמפורט בתקנות. יום עבודה אחד בחודש נחשב כחודש עבודה).

למען הסר ספק מודגש בחוזר כי סך ההטבות ששולמו לעובד בתקופת החל"ת בחודש שקדם לחודש שבו יצא העובד לחל"ת, ייחשב כבסיס לחישוב גמלאות מחליפות שכר, בהתאם להוראות החוק.

תשלום בעקבות פשרה בין עובד למעסיק

תשלומים שניתנו לעובד כפיצוי פירותי יש לייחס לתקופה שאליה התשלום מתייחס (לדוגמה: הפרשי דרגה ששולמו לעובד בגין שנתיים אחרונות יש לייחס לשנתיים הרלוונטיות). שכר נוסף יש לפרוס בהתאם לכללי הפריסה.

תשלום הוני פטור מתשלום דמי ביטוח ואינו נכלל כבסיס לגמלה.

פריסת מענק לבעל שליטה

בתנאים מסוימים מענק שמקבל בעל שליטה עד חודש מארס מיוחס לשנה הקודמת לעניין חבות המס. המענק מדווח למוסד לביטוח לאומי בחודש שבו התקבל בשנה השוטפת לפי כללי הפריסה.

חבות בדמי ביטוח של המענקים לרופאים במקצועות במצוקה ובפריפריה

המוסד לביטוח לאומי רואה במענקים לרופאים במקצועות מצוקה ובפריפריה כהכנסת עבודה. המענק נחשב כשכר רגיל בחודש שבו שולם בפועל לרופא.

24.4.7 הפרשי גמלה

הפרשי גמלה בשל תשלום נוסף או הפרשי שכר

מעסיק ששילם בונוס שחייב בפריסת שכר (גם אחרי ניתוק יחסי העבודה), או ששילם לעובדים הפרשי שכר בשל תקופות קודמות, חייב לפנות למוסד לביטוח לאומי ולקבל השלמה לגמלאות שהוא קיבל בעבור העובד (לדוגמה: תגמולי מילואים), ולהפנות את העובד למוסד לביטוח לאומי כדי לקבל השלמה לגמלאות מחליפות שכר שהעובד קיבל, כגון: דמי לידה. יש לשים לב למגבלת השיהוי (בדרך כלל שנה מיום מתן הבונוס).

המוסד לביטוח לאומי מזכיר למעסיקים בעקבות ביקורת ניכויים שיש להודיע לעובדים על זכאותם לתבוע הפרשי גמלה (על פי חוק הודעה לעובד), לדוגמה, לעובד שהוסיפו למשכורתו בביקורת הניכויים שווי רכב, ומשלם הפרשי גמלה בתנאים מסוימים.

הפרשי גמלה כתוצאה מאי דיווח של מעסיק על משכורת

בהקשר לאמור לעיל, מבקר המדינה הזכיר למוסד לביטוח לאומי את זכותו לתבוע השבת גמלאות ממעסיק שלא דיווח או לא שילם דמי ביטוח בעד עובדו (לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי).

בפסק דין רפאל חיון נ' המוסד לביטוח לאומי (ב"ל 13-07-57285 מיום 24.12.2015) הגדיל בית הדין את בסיס השכר הרבע שנתי שלפיו שולמו למבוטח גמלאות בגין תאונה בעבודה, כיוון שהמעסיק לא דיווח למוסד לביטוח לאומי על שכרו האמיתי של המבוטח.

המוסד לביטוח לאומי הוסיף את המעסיק כצד ג' לתביעה ובית הדין קבע כי צד ג' ישלם למוסד לביטוח לאומי את השלמת דמי הביטוח לשכר המתוקן ואת הסכומים העתידיים אשר נדרש המוסד לביטוח לאומי לשלם למבוטח בהתאם לשכרו המתוקן.

24.4.8 הבסיס לתשלום גמלאות מחליפות שכר כאשר השכר מורכב גם מעמלות

כאשר שכר עבודה כולל עמלות, יש לבחון מראש אם העמלות הן בונוס או שכר רגיל. הבעיה מתעוררת בעיקר בחישוב הבסיס לקביעת דמי לידה או דמי פגיעה בעבודה, שהרי בונוס נפרס לפי כללי הפריסה ל-12 חודשים.

בהתאם לתקנות, סבור המוסד לביטוח לאומי כי לאחר שהעובד או העובדת יחזרו לעבוד ויצברו בונוסים נוספים, יוכלו לתבוע את הפרשי הגמלה ולכן דמי הלידה לא ייפגעו.

בפועל, הפרשי הגמלה בדרך כלל נמוכים משמעותית. יולדת, לדוגמה, אינה עובדת בזמן חופשת הלידה ולכן לא תקבל בונוס בתקופה הזאת, כך שהבונוסים שתקבל לאחר הלידה יהיו נמוכים באופן משמעותי מאשר אלה שלפני הלידה.

לדעת המוסד לביטוח לאומי, קיימות שלוש אפשרויות על פי התקנות לרישום עמלות רבעוניות:

1. כשכר רגיל המשולם לעובד מדי חודש. המעסיק מגיש דוחות מתוקנים לחודשים שבעבורם שולם התשלום, אם התשלום שולם באיחור.

2. כתשלומים המדווחים בחודש שלאחר החודש שבעבורו הם אמורים להשתלם (כמו שעות נוספות).

3. כתשלומים נוספים שיש לפרוס לפי תקנות הפריסה.

כיוון שהמוסד לביטוח לאומי פורס עמלות לפי תקנות הפריסה לצורך חישוב דמי הלידה, פנו יולדות לבית הדין והסוגיה האמורה לעיל נדונה בשני פסקי דין:

1. בפסק דין המוסד לביטוח לאומי נגד קרן פרידמן (עב"ל 10-129) בבית הדין הארצי לעבודה ביום 20.06.2011.

2. בפסק דין פלונית נגד המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 09-543) בבית הדין הארצי לעבודה ביום 4.5.2011.

משכורתן של העובדות בפסקי הדין התבססה על משכורת ועל עמלות ששולמו על פי הצלחה ונוכו דמי ביטוח גם בגין העמלות. המוסד לביטוח לאומי הכיר בתביעת העובדות לדמי לידה והתייחס לעמלות כתשלום נוסף.

בעניינה של קרן פרידמן אישר בית הדין הארצי את קביעת בית הדין האזורי לעבודה כי המעסיקה ראתה בתשלום העמלות חלק משכרה של העובדת, קיבל את תביעת העובדת וקבע כי משהיו העמלות חלק משכרה הרגיל של העובדת, יש לכלול אותן בחישוב דמי הלידה, ללא פריסה.

ערעורה של פלונית נדון לאחר שבית הדין האזורי הצדיק את עמדת המוסד לביטוח לאומי. בית הדין הארצי קיבל את הערעור וראה "במענק הרבעוני", בנסיבות המקרה, חלק משכרה החודשי של המבוטחת ללא פריסה.

בית הדין הדגיש שדרך חישוב אחרת עלולה להביא להפלייתן לרעה של עובדות המקבלות את שכרן בדרך של עמלות.

24.4.9 צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים

מי שמשלם תשלומים בעבור הרצאות, הדרכות, שמירה, תשלומים למורי דרך ולאחרים, יבחן אם תנאי העבודה מחייבים אותו לנכות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות מנותני השירות ולדווח עליהם כשכירים למוסד לביטוח לאומי, כמחויב בצו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים.

החיוב בדמי הביטוח נעשה לפי החודש שבו ניתן השירות ולא לפי חודש התשלום. חשוב שהמשלם יקפיד על מילוי האישור לעובד. בין היתר עליו לכלול באישור את הסכום שממנו נוכו דמי ביטוח, את דמי הביטוח הלאומי שנוכו, את דמי ביטוח הבריאות שנוכו, את התשלום שהמשלם העביר למוסד לביטוח לאומי ואת פרטי סניף הביטוח הלאומי.

מי שמשלם תשלום על פי הצו האמור ומנכה דמי ביטוח ממקבל התשלום, מדווח למוסד לביטוח לאומי מדי חודש בטופס 102. פעם ברבעון יש להעביר את קובץ המבוטחים הללו למוסד לביטוח לאומי, על פי הוראות שמצויות באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (לשידור קובץ מרצים ואומנים) בטופס בל/652.

עבור קבלת תגמולי מילואים יש להעביר למוסד לביטוח לאומי אישור חודשי ולא אישור שנתי.

החל מינואר 2010 המוסד לביטוח לאומי דורש לדווח בדיווח רבעוני ממוכן את הטופס האמור באתר קשרים עסקיים של המוסד או באמצעות האינטרנט. החל משנת 2011 המוסד פרסם שלא יתקבלו דיווחים ידניים.

על סדר היום של ועדת העבודה, הרווחה והבריאות של הכנסת הועלתה הצעה לבטל את הצו, אך לאחר דיון ההצעה נדחתה, ובשלב זה הצו חל כבעבר.

מעמד מבוטחים בענפי הספורט

ביום 13.4.2014 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר ביטוח מספר 1418 שבו נערכת הבחנה בין ספורטאי מקצועי אשר עיסוקו בספורט הוא על פי רוב משלח ידו העיקרי ועל כן הוא נחשב עובד שכיר לפי צו סיווג מבוטחים, לבין ספורטאי חובב.

עובד שכיר על פי צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים

להלן הבהרה מאת **מר שלמה אשכנזי**, מנהל תחום הביטוח במוסד לביטוח לאומי לשעבר:

מבוטח שהצהיר שהוא עבד כ"עובד שכיר" אצל מעסיק בהתאם לכללים הרשומים בצו לסיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, לדוגמה מרצה לפי פרט 6 בתוספת הראשונה לצו האמור, ההתייחסות אליו תהיה כאל שכיר שמעסיקו חייב בתשלום דמי ביטוח בעבורו, ובאחריות סניף הביטוח הלאומי להשלים את הפרטים החסרים.

בתקופת תהליך הברור המבוטח ייחשב לפי המעמד שקיים במערכת.

צו סיווג מבוטחים בהקשר לנהג מונית

בסעיף 3 לצו סיווג מבוטחים, נקבע שמבוטח העוסק בסוג עבודה המפורט בתוספת השנייה לצו והנתון בתנאי עבודה מיוחדים כמפורט בתוספת זו, ייחשב לעניין החוק כעובד עצמאי ובלבד שמתקיימים לגביו תנאי ההגדרה של עובד עצמאי בסעיף 1 לחוק.

בתוספת השנייה בצו סיווג מבוטחים נקבע כי נהג מונית יסווג כעובד עצמאי אם מתקיימים לגביו תנאי ההגדרה של עובד עצמאי, בכל תנאי העסקה, ובלבד שגמול העבודה אינו משתלם על בסיס יחידת זמן.

הגדרת עובד עצמאי בסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי היא: "מי שעוסק באותה תקופה במשלח ידו שלא כעובד, ומתקיימים בו תנאי הכנסה ומספר שעות עבודה מסוימים".

קביעת מעמדו של נהג מונית לפי צו סיווג מבוטחים – פסקי דין

ביום 16 במאוס 2015 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 27308-05-14) את תביעתו של משה הרוש לדמי אבטלה, וקבע כי המבוטח שהיה נהג מונית ולכאורה נקבע כעצמאי לפי צו סיווג מבוטחים, נחשב לעובד שכיר. כלומר נקבע כי התוספת השנייה בצו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים חלה רק אם מתקיימים תנאי ההגדרה של עובד עצמאי ונשללים הקריטריונים של יחסי עבודה בין הצדדים.

המבוטח עבד כנהג מונית שכיר ללא חוזה העסקה בכתב כשלוש וחצי שנים, כאשר המונית הייתה בבעלות המעסיק. השכר שולם לו על בסיס גלובלי חודשי קבוע ללא דוחות שעות נוכחות. שעות העבודה השתנו בכל יום, חמישה ימים בשבוע, ללא סופי שבוע. תביעתו לדמי אבטלה נדחתה בטענה שהוא אינו עובד שכיר.

בית הדין האזורי קבע כי קיומם של יחסי עבודה לעניין חוק הביטוח הלאומי נבחנים לפי הכללים הקבועים במשפט העבודה.

תשלום שכר קבוע מביא לכאורה להחלת סעיף 5 לתוספת השנייה, ולכאורה המבוטח הוא עצמאי. ואולם על אף האמור - מבוטח העונה להגדרת עובד שכיר על פי המבחנים במשפט העבודה, גם אם הוא מועסק בסוג עבודה ובתנאי עבודה כבתוספת השנייה, לא יסווג כעובד עצמאי. זאת לאור הסיפא של סעיף 3 לצו בשילוב עם הסיפא של הגדרת עובד עצמאי בסעיף 1 לחוק - כך שכל שנקבע כי מדובר בעובד שכיר, אי אפשר להחיל עליו את הצו.

בית הדין קובע כי המוסד לבטוח לאומי היה אמור לבחון אם מתקיימים תנאי ההגדרה של עובד עצמאי (לרבות בחינה כי המבוטח אינו עובד שכיר). לאור האמור לעיל נפסק כי המבוטח הוא עובד שכיר - ולכן זכאי לדמי אבטלה.

בדומה לפסק הדין שלעיל, קיבל בית הדין האזורי את תביעתו של לירן פישלזון (ב"ל 14-09-18390 מיום 10.11.2015). בית הדין פסק כי יש להגדיר את עבודתו של המבוטח כנהג מונית בחברת מונית כעבודה של עובד שכיר לצורך תשלום דמי אבטלה. נפסק כי המבוטח השתלב במפעל של חברת המונית ולבד מלהעמיד את עצמו לרשותה הוא לא נשא בסיכונים ובהוצאות העסק ואין בעובדה ששכר המבוטח שולם על בסיס פדיון המונית או בעובדה שאת חלק מלקוחותיו הוא איתר, כדי לשנות ממסקנה זו.

המבוטח עבד כנהג מונית כשכיר בתקופה שבין יום 1.12.2010 ליום 23.5.2014. תלושי השכר הודפסו בזמן אמת ונוכו דמי ביטוח כדין. המונית שנהג בה ושעות העבודה נקבעו על ידי המעסיק. שכרו לא היה קבוע והיה תלוי בפדיון ובכמות הנוסעים שנסעו, ולא נקבע לפי יחידת זמן. דמי הבראה, חופשה וכד', שולמו לו באופן חלקי בלבד. המבוטח לא נשא בעלויות הדלק של המונית או בעלויות התיקונים ולמעסיק הייתה שליטה עליו באמצעות מכשיר ה-GPS, כך שהמעסיק ידע היכן הוא נמצא ויכול היה לשלוח אותו לאסוף נוסעים.

לא הובטח לו שכר מינימום וככל שלא היו נוסעים ביום מסוים, לא קיבל שכר בגין אותו יום.

ביום 20.4.2014 קיבל המבוטח מכתב הפסקת עבודה מהמעסיק.

תביעת המבוטח לדמי אבטלה נדחתה מהטעם שלא צבר תקופת אכשרה כנדרש בחוק, מאחר שמעמדו נקבע כעובד עצמאי.

הדיון סבב סביב השאלה אם יש להגדירו כעובד שכיר או כעובד עצמאי.

בית הדין קובע לפי הלכות קודמות כי תכלית החקיקה היא להרחיב את מעגל העובדים המבוטחים ולא לצמצמו. מכל מקום, לא הייתה כוונה בסעיפים הללו לגרוע ממעמדם של אלה שלפי הקריטריונים של משפט העבודה מסווגים ממילא כעובדים שכירים.

לדעת בית הדין, העובדה ששכר המבוטח שולם על בסיס פדיון המונית או העובדה שחלק מלקוחותיו היו לקוחות שהוא איתר, אין בה כדי לשנות מהעובדה שלמעסיק הייתה יכולת פיקוח, שהמונית הייתה בבעלות המעסיק ושימשה את המבוטח רק לנסיעות הקשורות לעבודה, שהנפקו לו תלושי שכר בזמן אמת, ששולם לו חלק מזכויותיו ושהוצא לו מכתב סיום עבודה.

בנסיבות אלו קבע בית הדין כי המבוטח היה במעמד של עובד שכיר ולפיכך זכאי לדמי אבטלה.

24.4.10 חובת דיווח חודשית

המשכורת המדווחת למוסד לביטוח לאומי מהווה בסיס לגמלאות. לכן, לפי סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי, יש לדווח מדי חודש על השכר הרגיל, גם אם השכר שולם באיחור.

על בעלי שליטה להקפיד לקבל שכר באופן שוטף, כפי שנהוג לשלם לשאר העובדים.

בעלי שליטה ולעתים גם בני משפחה מתבקשים לצרף לתביעה לגמלה מחליפת שכר, כמו דמי לידה, דף בנק שכולל הפקדת שלוש משכורות אחרונות.

24.4.11 דיווח רבעוני

החל בחודש ינואר 2010 המעסיקים חייבים לדווח למוסד לביטוח לאומי, נוסף על הדיווח החודשי, דיווח שמי מפורט באופן ממוכן בלבד, פעם ברבעון בעבור:

(1) פנסיונרים בפנסיה מוקדמת.

- (2) תלמידים בהכשרה מקצועית.
- (3) עובדים בחופשה ללא תשלום.
- (4) דיווח לפי צו סיווג מבוטחים.

פנסיה מוקדמת - החל מפברואר 2010, משלמי הפנסיה חייבים לפרט למוסד לביטוח לאומי פעם ברבעון באופן ממוכן בלבד את שמות מקבלי הפנסיה. נוסף על דוחות אלה מוגש טופס 126. יש להמשיך ולדווח מדי חודש דיווח חודשי כמקובל.

הכשרה מקצועית ושיקום מקצועי - להלן הכללים לדיווח על מבוטחים בהכשרה מקצועית או בשיקום מקצועי, החל מיום 1 ביולי 2011 (עד יום 30.6.2011 נותן ההכשרה גבה מהתלמיד דמי ביטוח והעביר למוסד לביטוח לאומי).

חובת נותן ההכשרה המקצועית - תשלום דמי ביטוח לאומי לענפים:

- נפגעי עבודה (בשיעור 0.4% מסכום מחצית השכר הממוצע במשק).
- אימהות - מקומות שאושרו לכך בתקנות וקיבלו אישור מאת המוסד לביטוח לאומי (0.1% מסכום מחצית השכר הממוצע במשק).

המעסיק ממלא את השדות לענף "נפגעי עבודה" ולענף "אימהות" בלבד.

חובת התלמיד - לשלם דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ישירות למוסד לביטוח לאומי. המוסד לביטוח לאומי פונה אל התלמידים לצורך עדכון חובת התשלום. המעסיק מעביר פעם ברבעון רשימה שמית של התלמידים שלמדו במוסד ברבעון החולף.

24.4.12 עדכונים בדיווח על משכורות

המוסד לביטוח לאומי פרסם החל מדיווח עבור חודש ינואר 2017 את השינויים כדלקמן:

1. בוטל קוד דיווח מספר 2 (דוח נוסף). מעסיק ידווח על עובד נוסף בקוד דיווח 8 (דוח מתקן).
2. דוח שוטף ראשון יש לדווח בקוד דיווח 1 בלבד ולא בקוד דיווח 8.
3. מעל גיל הזכאות אין לנכות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות מעובד, למעט ממי שנעשה תושב ישראל לראשונה לאחר גיל 62 (בעבר הגיל היה 60 אך עלה בהדרגה בהתאם לחוק גיל פרישה).

24.4.13 העברת מידע ממוחשב

אפשר להגיש מידע באופן ממוחשב לאתר האינטרנט של הביטוח הלאומי <https://b2b.btl.gov.il> ברישום מוקדם. באתר יש הסבר על אופן ההרשמה (מוקד התמיכה למערכת קשרים עסקיים: 02-6463252). כניסה לאתר דרך מערכת ייצוג לקוחות חוסכת את ההרשמה.

24.4.14 דוח מתוקן ודוח שאינו סביר

חשוב לזכור שדוחות מתוקנים בניכויים ניתן להגיש בדרך כלל באיחור של עד שלושה חודשים. החל מהחודש הרביעי יש לצרף הסבר לדוח המתקן. לעתים המוסד לביטוח לאומי מבקש הסבר גם לדוחות מתוקנים לתקופה קצרה. תיקוני דוחות שנעשים בדיעבד, ובייחוד בשל משכורות לבעלי שליטה, נבחנים בתחום גבייה ממעסיקים במשרד הראשי שבביטוח הלאומי.

המוסד לביטוח לאומי פונה למעסיקים ודורש הסבר לדוחות שאינם סבירים.

ההסבר על אי הסבירות יכול להיעשות באמצעות קובץ ייצוג לקוחות. הפקיד בסניף הביטוח הלאומי יגיב לדברי ההסבר באמצעות "התכתבות מפקיד" (יש לפתוח את מעטפת "התכתבות מפקיד" בכניסה לקובץ ייצוג לקוחות).

24.4.15 דמי ביטוח מופחתים בשל זכאות לגמלה

מעסיק שמדווח על עובד כמבוטח בשיעורי דמי ביטוח מופחתים בשל זכאות לגמלה, חייב לוודא שבידיו נמצא אישור מהמוסד לביטוח לאומי המעיד על התנאים המזכים בהטבה.

הנחה בדמי הביטוח ניתנת כאשר המבוטח מקבל בפועל מהמוסד לביטוח לאומי בישראל קצבת נכות כללית מלאה לתקופה של שנה לפחות או לצמיתות, קצבת נכות מעבודה בשיעור 100% לצמיתות, או קצבת אזרח ותיק (ראה הבהרה בהמשך).

נכה שקיבל קצבת נכות כללית בשיעור 100% לפי חוק לרון, וקצבתו הופסקה בשל הכנסות גבוהות, זכאי לקבל בתנאים שבחוק את השיעורים הנמוכים של דמי הביטוח במשך 36 חודשים נוספים, בהתאם לאישור שיקבל מהמוסד לביטוח לאומי בעבור המעסיק.

הבהרה בעניין זכאות לקצבת נכות כללית לשנה לפחות - הכוונה לתקופה שאינה כוללת את 90 הימים הראשונים, שבהם נקבעת הזכאות לקצבת הנכות הכללית.

המוסד לביטוח לאומי ערך הפגשה של משכורות מטופסי 126 עם הנתונים המצויים במחלקות הגמלאות, ומחייב בדמי ביטוח מעסיקים שלא פעלו כחוק (חשוב מאוד לשמור על טופס 101 החתום על ידי העובד ועל האישור שהביא מהמוסד לביטוח לאומי המעיד על זכאותו בפועל לקצבה).

יש לשים לב לסוג הקצבה שהמבוטח מקבל, כיוון שקצבה לשירותים מיוחדים, קצבה לנכה פוליו, גמלת ניידות, קצבה בשל פגיעת איבה וקצבה לנכי צה"ל, למשל, וכן זכאות לפטור ממס בשל נכות, אינם מזכים בהנחות במוסד לביטוח לאומי.

עובד שכיר בגיל פרישה שבחר קבל קצבת נכות מעבודה במקום קצבת אזרח ותיק (זקנה)

למרות ההוראות המפורשות שלעיל, המוסד לביטוח לאומי הקל על מבוטחים בגיל פרישה ופרסם בחודש מארס 2012 כדלקמן:

כדי שעל משכורתו של עובד שכיר בגיל פרישה המקבל קצבת נכות מעבודה, יחולו הכללים שחלים על מי שמקבל קצבת אזרח ותיק לעניין תשלום דמי ביטוח, עליו להגיש תביעה לקצבת אזרח ותיק, לבחור שלא לקבל את קצבת אזרח ותיק ולמסור למעסיק את אישור הזכאות העקרוני. עובד שלא מסר את האישור האמור למעסיק, ינוכו ממנו דמי ביטוח על פי החוק והמעסיק יעביר את חלקו בהתאם.

המעסיק יחזיר לעובד דמי ביטוח שנוכו ביתר אם קיבל מהעובד באיחור את אישור הזכאות לקצבת אזרח ותיק, ואם טעה וניכה דמי ביטוח מעובד שזכאי לקצבת אזרח ותיק. הדיווח על שינוי סטטוס נעשה בקובץ זיכויים שבע שנים אחורנית.

24.4.16 תשלום דמי ביטוח בתקופת חופשה ללא תשלום (חל"ת)

מי שנמצא בחל"ת בהסכמת המעסיק לפחות חודש קלנדרי אחד מלא (או בחל"ת ללא זכאות לדמי לידה), ובתקופה זו אינו עובד אצל מעסיק אחר ואינו עובד עצמאי, מעסיקו ינהג כאמור להלן:

בכל אחד מהחודשיים הראשונים (2 חודשים) של החל"ת על המעסיק לדווח על העובד ולשלם דמי ביטוח מינימליים. המעסיק רשאי לנכות סכום זה מכל סכום שיוגיע לעובד ממנו [כמפורט בתקנה 6(ג) להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח].

סכום דמי הביטוח המינימליים נגזר משכר המינימום כפול 6.57%. בתקופה הזו העובד בחל"ת מבוטח לכל ענפי הביטוח, למעט לענף פגיעה בעבודה ולענף זכויות בפירוק חברה ופשיטת רגל של מעסיק.

הכוונה לחודש מלא או לחודשיים מלאים, שבהם העובד נמצא בחופשה ללא תשלום. כאשר העובד עובד אפילו יום עבודה אחד בחודש, ישולמו דמי ביטוח בעד יום העבודה בלבד.

החל מהחודש השלישי של החל"ת על המבוטח לשלם דמי ביטוח בעצמו, לרבות מבוטחת בחל"ת (לפי עמדת המוסד לביטוח לאומי יחסי העבודה הושעו ולא נותקו). יש לפנות למוסד לביטוח לאומי בסניף המגורים, למחלקת גבייה ממבוטחים שאינם שכירים (גלי"ש).

כל עוד לא נותקו יחסי העבודה, לא תיחשב מבוטחת כאמור שאינה עובדת לעקרת בית נשואה או לאלמנה בת קצבה לעניין הפטור מתשלום דמי ביטוח.

תקופת אכשרה לדמי לידה

בבחינת תקופת אכשרה לדמי לידה מובאים בחשבון החודשיים הראשונים של חל"ת, כאמור לעיל, אם הם לפני היום הקובע לזכאות לדמי הלידה.

מבוטחת בחופשת לידה

המוסד לביטוח לאומי פרסם הבהרה בעניין מבוטחות בחופשת לידה, שמאריכות את החופשה ללא שמגיעים להן דמי לידה לתקופת ההארכה, לפי תיקון מספר 46 לחוק עבודת נשים, התשי"ד-1954.

בגין מבוטחות אלה המעסיק משלם דמי ביטוח במעמד של חופשה ללא תשלום, ולכן החל מהחודש השלישי המלא של החל"ת חובת התשלום מוטלת על המבוטחת כפי שהוסבר לעיל.

החידוש בהבהרה של הביטוח הלאומי הוא ההתייחסות לחופשת הלידה כאל חל"ת, אף שהמבוטחת נמצאת עדיין בחופשת לידה. כיוון שלא משתלמים לה דמי לידה - רואים בה עובדת בחל"ת לעניין הביטוח הלאומי.

התשלום של המעסיק הוא בעבור חודש מלא שלא הייתה בו העסקה, ולכן המעסיק לא ישלם את המינימום בעבור חודש שבו המבוטחת עדיין מקבלת דמי לידה, אלא מהחודש העוקב. כמו כן לא ישולם המינימום בחודש שבו חזרה העובדת לעבוד, שכן בגין חודש זה ישלם המעסיק בעבורה בגין ימי עבודתה בפועל.

24.4.17 מבוטח שלא עבד בשל סיבה שאינה תלויה בו

לפי תקנה 11 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח - מבוטח שלא עבד מחמת מחלה, תאונה, שביתה, השבתה או אבל במשפחה, עד חודשיים רצופים בשנת מס אחת, פטור מתשלום דמי ביטוח לאומי, אך חייב בתשלום דמי ביטוח בריאות, אם ימלא טופס וימציא למוסד לביטוח לאומי אישורים ואסמכתאות. חוזר ביטוח 1433 מיום 11.2.2016.

24.4.18 העסקת עובדים זרים (תושבי חוץ)

סעיף 2א לחוק הביטוח הלאומי קובע החל משנת 2003 כי לעניין חוק זה לא יראו כתושב ישראל, בין השאר, את מי שבידו אשרה ורישיון לשיבת ביקור בישראל (אשרות מסוג ב/1, ב/2, ב/3, ב/4, לרבות רישיון עבודה).

הדיווח על העובדים הזרים נעשה לפי שיעורי דמי ביטוח מיוחדים במוסד לביטוח לאומי או באמצעות לשכת שירות התעסוקה (להלן: "לשכת התעסוקה").

דיווח ללשכת התעסוקה

מעסיקי עובדים זרים שמקום מושבם בשטחים (למעט עובדים זרים במשק בית) שמועסקים בתחומי מדינת ישראל, מדווחים באמצעות מדור התשלומים שליד לשכת התעסוקה [תקנה 3(ב) לתקנות הביטוח הלאומי (גביית דמי ביטוח), התשי"ד-1954].

ביום 29 ביולי 2012 פרסמה רשות האוכלוסין וההגירה הבהרה בעניין דמי הביטוח הלאומי והיטל ההשוואה. על פי ההבהרה, הגבייה לביטוח הלאומי כוללת את ענפי הביטוח: נפגעי עבודה, אימהות ופשיטת רגל והיתרה כוללת את היטל ההשוואה.

סך שיעורי דמי הביטוח הלאומי והיטל ההשוואה הנגבים מהעובדים הפלשתינים המועסקים בישראל זהים לחלוטין לשיעורי דמי הביטוח הלאומי המוטלים על עובדים ישראלים.

דיווח במוסד לביטוח לאומי

הדיווח למוסד לביטוח לאומי על העסקת עובד זר נעשה לפי קריטריונים שונים המפורטים להלן:

1. תושבי כל המדינות, למעט תושבי מדינות שחתומות עם ישראל על אמנה לביטוחן סוציאלי [לרבות פליטים ומבקשי מקלט בעלי אשרות לפי סעיף 2(א)(5) לחוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952].
2. תושבי שטחים שאינם תושבי ישראל שעובדים במשק בית - המעסיק מדווח ומשלם דמי ביטוח לאומי ישירות למוסד לביטוח לאומי ולא ללשכת התעסוקה.
3. עובדים זרים המועסקים ב"אזור" - הדיווח למוסד לביטוח לאומי נעשה לפי תיקון בחוק הביטוח הלאומי מיום 1.10.2005.
4. תושבי חוץ ממדינות אמנה (כמוסבר להלן).

על פי חוזר מעסיקים מספר 1451 מתאריך 18.2.2013 החזר דמי ביטוח למעסיק בעבור תושב חוץ (לרבות תושב שטחים) שדווח בטעות כתושב ישראל, ייעשה עד שבע שנים לאחור ועוד השנה השוטפת.

ביטוח בריאות ממלכתי

מי שאינו נחשב תושב ישראל בביטוח הלאומי אינו מבוטח על פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי. בעניין זה הותקן צו הקובע הסדר מפורט המחייב מעסיק לבטח עובד זר בישראל במסגרת ביטוח רפואי פרטי, לרבות עובדים זרים השוהים בישראל שלא כדין.

גמלאות לעובדים הזרים שאינם תושבי מדינות אמנה לביטחון סוציאלי

העובדים הזרים מבוטחים לענפי הביטוח הבאים שבהם לא קיים תנאי התושבות: ביטוח מפני פגיעה בעבודה, ביטוח מפני פירוק חברה או פשיטת רגל של מעסיק, ביטוח אימהות (דמי לידה לעובדת זרה ומענקים) וקצבאות ילדים לטובתם בארץ כדין עם ילדיהם.

העסקת תושבי חוץ ממדינות אמנה לביטחון סוציאלי

החל בחודש ינואר 2010 דורש המוסד לביטוח לאומי לדווח על תושבי חוץ (שאינם אזרחי ישראל) שהם תושבי מדינות שישאל חתומה עמן על אמנה לביטחון סוציאלי - כעל תושבי ישראל, למעט תשלום דמי ביטוח בריאות.

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזרים הכוללים הנחיות בדבר תשלום דמי ביטוח לאומי בעד תושבי חוץ ממדינות אמנה שמועסקים בישראל.

בהתאם להנחיות, כל מעסיק בארץ שמעסיק עובד תושב חוץ שאינו בעל תעודת זהות ישראלית, מאחת המדינות שנכרתה עמן אמנה לביטחון סוציאלי שכוללת ענפי ביטוח מסוימים לעניין גמלאות, חייב לדווח למוסד לביטוח לאומי ולשלם דמי ביטוח לאומי (ללא דמי ביטוח בריאות) בהתאם לכללים שחלים על עובד תושב ישראל.

הדיווח על מי שאינו בעל תעודת זהות ישראלית נעשה באמצעות טופס 102 המשמש לדיווח בעד עובדים תושבי ישראל. המוסד לביטוח לאומי מנפיק לעובד האמור מספר מזהה שישמש לצורכי הביטוח הלאומי. כדי לקבל מספר מזהה, על המעסיק למלא טופס בל/1050 - שאלון לרישום נפש, שניתן להוריד מאתר האינטרנט של המוסד לביטוח לאומי. יש לצרף לטופס את צילום הדרכון הזר וכן אישור העסקה שכולל את פרטי העובד, פרטי המעסיק ומספר תיק הניכויים במוסד לביטוח לאומי, ולשלוח את הטופס לתחום הביטוח במשרד הראשי.

להלן רשימת המדינות שכלולות בהוראות המחייבות תשלום דמי ביטוח לאומי בישראל בשנת 2017: אוסטרליה, אורוגוואי, בולגריה, בלגיה, בריטניה, גרמניה, דנמרק, הולנד, נורבגיה, פינלנד, צ'כיה, צרפת, שוודיה, שוויץ, סלובקיה, רומניה, איטליה ורוסיה (החל מיום 1.10.2017).

עובדים זרים תושבי קנדה - עובדים אלה משלמים דמי ביטוח לאומי כתושבי חוץ כיוון שהאמנה עם קנדה היא אמנה מצומצמת שאינה כוללת ענפי ביטוח לעניין גמלאות. המעסיקים חייבים לקבל מספר מזהה בגין העובדים האלה כיוון שעם קנדה (במחוזות מסוימים) ישראל חתומה על אמנה למניעת כפל דמי ביטוח.

העסקת עובדים זרים שלא כדין

על פי הערכות, כמחצית מהעובדים הזרים עובדים בישראל שלא כדין. קבוצה זו מורכבת מכמה סוגים עיקריים, כדלקמן:

1. עובדים זרים השהים בישראל כחוק באשרה שאינה אשרת עבודה (כגון באשרת תייר).
2. עובדים זרים שעובדים בישראל לאחר שפג תוקף אשרת העבודה שלהם.
3. עובדים זרים בהיתר עבודה שאינם מועסקים אצל מי שקיבל היתר להעסיקם.
4. עובדים זרים השהים בישראל ללא אשרה ולכן שוהים בארץ שלא כדין.

החל מיום 1 במארכ 2003 לא משולמות גמלאות לעובדים זרים בעד תקופה שבה הם שוהים באופן לא חוקי בישראל.

סעיף 324ב המתוקן קובע כי "לא תשולם גמלה לטובתם של עובדים, כמשמעותו בסעיף 13 בחוק הכניסה לישראל (בסעיף זה - שוהה שלא כדין) בעד תקופת שהותו כאמור".

המונח "תשלום" (לפי הפירוש של המוסד לביטוח לאומי לסעיף) משמש בעיקרו למקרים שבהם מדובר בתשלום של גמלה בכסף, ולא חל על גמלאות אחרות. כלומר, גמלאות שאינן מוגדרות כתשלום בעד תקופה, ממשיכות להשתלם גם למי ששוהה בישראל שלא כדין. לדוגמה: דמי טיפול רפואי לנפגע בעבודה.

המוסד לביטוח לאומי משלם קצבאות חודשיות המשתלמות בעד תקופה (דמי פגיעה, דמי לידה, קצבת נכות מעבודה) רק כאשר פסקה השהות הבלתי חוקית (או שהעובד הזר יצא לחו"ל, או שהשהות הפכה חוקית).

כשתובע הגמלה עוזב את ישראל הוא מקבל את הגמלה בעבור התקופה שנותרה לאחר עזיבתו.

קצבת תלויים (לדוגמה: קצבה לאלמנה שבעלה נהרג כתוצאה מפגיעה בעבודה) משתלמת על פי החוק לתלויים שאינם נמצאים בישראל ולתלויים השהים בישראל כדין.

מעסיקי עובדים זרים שלא כדין צפויים לקנסות מנהליים ולקנסות נוספים בעבור כל יום שבו נמשכת העבירה.

24.4.19 חשיבות הדיווח על ההכנסה הנכונה של עובד לעניין הגמלאות

משכורתו של עובד קובעת את סכום הגמלה שיקבל כאשר הגמלאות מבוססות על שכרו לפני האירוע המזכה בגמלה (כמו דמי פגיעה בעבודה).

במקרים אחרים המשכורת נבחנת במסגרת הזכאות לגמלה (כמו קצבת נכות כללית, או קצבת אזרח ותיק בגיל פרישה המותנה בהכנסות).

פסק דין - "שווי רכב" הוא רכיב שכר שעלול לשלול זכאות לגמלאות זקנה ונכות כללית

ביום 19 ביולי 2015 דחה בית הדין האזורי לעבודה בנצרת (ב"ל 47305-10-13; 22226-11-13) את תביעתם של בני הזוג עמיחי וחדוה יעקובזון. המבוטח תבע את זכותו לקבל קצבת זקנה שנשללה ממנו בדיעבד, והמבוטחת תבעה את התוספת בעבור בעלה, בטרם הבעל הגיע לגיל פרישה.

תביעתם נדחתה כיוון שהתברר בדיעבד שהבעל קיבל שווי רכב במשכורתו ונקבע כי שווי זה הוא רכיב שכר שיש להביא בחשבון במבחן ההכנסה לקבלת קצבת זקנה ותוספת תלויים.

המבוטחת הגישה תביעה לקצבת זקנה שכוללת תוספת תלויים בעבור בעלה ותביעתה אושרה. כשהבעל הגיע לגיל פרישה אישר המוסד לביטוח לאומי את תביעתו לקצבת זקנה וזו שולמה לו במשך חודשים מספר.

מאוחר יותר התברר למוסד לביטוח לאומי כי בתלושי השכר של המבוטח יש גם רכיב של שווי רכב. רכיב זה גרם לשלילת קצבת הזקנה ששולמה לו, ונוסף על כך נשללה למבוטחת תוספת התלויים בגין בעלה, והם נדרשו להחזיר את הקצבאות שקבלו בטעות.

בית הדין הגיע למסקנה כי חוק הביטוח הלאומי מחייב את המוסד לביטוח לאומי לבחון את הכנסת המבוטח על פי סעיף (2) לפקודה, אשר קובע מפורשות כי שווי שימוש ברכב הוא בגדר הכנסה אשר שוויה הוסדר בתקנות.

24.4.20 אחריות המעסיק לדיווח ולתשלום דמי הביטוח ותיקון סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי

מעבר למיצוי הזכויות של העובד, יש חשיבות לדיווח ככלל, ולדיווח על סכום ההכנסה האמיתי בפרט, לאור האפשרות שיש למוסד לביטוח לאומי לתבוע מהמעסיק את דמי הביטוח שלא שולמו לרבות חלק העובד (מגולם) עם הצמדה וקנסות וכן את היוון הגמלה ממעסיק שלא דיווח על העובד או שלא שילם כחוק את דמי הביטוח במועד, לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי.

סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי מאפשר למוסד לביטוח לאומי לגבות ממעסיק שלא נרשם, שלא דיווח על עובדיו או שלא שילם דמי ביטוח בעדם, וקרה מקרה המזכה בגמלה לפני הסדרת הדיווח והתשלום, את היוון הגמלאות העתידיות בכסף שהמוסד לביטוח לאומי שילם וישלם לעובד, ואת השווי הכספי של הגמלאות בעין שהזכאי קיבל בקשר לאותו המקרה.

הגבייה לפי סעיף 369 לחוק היא נוסף על גביית דמי הביטוח שלא שולמו, כולל חלק העובד (מגולם) יחד עם הצמדה וקנסות. סעיף 369 לא הגביל את המוסד לביטוח לאומי בסוג הגמלה שבגינה הוא רשאי לתבוע את החוזר.

לאי דיווח על עובד ו/או אי תשלום דמי ביטוח יש גם היבטים פליליים לפי סעיף 398 לחוק הביטוח הלאומי.

המוסד לביטוח לאומי חייב בעבר מעסיקים לפי הוראות סעיף 369 לעיתים רחוקות, בדרך כלל בעת צירוף המעסיק כצד ג' בתביעה משפטית לתשלום גמלה, לדוגמה בפסק הדין שלהלן (24.12.2015, ב"ל 57285-07-13):

המבוטח עבד כשכיר, נפגע בעבודה בתאריך 23.8.2006 ונפסקו לו 80% נכות מיולי 2008. ביולי 2013 פנה המבוטח למוסד לביטוח לאומי וביקש לתקן את בסיס השכר לחישוב גובה הגמלה כיוון שהשכר אינו משקף את השכר בפועל ששולם לו וכי מדי חודש הוא קיבל סכום נוסף ב"שחור". מובן שהמעסיק הכחיש את העניין וטען שהתלושים משקפים את המשכורת בפועל.

המבוטח הגיש תביעה לבית הדין האזורי לעבודה והמוסד לביטוח לאומי ביקש לצרף את המעסיק כצד ג' לתביעה. בסופו של דבר נקבע כדלקמן:

1. ביום 24.12.2015 הגדיל בית הדין את בסיס השכר הרבע שנתי של המבוטח לשנת 2006 והגדיל באופן הזה את הבסיס לחישוב דמי הפגיעה וקצבת הנכות מעבודה. כלומר, השכר הרבע שנתי תוקן והמבוטח קיבל גמלה מוגדלת.

2. תביעת המוסד לביטוח לאומי נגד צד ג' התקבלה והוא חוייב לשלם את השלמת דמי הביטוח ואת הסכומים העתידיים שהמוסד לביטוח לאומי נדרש לשלם למבוטח בהתאם לשכרו המתוקן.

3. בית הדין לא חייב את המעסיק בהוצאות לאור השיהוי הרב בהגשת התביעה ולאור שיתוף הפעולה של העובד לגבי אי דיווח על שכרו האמיתי.

עובדי משק בית - בסעיף 369 אין החרגה לגבי מעסיקי עובדי משק בית ולכן כל עוד אין הוראה אחרת, מעסיקי משק בית כלולים בהוראות האלה בדומה למעסיקים אחרים.

חיוב שווי בגין הפרשה לפיצויים - לעניין השווי החייב בדמי ביטוח חשוב להזכיר כי חוק ההסדרים לשנת 2017 מחייב לזקוף שווי בגין הפרשה לפיצויים מעל סכום שנקבע בחוק, בתנאים שנקבעו. זקיפת השווי כאמור חייבת בדמי ביטוח.

מצבים שבהם המעסיק לא דיווח על העובד ו/או לא שילם דמי ביטוח בעדו

1. אין למעסיק תיק ניכויים.
2. המעסיק לא דיווח על העובד למוסד לביטוח לאומי.
3. המעסיק דיווח על העובד אך לא שילם את דמי הביטוח.
4. המעסיק שילם את דמי הביטוח בהסדר תשלומים אך לא עמד בהסדר.
5. המעסיק דיווח על העובד דיווח חלקי בלבד והעובד פנה לביטוח הלאומי להשלמת גמלה.
6. המעסיק דיווח על חלק מהשכר או על חלק מרכיבי השכר ואי הדיווח התגלה בביקורת ניכויים של מס הכנסה (שמועברת למוסד לביטוח לאומי), או בביקורת ניכויים של הביטוח הלאומי (לדוגמה: נושאי משרה הפועלים במסגרת חברות ארנק, שווי רכב, הטבות שכר ותשלומי אש"ל חו"ל).
7. התברר בדיעבד כי חלים הכללים של צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעסיקים.
8. נותן שירותים עצמאי פנה לבית הדין או למוסד לביטוח לאומי ונקבע שמתקיימים יחסי עבודה בינו לבין המשלם.

סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי תוקן במסגרת חוק ההסדרים לשנת 2017 **בתוקף מיולי 2017** בנוגע למקרה המזכה בגמלה שקרה במועד זה ואילך.

בסעיף המתוקן הוגבל בתקרה הסכום המרבי שהביטוח הלאומי רשאי לגבות מהמעסיק, כך שהחיוב יהיה אמנם לפי סכום הגמלה המהווה, אך לא יותר מסכום מרבי לפי שלוש מדרגות בהתאם למשך ביצוע העבירה. הסכום המרבי האמור לא יעלה על 20 פעמים השכר הממוצע במשק (בשנת 2017 - 193,460 ש"ח) בעבור אי רישום או אי תשלום לתקופה שעולה על 12 חודשים.

בסעיף מודגש כי המוסד לביטוח לאומי חייב למצות את זכותו לתבוע שיפוי מכוח סעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי לפני הפעלת סעיף 369 לחוק. סעיף 369 יחול על חלק מהסכום שלא נגבה לפי סעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי.

המוסד לביטוח לאומי ימנה פקיד גבייה ראשי, בכיר, שיהיה מוסמך לחייב את המעסיק לפי הסעיף, ויהיה חייב לשלוח למעסיק הודעה בדואר רשום על הכוונה לחייב אותו במסגרת הסעיף. ההודעה תכלול את כל הפרטים לפי הסעיף ותיידע את המעסיק בדבר זכותו לטעון את טענותיו בכתב.

אם המעסיק אינו טוען את טענותיו בתוך 45 ימים מהמועד שבו נמסרה לו הודעת החיוב, ההודעה הופכת לדרישת תשלום שנמסרה למעסיק במועד האמור.

לפקיד הגבייה הראשי ניתנת הזכות להחליט אם לחייב את המעסיק, ולעניין סכום החיוב, אם לחייב אותו לבדו או לחלק את החיוב בינו ובין מעסיקים נוספים, שגם הם לא דיווחו ו/או לא שילמו את דמי הביטוח בגין העובד.

על גביית החוב יחולו הוראות פקודת המסים (גבייה). פיגור בתשלום החוב של יותר מ-30 ימים מיום מסירת דרישת התשלום יכלול הפרשי הצמדה. אפשר להגיש תובענה לבית הדין לעבודה על קביעת החיוב לפי סעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי, כאמור.

המוסד לביטוח לאומי פרסם באתר הביטוח הלאומי הודעה למעסיקים, כדלקמן:

י"ב-2017.1.7 ייכנס לתוקפו תיקון בסעיף 369 לחוק הביטוח הלאומי, לפיו יהיה רשאי המוסד לביטוח לאומי לגבות ממעסיק שלא דיווח ו/או לא שילם את דמי הביטוח בעבור עובדו, החזר קצבאות ששולמו וישולמו לעובד.

מעסיק שלא ישלם את החוב ניתן יהיה לנקוט נגדו הליכי גבייה בהתאם לפקודת המיסים (גבייה), וזאת עד ל- 20 פעמים השכר הממוצע במשק – 193,460 ש"ח.

24.4.21 תשר (טיפ) למלצרים

ביולי 2010 קבע בג"ץ בעניין אסתר כהן (2105/06) כי לעניין תשלום קצבת תלויים לאלמנה שבעלה נהרג כתוצאה מהצלת נערים מטביעה (התנדבות מוכרת), התשר שקיבל המנוח ולא דיווח למוסד לביטוח לאומי יהיה חלק מבסיס ההכנסה שעל פיו תחושב הגמלה (האלמנה הוכיחה לבית הדין כי הסכומים השתלמו בפועל).

בית המשפט התייחס לכך שהסעיף הדין בפיגור בתשלום דמי ביטוח (סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי) אינו חל על התנדבות, והסכים כי הטיפים למלצר הם הכנסת עבודה שאינה מגיעה מהמעסיק.

ביום 14.4.2013 דחה בית המשפט העליון (ברוב של 4 שופטים מול 3) את הדיון הנוסף (דנג"צ 5967/10). לאור הדחייה נשארה בתוקף הלכת ספארי הולדינגס (ע"א 476/87).

התוצאה מדחיית הדיון הנוסף היא שטיפים שקיבל עובד באופן וולונטרי שלא נרשמו בספרי המעסיק, הם הכנסה לפי סעיף 2)2 לפקודה, אך לא מהמעסיק אלא מצד שלישי, לעניין זכאות לקצבת תלויים.

בית המשפט העליון קבע כי הכנסה מעבודה לפי סעיף 2)2 לפקודה אמורה לנבוע ממערכת יחסים בין עובד למעסיק, אולם השתכרות או רווח מ"עבודה" יכולים להגיע גם מצד שלישי ולא רק מהמעסיק.

המוסד לביטוח לאומי לא פרסם הנחיות בעקבות פסקי הדין.

עד פרסום פסק הדין הוראות הביטוח הלאומי היו שרק תשר שעובר דרך ספרי המעסיק הוא משכורת (ולא טיפ), כפי שנקבע בפסק הדין מלון רנסנס נגד המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 1349/01) מיום 14.8.2005, ולא פחות משכר המינימום.

24.4.22 לאחר ניתוק יחסי עבודה

לעתים משולם לעובד שכר תשלום לאחר שנתקו יחסי העבודה, ויש לשלם בגינו דמי ביטוח.

יש להבחין בין תשלום שניתן לאחר ניתוק יחסי עבודה אשר מוגדר כשכר עבודה (כגון: הפרשי שכר ובונוס), לבין מצב שבו התשלום במהותו הוא פיצוי שניתן רק לאחר שנתקו יחסי העבודה ועקב ניתוקם (כגון: פיצויי פיטורין ופדיון ימי חופשה).

נקבע במוסד לביטוח לאומי שדמי הביטוח בעבור תשלום שכר עבודה למי שנתקו יחסי העבודה, ישולמו כמקובל לעניין מי שלא נותקו בעבורו יחסי העבודה, אך המועד שאליו ייוחס החיוב יהיה המועד שבו נותקו יחסי העבודה וחלוקת ה"תשלום הנוסף" תתבצע בהתאם. קביעה זו הובהרה על ידי המוסד לביטוח לאומי בבית הדין הארצי לעבודה בפסק דין שרון טופז ושרון זלצמן (עב"ל 574/07). התשלום בפועל של דמי הביטוח יהיה לפי מועד תשלום שכר העבודה.

כאשר משולמים תשלומים לאחר ניתוק יחסי עבודה, יש לדווח עליהם בדוח נפרד בקוד "03". החודש שנרשם בדוח הוא החודש שבו נותקו יחסי העבודה.

פסק דין בבית הדין הארצי בעניין תשלום בעת ניתוק יחסי עבודה של עובדי חברת אוניגמה

בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 3511-07) דחה ביום 29.1.2012 את תביעתם של עובדי חברת אוניגמה בע"מ להשיב להם את דמי הביטוח שנוכו מתשלום בונוס ששולם להם בחודש דצמבר 2006. לטענתם, הבונוס שולם בשל ניתוק יחסי העבודה ולאחר ניתוקם ולכן פטור מדמי ביטוח.

בשלב הראשון תביעתם בבית הדין האזורי נדחתה. התובעים ערערו לבית הדין הארצי לעבודה (עב"ל 397-09) שקיבל את הערעור והחזיר את הדיון לבית הדין האזורי כדי לבחון את שאלת הפטור לפי הנחיות מפורטות.

תקציר הנחיות בית הדין הארצי בהקשר לסוגיות דומות:

- החלפת מעסיק מאפשרת לעתים תשלום פיצויי פיטורים, אך התשלום ששולם לעובדים שעבדו אצל המעסיק הקודם ועברו למעסיק החדש אינו בהכרח תגמול בגין הפסקת עבודתם אצל המעסיק הקודם.

- קיימת זיקה ברורה בין חוק הביטוח הלאומי ובין פקודת מס הכנסה ובעיקרו של דבר, סיווג מס הכנסה לגבי הכנסה מסוימת מחייב גם לגבי דמי ביטוח ("הלכת מועלם").
- יש לבחון כיצד סיווג פקיד השומה את ההכנסה.
- לפסיקה יכולה להיות השלכה על זכאות לגמלאות ובית הדין הארצי מחייב את המוסד לביטוח לאומי לבחון סוגיה זו בעבור כל עובד בנפרד.

24.4.23 של עובד שניתנת ממעסיק עקב ניתוק יחסי עבודה

בחוזר 239 של מינהל הביטוח והגבייה מיום 5 ביולי 1995 (הכנסות חייבות והכנסות פטורות מדמי ביטוח – מעבידים), הובהר שהמעסיק פטור מלנכות ולשלם דמי ביטוח מתשלומים המשולמים לעובד עקב ניתוק יחסי העבודה. לדוגמה: פיצויי פיטורין כאמור בסעיף 9(א7) לפקודה, "פדיון חופשה", תשלום "דמי הסתגלות", פיצויי הלנת שכר ופיצוי בגין אי מתן הודעה מוקדמת (גם אם הם חייבים בניכוי מס על ידי המעסיק), ובלבד - ששולמו כשיחסי העבודה נותקו בפועל ועקב ניתוקם. בתנאים מסוימים ייתכן שהעובד ישלם דמי ביטוח על ההכנסות האמורות באופן אישי כהכנסות שאינן מעבודה (לגבי פיצוי חוקי בגין אי מתן הודעה מוקדמת – ראו להלן).

כיוון שסכומים אלה פטורים מתשלום דמי ביטוח, אין לכלול אותם בטופס 102.

כאשר משולמים לעובד פיצויים מעבר לסכום שהמעסיק חייב לשלם על פי דיני עבודה, המוסד לביטוח לאומי שומר לעצמו את הזכות לבחון את מהותם כתשלום הוני או פירותי (שחייב דמי ביטוח).

ביום 26.3.2008 ניתן בבית הדין הארצי לעבודה פסק הדין המוסד לביטוח לאומי נגד יהודה זפריני וצבי קרויטרו (עב"ל 123/07 ועב"ל 840/06). המוסד לביטוח לאומי התאים את הנהלים לפסיקת בית הדין הארצי לעבודה בחוזר ביטוח/1373 מיום 19.6.2008 וקבע ש"התשלום שמשולם ע"י המעביד לעובד בגין "ההודעה המוקדמת" אף אם העובד פוטר לאלתר, יש לראותו כשכר עבודה. לפיכך, המעביד חייב בתשלום דמי ביטוח כמקובל".

כיוון שהפיצוי הוא בגדר שכר עבודה, אין לפרוס אותו לפי כללי פריסת שכר. התייחסות לפיצוי כשכר עבודה חלה רק על פיצוי המשולם לפי חוק הודעה מוקדמת. פיצוי שניתן לעובד שעולה על הפיצוי החוקי (לדוגמה: בשל הסכם עבודה אישי המחייב תשלום פיצוי של חודשיים, או בשל הסכם קיבוצי) נחשב לפיצוי כבעבר, ופטור מתשלום דמי ביטוח (בדומה לפיצוי החוקי, גם פיצוי לפי הסכם עבודה שולל זכאות לדמי אבטלה בתקופה שבעבורה ניתן).

העובד יקבל תלושי שכר בהתאם לתקופה שבעבורה משולם הפיצוי. אם הפיצוי משולם גם בעבור החודש שלאחר החודש שבו נותקו יחסי עבודה, אזי יש למסור לעובד תלוש שכר גם בעד חודש זה, על התשלום היחסי ששולם בשל אי מתן ההודעה המוקדמת. תקופה זו תיחשב לעובד לתקופת אכשרה לגמלאות אף על פי שלא עבד בה בפועל.

פסק דין בעניין פורשי צה"ל

ביום 6.7.2107 פסק בית הדין האזורי (15-09-13954) כי תשלומים המשולמים למשרתי קבע במהלך חופשת הפרישה שלהם חייבים בדמי ביטוח.

24.4.24 מרוכז

אין לדווח על גילום קיבוצי ברשימה מרוכזת ללא פירוט שמי. יש לפרט את התשלום ולהכניסו בחלק ב' של טופס 126 כרשומה נוספת לעובד, על כל המשתמע מכך. דיווח מרוכז כאמור גורם לכך שתלושי השכר שנמסרים לעובדים אינם כוללים את כל רכיבי השכר (עבירה לפי חוק הגנת השכר, התשי"ח-1958, להלן: "חוק הגנת השכר"). כתוצאה מכך המוסד לביטוח לאומי אינו יכול למצות עם תובעי הגמלאות את כל זכויותיהם, ואינו משלם גמלאות בשל הטבות אלה (ברשות המסים קיימת הוראה דומה).

דוגמה לאי מיצוי זכויות בשל שיהוי בהגשת תביעה לתוספת גמלה בשל הטבת חשמל חינם (ששולמו בגינה דמי ביטוח בגילום קיבוצי) מצויה בפסק דין של בית הדין הארצי לעבודה בעניינם של שני עובדי חברת החשמל (מיום 13.8.2014, 11-09-45477, 11-09-45521).

24.4.25 טופס 101 וטופס 103

יש לבקש מכל עובד למלא טופס 101 מיד עם תחילת העבודה, לצרף צילום של תעודת הזהות שלו ומסמכים הקשורים לקצבאות שהוא מקבל מהמוסד לביטוח לאומי. טופס 103 ממלא מי שחל עליו צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, בייחוד אם זה מקום עבודתו היחיד כ"שכיר".

יש להקפיד לדרוש דיווח מעודכן מדי שנה, לרבות פרוט ההכנסות הנוספות באופן ברור.

כפי שיובהר בהמשך לעניין הקביעה אם מעסיקו של העובד הוא עיקרי או משני, חשוב לוודא שהעובד ממלא את הטופס כראוי וחותרם עליו.

24.4.26 משרה

נושא משרה בתאגיד הוא מנהל פעיל בתאגיד, שותף, למעט שותף מוגבל, או בעל תפקיד אחר האחראי מטעם התאגיד על התחום שבו בוצעה העבירה.

חוק ההסדרים לשנת 2017, בפרק מיסוי רווחי חברה, קבע לעניין נושא משרה שנותן את השירות במסגרת חברה שבבעלותו את התנאים שבהם הכנסת החברה תיחשב כהכנסת היחיד אף על פי שהיחיד קיבל משכורת כדין.

24.4.27 ניהול פנקס שכר ותלוש שכר

סעיף 24 לחוק הגנת השכר קובע את חובת המעסיק לנהל באופן מפורט את שכר העובדים.

הסעיף מפרט את כל המידע שעל המעסיק לפרט בפנקס השכר ובתלוש המשכורת שניתן לעובד. בין היתר: פרטי השכר, תקופת התשלום, מספר ימי עבודה, מספר שעות עבודה, מספר ימי חופשה וימי מחלה, השכר ששולם לפי מרכיביו, הניכויים מן השכר ופרטי הפירעון. הסעיף אינו מבחין בין העובדים, ולכן הפירוטים האמורים יבוצעו גם בעבור משכורות בעלי השליטה.

הסעיף קובע גם את אחריות נושא המשרה בתאגיד, וקובע ענישה למי שלא מקיימים את החוק. החל מיום 1.5.2009 המעסיקים חשופים לדין פלילי (תשומת לב לבעלי שליטה שעובדים כשכירים בחברה שבבעלותם).

משרד התמ"ת הגיש תביעה נגד מעסיק בגין העסקת בנו של המעסיק ביום המנוחה השבועי שלו, בלי שקיבל היתר לכך (פרסום של המשרד מיום 28.6.2011).

ביום 3.5.2011 התקבלה תביעתה של גב' קלרה שניידר שתבעה, בין היתר, פיצויים בגין הפרת חוק הודעה לעובד (תנאי עבודה), התשס"ב-2002. נקבע שהפרת החוק האמור היא עבירה פלילית.

חשוב לזכור שהפרת החוק עלולה להעביר נטל הוכחה למעסיק אם קיימת מחלוקת על תנאי העבודה. ביום 11.8.2011 פורסם ברשומות חוק הודעה לעובד (תנאי עבודה)(תיקון מספר 4), התשע"א-2011, המטיל סנקציות נוספות משמעותיות על מעסיק שמפר את החוק האמור.

24.4.28 הרישום המדויק

כאשר מדובר בזכאות לגמלה שתלויה במספר ימי העבודה בפועל, המוסד לביטוח לאומי מייחס חשיבות רבה לאימות הפרטים הרשומים בטופס התביעה לגמלה. זאת, כיוון שהמוסד מבסס על נתון זה את החלטת הזכאות לגמלה. ימי העבודה בפועל כוללים את מספר הימים שבעבורם שולם שכר, לרבות ימי מחלה, ימי חופשה וחג.

אם מספר הימים הרשום בתלוש אינו משקף את מספר ימי ההופעה לעבודה בפועל (לרבות ימי מחלה, חופשה וחג ששולם בעבורם שכר), אזי המוסד לביטוח לאומי עלול לשלם גמלה (לדוגמה: קצבת נכות כללית או דמי אבטלה) שלא כדין, או למנוע תשלום ממי שזכאי לו. כך גם כאשר אין התאמה בסוג המשרה: חודשית או יומית, חלקית או מלאה.

לכן, מומלץ להימנע ממצב שבו בתום לב יתעורר חשד שמנהל החשבונות משתף פעולה עם עובד, או עם מעסיקו, כדי לזכות בגמלה שלא כדין. מומלץ להקפיד על הרישומים הנכונים במועד הכנת תלושי השכר, ולשמור מסמכים מאמתים.

חשדות יכולים להתעורר גם במסגרת ביקורת ניכויים שעורך המוסד לביטוח לאומי. במקרים כאלה שולח המוסד לביטוח לאומי חוקרים למעסיק, או מזמין את המעסיק למשרדי המוסד לביטוח לאומי.

במסגרת ההנחיות שפרסם משרד התמ"ת ביום 4.2.2009 לתיקון חוק הגנת השכר צוין במפורש התיקון העקיף בחוק שעות עבודה ומנוחה, שלפיו כאשר מעביד אינו מנהל רישומי שעות עבודה באופן דיגיטלי, אלקטרוני או מכני, עליו לנהל רישום ידני באופן שוטף ולהחיתם את העובד.

כאשר עובד תובע גמלה מהמוסד לביטוח לאומי הוא מתבקש לקבל מהמעסיק אישור על תקופת ההעסקה ועל השכר בהתאם לדרישות של כל גמלה. חשוב להקפיד למלא את הטופס בהתאם לדרישות אחרת הטיפול בתביעה יתעכב.

24.4.29 הגברת ההרתעה

הטלת עיצומים כספיים - בחודש יוני 2012 נכנס לתוקף החוק להגברת האכיפה של חוקי העבודה, התשע"ב-2011 באמצעות הטלת עיצומים כספיים כבדים למי שמעסיק עובדים ואינו פועל לפי החוק. עיצומים אלה באים נוסף על עיצומים בחוק הגנת השכר התשי"ח-1958 וחלים גם על מזמיני עובדים מחברות כוח אדם.

ענישה פלילית - המוסד לביטוח לאומי, משטרת ישראל ומשרד המשפטים חברו יחדיו כדי להילחם בתופעת העבירות של שימוש שאינו ראוי בכספי הביטוח הלאומי. העבריינים מובאים לדין פלילי ונענשים על פי חומרת העבירה. כך מוצאים את עצמם מנהלי חשבונות ואחרים מעורבים בחשד לעבירות פליליות או בסיוע לביצוע עבירות פליליות בתום לב, מפני שלא הקפידו הקפדה יתרה על נכונות הרישומים במועד ביצועם (גם אם בסופו של דבר לא יועמדו לדין פלילי, התהליך שיעברו יכלול בדרך כלל מתן עדות וחקירה תחת אזהרה).

מאז הקמת היחידה הארצית ללוחמה בפשיעה כלכלית במשטרת ישראל באוקטובר 2004, הורשעו נאשמים רבים בעבירות כלפי המוסד לביטוח לאומי: קבלת דבר במרמה, ניסיון לקבל דבר במרמה, זיוף ושימוש במסמך מזויף, והמוסד נערך להעמיד לדין פלילי גם בשל אי תשלום דמי ביטוח לפי סעיף 398 לחוק הביטוח הלאומי.

המוסד לביטוח לאומי הקים יחידה ליצירת קשר עם גורמי האכיפה השונים.

היחידה האמורה מרכזת את כל מקרי ההונאה שנבדקו במוסד לביטוח לאומי, בוחנת אותם בהיבט הפלילי ומלווה את ההליך המשפטי מרגע הגשת התלונה ביחידה הארצית לחקירות כלכליות במשטרה (יאל"כ) ועד למתן גזר הדין.

עם הגשת כתב האישום, החשוד מופנה למוסד לביטוח לאומי. עליו להסיר את המחדל ולהשיב את הכספים שקיבל שלא כדין, כדי לקדם הסדר טיעון עמו.

סל הענישה הצפוי למבוטח, לאחר הסרת המחדל:

1. הרשעה פלילית (גם אם מחייב ערעור לבית המשפט המחוזי).
  2. מחצית מגובה המרמה נתבע ממקבל הגמלה שלא כדין, כקנס לטובת המדינה.
  3. מאסר על תנאי או מאסר בפועל, על פי אופי העבירה.
- לעניין אדם שמסייע לקבל גמלה שלא כדין – מדובר בהרשעה פלילית, במאסר על תנאי ובקנס כספי.

להלן דוגמה להחלטה של בית המשפט: **בעפ"א 237/08** – יועץ מס הורשע בכך שזייף תלושי שכר רבים בהיקף כספי גדול בידעו כי בכונת הרוכשים לעשות בהם שימוש במרמה (גם הרוכשים הורשעו בדין). הוטל עליו עונש מאסר של 24 חודשים וקנס של 100,000 ש"ח (או עשרה חודשי מאסר כנגדם). גזר הדין ניתן ביום 28.10.2008.

24.4.30 טופס 102 - הדרכים לדיווח ולתשלום

תיק ניכויים בביטוח הלאומי (שאינו תיק העסקה במשק בית) נפתח במס הכנסה והמידע עובר ממס הכנסה למוסד לביטוח לאומי. המעסיק מתבקש להקפיד על מילוי הטופס בקפידה רבה לרבות רישום הכתובת המעודכנת ומספר העובדים הצפוי.

החל משנת 2008 מעסיק שהוא חברת מעטים (לפי ההגדרה בסעיף 76 לפקודת מס הכנסה) מדווח בגב טופס 102 על בעלי השליטה השכירים בחברה ללא תלות במספר העובדים המועסקים אצלו (מעסיק שיש לו יותר מתשעה בעלי שליטה, רושם את תשעת בעלי השליטה בעלי השכר הגבוה ביותר).

מעסיק המעסיק עד תשעה עובדים בחודש (שאינו לו בעלי שליטה כהגדרתם בחוק הביטוח הלאומי) – חייב לדווח בגב הטופס רק בשנים 2008 עד 2015.

מבחן מספר העובדים הוא חודשי.

טופס 102 (חזית וגב) מועבר בשלב זה למוסד לביטוח לאומי בטופס המקורי או במחשב. אי אפשר להעביר את הטופס בפקס. צילום גב הטופס או פלט מחשב אינם מתקבלים במוסד לביטוח לאומי.

המוסד לביטוח לאומי פרסם תזכיר חוק שלפיו יידרשו המעסיקים לדווח באופן מקוון, למעט חריגים.

מומלץ להעביר כבר כיום את הטפסים באופן מקוון כדי לחסוך גם את העתקת הנתונים וגם את בעיית חיסיון המידע כאשר הטופס מוגש בדואר.

ניתן לפנות למוקד התמיכה הטלפוני. מספר הטלפון של מוקד תמיכה למערכת קשרים עסקיים: 02-6463252 ושל מרכז התמיכה למייצגים: 02-6463251, בימים א'-ה' בין השעות 08:00 עד 17:00.

מעסיק שלא דיווח על פרטי העובדים בגב הטופס לתקופות קודמות וקיבל הודעה על כך, ימלא את פרטי העובדים בגב הטופס בהודעה שקיבל וימסור את הטופס בבנק, בסניף הביטוח הלאומי או בדואר. המוסד לביטוח לאומי אינו מקבל דוחות מתוקנים על פלטים של בתי התכנה או בפקס.

דוחות 102 שהוגשו ללא גב הטופס נרשמים במוסד לביטוח לאומי כאילו לא הוגשו. כתוצאה מכך נוצרת קביעה, והמעסיק עלול להיתבע לשלם קנסות (ואף חשוף לעיקולים אוטומטיים).

להלן הבהרות בעניין אופן העברת המידע ישירות למוסד לביטוח לאומי:

באופן מקוון ממערכת השכר - המוסד לביטוח לאומי מאפשר לדווח ולשלם דוחות 102 באופן מקוון ממערכת השכר ישירות למערכת הביטוח הלאומי באמצעות W.C.F (העברת דיווחים בדרך מקוונת). אמצעי התשלום הם: כרטיס אשראי, הרשאה לחיוב הבנק או הדפסת שובר לתשלום בבנק הדואר (היתרון בשיטה הזאת – המערכת בודקת את תקינות הדוח באופן מיידי. יש תוכנות שמאפשרות העברת קבצים).

מערכת ייצוג לקוחות - אפשר לדווח את טופסי 102 באמצעות מערכת ייצוג הלקוחות למייצגים המקושרים, ולשלם את דמי הביטוח בפנקס (בקוד 12) או בהדפסת שובר תשלום - בבנק או בדואר.

למחרת שידור הקובץ המייצג מקבל משוב על תקינות הדיווחים (מומלץ לבדוק במחשב ולתקן). הוא יכול לתקן באופן מיידי גם דוחות שגויים וגם פרטי עובדים בלתי מזהים. המייצגים מתבקשים לענות להתכתבויות מהפקידים בכל פעם שנכנסים למערכת.

המוסד לביטוח לאומי עורך ימי עיון למייצגים. מידע קיים באתר.

הרשאה לחיוב חשבון בנק - מעסיקים שיש להם הרשאה לחיוב החשבון בבנק יכולים לדחות בכמה ימים את מועד התשלום (עד לסכום דמי הביטוח שרשום באתר ובתנאים שנקבעו).

אתר התשלומים באינטרנט - אפשר לדווח את טופסי 102 באמצעות אתר התשלומים של הביטוח הלאומי, אשר הקישור אליו נמצא בדף הבית של אתר הביטוח הלאומי www.btl.gov.il.

אפשר לייבא קובץ ממרבית תוכנות השכר לאתר התשלומים של הביטוח הלאומי, וכך לחסוך הקלדה של פרטי הדוחות. פרטים נוספים בנושא זה ניתן למצוא באתר התשלומים של הביטוח הלאומי.

תשלום דמי הביטוח

כאשר משתמשים באתר התשלומים או במערכת המייצגים לדיווח בלבד, התשלום מבוצע בבנק, בטופס 102 שעליו מודפס קוד 12 או בשובר תשלום שמודפס מהאתר. אם אין שובר לתשלום, אפשר לשלם בטופס 102 ריק כאשר בשדה "קוד דיווח" יש למלא קוד "12", ובשדה "תשלום בפועל" יש למלא את סכום התשלום.

מעסיקים המשלמים באופן קבוע באתר הביטוח הלאומי באינטרנט קיבלו הודעה מחליפת פנקס על חובת הדיווח החודשי.

מסרון לטלפון חכם

המוסד לביטוח לאומי פרסם שניתן לשלוח מסרון לטלפון חכם של המעסיק, הכולל קישור לתשלום באתר התשלומים.

הסבר על אי סבירות

אפשר לתת בקובץ ייצוג לקוחות הסבר על דוח לא סביר של מעסיק, ששודר בקובץ ייצוג לקוחות או באופן מקוון. המערכת מאפשרת לפתוח חלון שנקרא הסבר, לרשום ההסבר לאי הסבירות, והפקיד המטפל בסניף הביטוח הלאומי יקבל את דברי ההסבר ויגיב.

אם מאשר - הדוח ייקלט כסביר ותקין.

אם ידחה - הפקיד שולח התכתבות באמצעות המערכת. כשנכנסים למערכת יש לפתוח את מעטפת "התכתבות מפקיד" כאשר המעטפת סגורה ומסמנת שיש דואר (המייצגים מתבקשים לפתוח את ההתכתבויות האמורות).

נמסר מהביטוח הלאומי כי פעמים רבות אי הסבירות נובעת מאי החלת כללי פריסת השכר על תשלום נוסף.

24.4.31 טופס 126 מקוון שמועבר למוסד לביטוח לאומי החל בחודש יולי 2016

במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב 2015 ו-2016), התשע"ה-2015 נוסף סעיף 355(א1) לחוק הביטוח הלאומי.